SAYI: 7 FİYATI: 750 TL (K.D.V dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ HAZİRAN 1987

Türkiye Barış Derneği kapatıldı. Yöneticileri suçlanarak mahkûm edildi. Nükleer Savaşa Karşı Hekimler Derneği'nin faaliyetleri İçişleri Bakanlığı'nca durduruldu. Rejim, barışı suç sayıyor, barışçı girişimlere meydan vermiyor. Barış kavramına hangi rejimlerin düşman olduğunu bilen insan ise sesleniyor: Barış'ın da demokrasiye ihtiyacı var!..

SİYASAL DAVALAR SİYASAL KARARLAR

BATI BARIŞ İSTEMİYOR

"Bugün bir toplum, silahlı kuvvetler mensubu olmak yerine, silahlanmayı eleştirerek daha iyi korunabilir. Çünkü savaşı önlemeyi değil, savaş açmayı ve savaş yönetmeyi hedefleyen yeni bir nükleer stratejinin ortaya çıkmasıyla, asker artık yaptığı hizmetle vatanını tehlikelerden koruyabileceği inancında olamaz. Kanımızca bu korumayı kendine hedef edinen kişi, bugün bu görevi silahlanmaya karşı çıkarak daha iyi yapabilir."

TSİP Genel Başkanı **AHMET KAÇMAZ İLE SÖYLEŞİ**

İÇİNDEKİLER

YİNE BİR "İLK"

Van'da 3 Mayıs günü "oruç yiyorlar" gerekçesiyle bir grup aydın öğrenciye saldıranlar, Mehmet Şirin Tekin adlı bir öğrenciyi öldürdüler, beş öğrenciyi de yaraladılar. Gazetelerde, ilerici, solcu, laik eğilimli öğrencilerin üniversite yönetimi ve öğretim üyeleri tarafınndan baskı altında tutulmakta oldukları, onlarla aynı görüşleri paylaşan öğrencilerin aydın öğrencilere sık sık sataştukları, ramazan ayının gelmesiyle bu sataşmaların ve saldırıların yoğunlaştığı belirtildi. Gene gazeteler Şirin Tekin'in öldürülmesini "12 Eylül 1980'den bu yana ölümle sonuçlanan ilk öğrenci olayı" diye verdiler. Bu açıdan bakılırsa, 1970'de Battal Mehetoğlu'nun öldürülmesi de "ilk"ti, 1974'te Şahin Aydın'ın öldürülmesi de bir başka "ilk"ti vb.

Bütün bu ilk'ler ve onların devamı, mâlum mihraklar tarafından kotarılmış ve onların resmi plandaki kimi organlarınca himaye görmüşlerdi. Şirin Tekin'in öldürülmesindeki resmi himayenin ise üniversite kürsülerine kadar kapsamlaştığı bizzat gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. Olayın altı çizilmesi gereken asıl yanı bu. Öte yandan Van'daki saldırı ve cinayet ümmetçilerin mi, yoksa ülkücülerin mi marifetidir, yoksa birlikte mi gerçekleştirilmiştir? Bu sorunun yanıtının aranması şayet ilericilik adına ümmetçilerin aklanması için yapılıyorsa ortada vahim bir yanılgı var demektir. Aydın insanlara, ilerici, laik insanlara hayat hakkı tanımamak niyeti kuşkusuz ki, sadece ülkücülerle sınırlı değildir. Bu gerçeği görmemek ve çeşitli Batı ülkelerinde kiliselerin barışsever tutumlarını örnek olarak gösterip, ülkemizde de ilerici, demokrat, barışsever güçlere hayali müttefikler icad etmek, Türkiye'yi hiç mi hiç tanımamak demektir. Sol'un din ve vicdan özgürlüğüne saygılı olmasına karşılık dinci akımların sola bakışlarında ne denli husumet taşıdıklarını bilmek gerekir. Bu nedenle, sol'un din ve vicdan serbestiyeti konusundaki demokratik tutumu, eğer dinciliği müttefik ilân etmek gibi bir siyasi yanılgıya götürülürse sapla saman ister istemez biribirine karıştırılmış olur.

Ve nihayet demokrasi açısından konunun en önemli noktası şudur: Ülkemizde demokratik güçler demokrasi ve özgürlük için mucadele vermektedirler. Bu uğraşta öğrencilerin demokratik potansiyeli son derece önemlidir. Nitekim öğrencilerimizin öğrenci dernekleri konusunda gerçekleştirmiş oldukları yığınsal mücadele ve onun sonuçları da bu gerçeği bir kez daha ortaya koymuştur. Öğrenci gençliğe yönelik çok yönlü saldırıların altında bu başarılı çıkışı rayından ve başarının biricik önkoşulu olan yığınsal karakterinden saptırmak niyetinin bulunduğu uzun yılların deneylerinden bellidir.

Öğrenci gençlik son çıkışıyla gerçekleştirdiği kitle çizgisi nedeniyle geniş kamuoyundan destek görmüştür. Bundan sonra da yapılacak şey ülkenin tüm demokratik güçleriyle birlikte ve o güçler içindeki en diri unsurlardan birisi olarak, öğrenci gençliğin dikkat ve uyanıklık içinde yığınsallığı, en geniş demokratik öğrenci kesimleri birleştirecek yöntemleri geliştirmektir.

□ □ □ □

Onların Mart'ı, Eylül'ü varsa, bizim de Mayıs'ımız, Ekim'imiz ve Haziran'ımız var. Haziran'ın önemini arkadaşımız Ömer Bedri Canatan yayınladığımız yazısında belirtiyor.

Nisan sonunda Barış Derneği mahkeme kararı ile kapatıldı. Mayıs ayında ise Nükleer Savaşı Önlemek İçin Hekimler Denreği'nin faaliyeti İçişleri Bakanlığı'nca durduruldu. Bu yüzden kapağımızı, "Barış" konusu oluşturuyor. Sayın Mahmut Dikerdem'in ve Nükleer Savaşı Önlemek İçin Hekimler Derneği'nin Genel Sekreter yardımcısı Nurettin Özşuca'nın yazıları konuyu irdeliyor.

Bu ayın söyleşisi Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Sayın Ahmet Kaçmaz'la yapıldı. Önümüzdeki sayılarda, yetiştirebilirsek Temmuz ayında, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Sayın Behice Boran'la yapacağımız söyleşiyi de yayınluyacağız. ■

EKONOMİ VE POLİTİKADA **Görüş**
AYLIK DERGİ ■ HAZİRAN 1987 ■

▶ **Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:** *Cevat Keskin* ▶ **Yazışma Adresi:** *GÖRÜŞ Dergisi Nuruosmaniye Cad. 5 Kat: 2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 750-TL. Yurt dışı 4 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 6750-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS Ofset* ▶ **Baskı:** *Çift Ay Matbaacılık* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

Süreyya Örgen

UZAYIP GİDEN KURT MASALI

Özal bu denli usta bir politikacı mı ki, tüm politika dünyasını parmağının ucunda fırıldak gibi çevirebiliyor? Aslına bakarsanız Özal'ın sihri de, kerameti de "iyi saatte olsunlar"dan geliyor

Özal son zamanlarda giderek artan bir yoğunlukta kamuoyunu tümüyle kendi istediği konular etrafında oluşturuyor. Usta bir jonklör maharetiyle, siyasi parti liderlerinin demeçlerini, gazete manşetlerini, güncel siyasi tartışmaları Özal belirliyor. Kafasında oluşturduğu kendi hedeflerini eksen tutan yörüngeler koyuyor ve siyasal ortamı bu yörüngeler içine hapsediyor.

Kamuoyu haftalardır hangi konularla meşgul ediliyor? Bu sorunun basit bir yanıtını vermek dahi mevcut siyaset arenası adına esef verici bir sahneyi sergilemeye yetecek.

Şu anda Özal'ın belirlediği güncel konular şöyle:

Anayasa değişikliği, yani kısaca 175'inci madde,

Buna bağlı olarak 12 Eylül'le kendilerine siyasetin yasak olduğu ilan edilen siyasal parti yöneticilerinden bazılarının üzerlerinden bu yasakların kaldırılması,

Erken seçim.

Ve nihayet, bunların hepsini bütünleyecek bir girişim olarak, Evren'in görev süresinin bir 7 yıl daha uzatılması.

Özal bu denli usta bir politikacı mı ki, tüm politika dünyasını parmağının ucunda fırıldak gibi çevirebiliyor? Aslına bakarsanız Özal'ı usta bir politikacı saymak bir hayli bönlük olur. Onun sihirli parmakları sihrini başka bir kudretten alıyor, isterseniz o metafizik deyimle söyleyelim, Özal'ın sihri de, kerameti de "iyi saatte olsunlar"dan geliyor.

Özal'ın sürüp giden politik flaşının tek müsebbibi kuşkusuz ki, "onlar"dan ibaret değil. Bir de Özal'ın karşısındaki politikacılar var, yani onların muhalefet kavramını algılayışları var, demokrasi anlayışları var. Özal'ın asıl başarısını aslına bakarsanız onlar sağlıyorlar.

Kısacası, Özal'ın kerameti kendinde değil, güreştiği alanda. Mesele de zaten burada. Bu güreş alanında güreş tuttuğu müddetçe elindeki avantajları da elinde tutacak ve rakipleri de hep aynı alanda kaldıkları sürece, -üstelik de, bilerek, isteyerek o alanda güreşmeyi yeğledikleri için-, başpehlivanlık kemerini adeta ona hediye etmeğe devam edecekler.

Bu nasıl Kırkpınar'dır ki, bu nasıl "er meydanı"dır ki, Kırkpınar Ağası Özal'dan yana, TRT ve bilumum cazgırlar Özal'ın buyruğunda; yağlayıcılara ve yağcılara gelince, sürüsüne bereket, hepsi yağma Hasan'ın böreğinden pay alma yarışında.

Bu yazı kaleme alındığı sırada Meclis'te Anayasa değişikliğiyle ilgili birinci tur görüşmeler sonuçlanmıştı ve ikinci tur görüşmeler sonucunda istenen değişikliklerin gerçekleştirileceği de anlaşılıyordu. Siyasi haklar havucuna dayanamayan DYP'nin anayasa değişiklikleri için beşte üç çoğunluğa yani 240 oya ve referanduma razı olması bu sonuca varılmasını kolaylaştırmıştı. SHP ve DSP'nin 175. madde için getirilen değişiklik önerisine karşı çıkmaları sonucu etkilemeyecekti.

Yukarıda alt alta yazdığımız en güncel dört maddenin de hiç kuşkusuz demokrasi sorunuyla bir bağıntısı var. Ama o maddelerin hepsi bile, Özal'ın istediği şekilde değil de, mevcut siyaset arenasındaki muhalefet partilerinin istediği tarzda sonuca bağlanmış olsa, bunların ne teker teker herhangi birinden, ne de toplamından, çarpımından demokrasi doğabilir.

Dolayısıyla, diyebiliriz ki, söz konusu en güncel o konular etrafında, aslına bakarsanız, -yani demokrasi açısından- bir bardak suda fırtına koparılıyor. Gazeteler hergün üstüste manşet atıyorlar: Anayasa değişikliği, ya da yasaklar konusu muamma haline geldi, kördüğüm oldu, vesaire diyorlar. Ortalıkta birtakım hesaplar, kitaplar dolaşıyor, yüzde 60 deniliyor, 8 milyon deniliyor, 267 deniliyor, şöyle olursa, böyle olur, böyle olursa öyle olmaz diye kağıt kalem elde alternatifler sıralanıyor.

Ama bütün alternatiflerin, tercihlerin, şıkların içinde eskilerin deyimiyle nâmevcut olan tek şey: Demokrasi. Gelinen noktada, bütün bu hesaplar-kitaplar arasında demokrasi, adı geçen taraflarca "kabil-i ihmal" sayılmakta. Taraflardan kimisinin zaten demokrasi diye bir sorunu yok, tersine onların niyeti demokrasinin olmaması. Buna karşılık, demokrasi havariliği yapanlar var, aslında onların da asıl derdi adı geçen yasağın kaldırılması. Demokrasi isteyenlere gelince, onlar da demokrasiye gidecek asıl ve biricik mekanizmaları işletmekten, onlara başvurmaktan ısrarla kaçındıkları için, ister istemez kendilerini esen yele kaptırıyorlar.

Bugüne kadar yaşanılan onca olay gösterdi ki, birileri açık açık ve kesin bir dille, "boşuna uğraşmayın, size demokrasi yok" diyor, "her şey bizim istediğimiz kurallar ve sınırlar çerçevesinde kalacak" diye ekliyorlar. Bunun karşısında, bir başkaları, "yasağı kaldır, başka ihsan istemem" diye ısrar etmekte. Yasağın sadece üç beş siyasiye konulmuş yasaktan ibaret olmadığını, ülkede sayısız yasaklar bulunduğunu, bu yasakların devamının demokrasisizliğin devamı olduğunu kabul eden başka siyasetçiler de, -örneğin sosyal demokratlar-yasakların bir bütün olduğunu, ancak onların hepsinin kaldırılmasıyla demokrasi üzerindeki ambargonun kalkmış olacağını son günlerde hepten unutmuş gözüküyorlar, onlar da diğerlerine kapılıyorlar.

O halde, yukarıda söylediklerimizi özetleyecek olursak:

Ülkemizin en önde gelen siyasal sorunu demokrasi sorunudur.

Demokrasinin kazanılması için, onu katleden -salt şu veya bu tekil yasağın değil- tüm anti-demokratik yasakların ve yasaların kaldırılması gereklidir.

Bu yasaklar manzumesinin heyeti umumiyesi, aslına bakarsanız, halka, yani onu oluşturan on milyonlarca emekçiye, dolayısıyla halk ve demokrasi güçlerine karşı konulmuş yasaklardır.

Şevketlû ve devletlû sultanın ve sarayının, saray efradının, kullara durup dururken demokrasi ihsan edeceğini ummak safdilliktir.

Demek ki, aslolan, bu yasakların hepsine karşı topyekûn mücadeledir. Ve daha da önemlisi, bu yasaklara karşı mücadele demek onları bizzat koymuş olanlardan himmet beklemek değildir. Tersine bu yasaklara karşı mücadele, yani demokrasi mücadelesi, himmetin şefaatin ya da mağfiretin yahut da icazet'in dışındadır. Şevketlû ve devletlû sultanının ve sarayının, sadrazamından bostancıbaşına kadar saray efradının, kullara durup dururken böyle bir ihsanda bulunacağını ummak safdilliktir.

Ve en önemlisi, bütün bu olup bitenler "kulların" yani ahalinin dışında cereyan etmektedir. Bu nedenle de, siyaset arenası el'an sarayın bahçesidir. O bahçe oyun alanı olarak kabul edildiği sürece yüksek duvarların dışına çıkmaya, o kuralları aşmaya olanak yoktur. Böyle olunca da, muhalefet yapanlar sarayın içinde muhalefet yapmaktadırlar, çeşitli saray entrikalarına muhatap olmaktadırlar, ya da kendileri de o saray entrikalarına şu veya bu şekilde katılmaktadırlar. Örneğin bazan Şehinşah'a karşı Sadr-ı Keremkâr'ı* yeğlemektedirler, onun entrikalarını gördükçe de, Serdar-ı Keremkâr'ı Şehinşah'a şikayet etmeğe kalkmaktadırlar. Halbuki devletlûlarımızın hemahenk oldukları, hatta ayniyet içinde bulundukları gün gibi âşikârdır.

Aslında, kısacası mesele şudur: Siyaset şu veya bu siyasiye, yani sarayı biricik meydan bellemiş siyasilere değil, **ahaliye** yasaklanmıştır.

Bu nedenlerden dolayı, bugün siyaset arenasındaki siyasilerimizden özür dileyerek söyleyelim: Beyler, tartıştığınız meselelerle, verdiğiniz demeçlerle, sizler, havanda su dövmektesiniz. Bu yüzden, adı geçen konuların hiçbirisini önemsemiyoruz. Hiçbirini demokrasinin ne özüne, hatta ne de biçimine değgin ciddi birer nokta görmüyoruz. Ve döne döne, bütün bu tartışmaların hiçbirinden demokrasi çıkmayacağını vurguluyoruz.

Herkesin gördüğünü sizlerin görmemesine imkân yoktur; gene de, biz manzara-i umumiye'yi kısaca tarif etmekte yarar görüyoruz:

Madde bir: Özal'ın niyeti önümüzdeki genel seçimleri, tıpkı 1983'teki gibi "alıp kaçırmak"tır. Bunun da en iyi yolu kendine esas olarak rakip gördüğü Süleyman Demirel'i, mümkün olursa partisinin genel başkanı olarak seçimlere sokmamaktadır.

Madde iki: Özal bu kadarla da kalmayıp, -gene kendisinin getirdiği seçim mevzuatına göre- % 33 oyla mecliste çoğunluk olup, anayasayı istediği şekilde değiştirme yetkisine kavuşmak dileğindedir. Şayet, ele geçirebilirse, kendisinin kazanacağı beş yıla ilaveten, -ve o beş yılın en büyük güvencesi olarak- bu yetkiyi, yedi yıllık bir temdit süresinin içine oturtmak için kullanacaktır. Yani kurulmasında en büyük pay sahiplerinden biri olduğu mevcut statükoyu bu şekilde ve onu kuranla birlikte hiç değilse 1996 yılına kadar uzatmak isteyecektir.

Madde üç: Buna karşılık, önümüzdeki seçimlerde başa güreşmeye hazırlanan Demirel ne yapmaktadır? "Benim üzerimdeki yasakları kaldırın" demektedir. Sonra da seçmenlere dönüp, "hele şu yasaklar bir kalksın, ben hükümet olayım, o zaman bütün dertlerinizi halledeceğim" diye vaatte bulunmaktadır. Demirel hangi sorunu, nasıl halledecektir? Ülkemizin şu anda en büyük sorunu demokrasi sorunudur. Bu konuda Demirel'in demokratlığı bizce malûm değildir, olsa olsa dün de, bugün de tersi varittir. Ekonomik soruna gelince, demokrasinin var olmadığı yani halkın demokratik hak ve özgürlüklerinin, dolayısıyla kendi çıkarları için bizzat kendisinin mücadelesinin güvence altında bulunmadığı bir rejimde -velev ki, bu rejim sınırları biraz genişletilmiş bir "6 Kasım demokrasisi" de olsa- halkın hiçbir ekonomik sorununun çözümlenebilmesine, hiçbir kayda değer güncel ekonomik-demokratik isteminin yerine getirilmesine, emekçilerin yaşama ve çalışma koşullarının iyileşmesine olanak yoktur. "Beni iktidara getirin, size hizmet edeyim" vaadi suya yazılan yazılar gibidir. Bu vaadi yapan iktidara gelince o yazılar da kaybolur. Oysa aslolan o iktidarın kurumsal özellikleridir; bu ise, günümüz somutunda ve Demirel örneğinde ancak demokrasiyi ete kemiğe büründürücek somut kurumsallıklardır. Ne Sayın Demirel'in dilinde, ne de partisinin programında böyle somut kurumsallıklar, yani demokratik bir program mevcut değildir. Bunlar olmayınca da, genel demokrasi sözleri de boşlukta kalır. Tekrar edelim: Demokrasi bir vaat sorunu değildir, bir program sorunudur, kaldı ki sosyal demokrasi konusunda belirteceğimiz gibi, bir program bile yeterli değildir, o demokrasinin nasıl, kimler tarafından, hangi araç ve yöntemlerle geleceği, konunun can alıcı noktasıdır.

Madde dört: Sosyal demokrasinin programı demokratiktir. Her ne kadar bu demokratik program Türkiye standartlarına göre kayıtlarla, sınırlamalarla, ödünlerle belirlenmişse de, bu nedenle Batılı sosyal demokratların siyasal programlarının ve anlayışlarının gerisindeyse de, yerli sosyal demokrasinin yerli standartları dahi, gene de demokratik sayılmalıdır. Ne var ki, sosyal demokrasimiz, bu demokratik programının öngördüğü hedeflere, ancak ve ancak, -o demokratik hak ve özgürlüklerden yararlanacak olan- çalışan kitleler sayesinde, onların aktif katılımıyla ulaşılabileceği ve gene onlarla böyle bir programın siyasal demokrasi doğrultusunda yürütülebileceği gerçeğine, kapalıdır. Sosyal demokrasi, kendi siyasal programı ve demokratik reform hedefleri için kitleleri, emekçileri sadece basit birer seçmen derekesinde görmektedir. Oysa o kitleler, hayatın içindedirler, fabrikada işçidirler, üniversitede öğrencidirler, esnafturlar, zanaatkârdırlar, düşünen, yazan, çizen aydındırlar, serbest meslek erbabıdırlar vb, vb...

Yani kısacası toplumsal hayatı yaratan onlardır, toplumu oluşturan gene onlardır. Onlarsız ne toplum olur, ne üretim olur, ne ekonomi ne politika, ne de başka bir şey. Biyolojik ve toplumsal hayatın gerçek biricik yaratıcılarının bütün bu vasıflarını unutup, toplumda siyaseti onların beş yılda bir önlerine konulacak bir sandığa indirgemek, "gerisini bana bırakın, ben sizin adınıza parlamentoda gereken siyaseti yaparım" demek ülkenin hiçbir sorununu çözmez; şu anki en acil sorun olan demokrasi sorununu hiç mi hiç çözmez. Bunu görmek için kâhin olmağa, ya da çeşitli sosyal demokrat deneyleri incelemeye de gerek yoktur. Türkiye'nin genç sosyal demokrasisinin geçirmiş olduğu hazin iktidar deneyi ortadadır. Bunun da nedeni, kitlelerin üretimden ve tüm toplumsal yaşamdan kaynaklanan muazzam potansiyelini sandığa hapsetme anlayışından ve siyaseti kapalı kapılar ardındaki pazarlıklara, Meclis'teki iskemle sayısına indirgemekten ileri gelmiştir.

Madde beş: Sosyal demokrasinin bu tutumu dün de, bugün de kendi solundan kaçma, kendi solunu yok sayma, halkın siyasal ve yığınsal dinamizminin dinamoları olan siyasi ve mesleki örgütlenmeleri kendine tâbi kılmağa çalışma, bunu başaramayınca da, onları dışlama, tecrit etme, hatta karşısına alma, kendi soluna duvar örüp, "bana oyununuzu verin, gerisine karışmayın, ayrıca ben iktidara geldiğimde de uslu durun" diye nasihatta bulunma politikaları olmuştur.

Madde altı: Açıkça bellidir ki, ülkemizde demokrasinin en tutarlı, en kararlı savunucuları ve en diri demokrasi savaşçıları solculardır, yani sosyal demokrasinin solundaki sol'dur. Güncel tartışmaların oyalayıcı niteliğini, kofluğunu, demokrasi açısından yüzeyselliğini ve sığlığını da gören gene aynı sol'dur. Şu halde, demokrasinin kazanılmasında en büyük işlev işte bu politik sol'un kendisine düşmektedir. Çünkü demokrasiyi kazanacak asli güçlerin çalışan yığınlar, halkın büyük çoğunluğu ve onun dinamizmi olacağını da bilen gene sol'dur.

Ne var ki, bu koşulu yerine getirebilmek, yani emekçi potansiyelini dinamizme dönüştürüp mobilize edebilmek için, sol'un kendi birleşik ve bağımsız odağını yaratması şarttır. Kitlelere güven vermesi, bunun için de derlenip, toplanması, ülkede, siyasal arenada bir alternatif, politik bir alternatif haline, yani somut ve etkili bir güç haline gelmesi lazımdır.

* *Sadr-ı Keremkâr: Cömert sadrazam (ed.n)*

ANAYASA DEĞİŞİR Mİ?

Mevcut anayasanın büsbütün geriye doğru ve temelden değiştirilmesini amaçlayan girişimi kesinlikle desteklememeli, bu amacı örtmek için kullanılan ''sivilleştirme'' gerekçesine kanmamalıdır.

Her yasa gibi, anayasa da değişir. Yazılı anayasa rejimini kabul etmiş olan her ülkede bu değişikliği gözlemleyebiliriz. Yapıldığı tarihte zamana karşı en dayanıklı olduğu sanılan anayasalar için de bu gözlem geçerlidir. Yasalar, ne kadar iddialı olarak hazırlanmış olurlarsa olsunlar, zamanın geçmesi ile ''eskimeye'' mahkûmdurlar. Toplumun gelişmesi, toplumsal ilişkilerin yenilenmesi, teknolojideki ilerlemeler, üretim biçimindeki yenilikler vb. yasayı eskiten etmenlerdir. Bunlar, kendilerine uyan ''yeni bir hukuksal kalıp'' ihtiyacını ortaya çıkarırlar. Bu yeni kalıp da, eskisinin yerine yeni bir yasa yapılması ya da eski yasanın belli ölçülere göre değiştirilmesi suretiyle gerçekleşir.

Anayasalar için de geçerli olan budur. Yalnız, yasa değişikliği sorunu anayasalar açısından kimi özellikler gösterir. Sıradan bir yasanın değiştirilmesi ile anayasanın değiştirilmesi arasında biçime ve öze ilişkin oldukça önemli farklar vardır.

Burada ilk olarak üzerinde durulması gereken nokta, anayasa değişikliği denince önceki metnin büsbütün kaldırılıp, bunun yerine yeni bir metnin konulmasının mı, yoksa yürürlükteki metnin bazı bölümlerinin çıkarılıp yenilenmesinin mi kastedildiğidir. Bu ikisi arasında önemli farklar vardır. Yürürlükteki anayasanın bir bölümünün yenilenmesi ya da mevcut metne kimi eklemeler yapılması, genellikle, o anayasanın içinde yeralan değiştirme kurallarına göre gerçekleşir. Değiştirmeye ilişkin anayasa kuralları, bu değişikliğin yöntem bakımından nasıl yapılacağını ve bu konuyla ilgili yetkili organın hangi organ olduğunu belirleyen kurallardır. Bu konuda çeşitli düzenlemelere rastlanır. Anayasanın, sıradan bir yasa gibi, yasama organı tarafından, öteki yasalar için öngörülmüş yönteme göre değiştirilmesini belirleyen kurallar kabul edilmişse, bu anayasaya ''yumuşak anayasa'' denir. Buna karşılık, anayasa değişiklikleri organ, yöntem, belli çoğunluğun katılması gibi koşullara bağlanmışsa, bu anayasa ''sert anayasa'' türüne girer. Bütün dünyadaki pratikte, bu iki türün çeşitli derecelerdeki örnekleri gözlemlenir. Bizim 1982 Anayasamızda yeralan 175. madde de, anayasamızı ''sert anayasalar'' arasına sokan bir hüküm sayılabilir.

Anayasanın tümüyle kaldırılıp, bunun yerine yeni bir metin konulması biçimindeki değişiklik ise bundan farklı bir şeydir. Bu yol, hemen hiçbir anayasada açıkça öngörülmüş bir yol değildir. Böyle kapsamlı değişiklikler, devrimler, olağanüstü olaylar, savaşlar gibi hallerin sonunda ortaya çıkan ve toplumun kökten sarsılmasının sonucu sayılan değişikliklerdir. Bu tür değişiklikleri genellikle salt bu iş için görev yapan ''kurucu meclis''ler yapar. Böyle bir kurucu organ tarafından yapılan değişikliklerin halk oylaması yoluyla halkın onayına sunulması da çokça başvurulan bir yöntemdir.

Bugün tartışılmakta olan anayasa değişikliği konusunda düşüncelerimizi açıklamak için, önce, bu genel tabloyu gözönünde tutmak ve değişikliğin sözünü ettiğimiz kategorilerden hangisine girdiğini saptamak gerekir. Görünüşe bakılırsa, yapılması planlanan anayasa değişiklikleri, anayasanın birkaç maddesi ile ilgilidir. Bu bakımdan anayasanın tümünün kaldırılarak bunun yerine yeni bir anayasa konulması şeklinde bir değişiklik olmadığını söyleyebiliriz. Ne ki, olay bu kadar yalın değildir. Bilindiği gibi değiştirilmesi öngörülen başlıca hüküm, anayasanın nasıl değiştirileceğini belirleyen 175. maddesidir. Oldukça karışık gözüken bir takım önerilerin özü şudur: Anayasayı değiştirmek için, iktidara gelmiş bir sağ partinin oyları ile, ona katılacak birkaç yüzer gezer oy yeterli olacak, bu oy potansiyeli ile anayasaya her istenen biçim verilebilecektir. Bu arada zaten çok sınırlı olan temel hak ve özgürlüklerin daha da kısıtlanması, kamu kesimine ve siyasal iktidara verilen yetkilerin, sorumsuzluk kuralının da eklenmesi ile sonsuz derecede genişletilmesi, başkanlık sistemine benzeyen bir sistemin kurularak parlamentonun büsbütün etkisizleştirilmesi gibi yenilikler yapılabilecektir.

Soruna böyle yaklaşılmasını destekleyen pek çok belirti de vardır. Değişiklik peşinde koşan iktidar, ekonomik yaşamda ortaya çıkan ve kendi politikasının ürünü olduğu artık iyice anlaşılan krizi başka türlü atlatmak imkânını elden kaçırmıştır. İlk seçimde bu ''icraat''ının kefaretini ödeyip, iktidarı yitirmek riski ile ile karşı karşıyadır. Bunun sonuçlarından kaçıp kurtulmanın biricik yolu, aslında, olağanüstü dönemlere özgü bir yol olan, anayasal düzenin tümünü ya da sistemin ''temelini'' değiştirmek yoludur. Böyle bir değişiklik gerçekleşirse, bunun getirdiği yeni ''zırh''lara bürünerek, tehlikeyi atlatabileceğini hesaplamaktadır. Hesap budur ve bunun kabul edilebilir bir yanı da yoktur. Ama siyasal iktidar ve onun ortakları, şimdiki anayasada yer alan ve niteliği itibariyle bir ''anayasa kuralı'' değil, belli bir dönemin iktidarının ''kararı'' olan hükmün (geçici 4. maddenin) kaldırılması konusunu bir ''yem'' gibi kullanmak suretiyle, bir takım çevrelere ''baskı'' yapmaktadırlar. Bir benzetme ile anlatılmak gerekirse, kuluçkaya yatmış olan anaç tavuğun altına hindi yumurtaları yerleştirerek, amaçlarına kavuşmaya kalkışmaktadırlar. Bu önerileri kabul edilmezse, halka dönüp, siyasal yasakların kaldırılmama sorumluluğunun, kendi oyunlarını kabul etmeyen muhalefete ait olduğunu söyleyeceklerdir.

Bu tablo karşısında, zaten geriye doğru bir gidişi simgeleyen mevcut anayasanın, sanki bir ihtilal olmuş gibi, büsbütün geriye doğru ve temelden değiştirilmesini amaçlayan girişimi kesinlikle desteklememek gerekir. Bu amacı örtmek için kullanılan ''sivilleştirme'' gerekçesine de kanmamalıdır. Eğer bu gerekçe samimi bir gerekçe ise, yapılacak iş, üzerinde bütün siyasal kanatların anlaşabileceği bir değişiklik tasarısı ile ortaya çıkıp, anayasayı, bu tasarıya göre ''ileri doğru'' değiştirmek ve üzerindeki askersel izi kaldırmaktır. Yapılacak iş bu kadar yalın ve kolay iken, siyasal bir takım oyunlarla ve aldatıcı gerekçelerle ortaya çıkıp, ''sivil iktidar'' rolü yapmak dürüst bir davranış değildir. ■

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz :

SOL, SİYASETTEN SİLİNEMEZ

Altını çizeyim ki sol hareketlerin tamamı 12 Eylül'e karşı iyi kötü direndiler.

Hepsi haksızlığa karşı direnmenin haklı olduğu bilinciyle davrandılar.

Sayın Kaçmaz, 12 Eylül 1980'de yasal faaliyetten men edilen Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşundan bu yana Genel Başkanlığını yapıyorsunuz. Söyleşimiz günümüz Türkiye'si ve solu ile ilgili olacak. Ama daha önce, okurlarımızın sizi biraz tanımaları için izninizle siyaset dışı sorular yöneltmek istiyoruz. Örneğin, Teknik bir eğitimden geçtiğinizi biliyoruz, 1960'lı yılların sonlarından beri de siyasetin içinde olduğunuz biliniyor. Genellikle siyaset adamlarının yaşamın diğer alanlarıyla pek ilgilenemedikleri gibi bir kanı vardır. Teknikle ilgili meslek sahiplerinin de böyle olduğuna inanılır. Siz bu iki alanın dışında kalan alanlara yakın bir ilgi duydunuz mu? Sinema, edebiyat, spor gibi.

Kendimden bahsetmekten hoşlanmam. Kaldı ki, "bir kimse hakkındaki düşüncemiz onun kendisi hakkında ne düşündüğüne dayanmaz." İnsan sosyal bir yaratık olduğuna göre toplumsal olarak nasıl görüyorsanız öyleyimdir. Örneğin yine teknik öğrenimden geçmiş bir başka politikacının, Turgut Özal'ın, "bende kültür yok diyemezsiniz... Çok roman okumuşumdur... Tarihe de fevkalade merakım vardır... Ben Red Kit'de okurum başka şey de. Arebesk de dinlerim klasik müzik de. Bende fevkalade klasik şeyler vardır... Enrico Coruzo'nun plakları da dahil olmak üzere bütün senfoniler, konçertolar, bunların çoğunu bilirim. Sonra şiire de fevkalade meraklıyım... ben kendim de şiir yazarım." (Nokta, 28 Eylül 1986) türünden sözleri neyi değiştiriyor? Dahası bu sözler Turgut Özal hakkındaki genel kanaatı daha da pekiştirmiyor mu?

Bedelini bir hayli pahalı ödediğimiz yakın geçmişteki tecrübeler de gösteriyor. Çalışan insanın tüm demokratik hak ve özgürlükleri bedeninin bir uzantısıymışçasına benimsemesi gerekiyor."

Marx'ın kızlarına göre, babalarının özdeyişi, Terentius'un şu sözleri imiş: "İnsanım, insana dair hiçbir şey bana yabancı değildir." Gereğini yerine getirdiğimi söyleyemem ama bu özdeyişi ben de seviyorum.

▶ O halde şunu soralım genellikle gençler siyasi mücadeleyle tanışınca, gençlik dinamizmleriyle tüm güçlerini bu alana döküyorlar, hatta siyaset dışındaki yaşam alanlarına karşı bir küçümseyici eda da geliştirebiliyorlar. Gençlere bu konuda ne söylemek isterdiniz?

Duruma göre. Ağır baskı şartlarında tersinin olduğunu, yani siyasetin dışındaki alanların gençlerin daha ilgisini çektiğini gözlemliyoruz. Buna karşılık nisbeten soluk alma imkânları ortaya çıktığında siyaset ön plana geçiyor. Böylesi de doğal. Ülkemizin her bakımdan içler acısı durumu gençleri etkiliyor. Mevcut düzen değişmedikçe hiçbir şeyin değişmeyeceği kanısı yaygınlaşıyor. Bu kanı doğru ve haklı, böylesi bir gelişme de olumlu. Ancak tek yanlı insanların düzeni değiştirmelerinin güçlüğü de geçmiş tecrübelerimizle sabit. Ben insana dair her şeye ilgi duyan insanlarımızın giderek çoğalacağına inanıyorum.

▶ Sayın Kaçmaz, ülkemizde yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal süreçleri 12 Eylül'ü irdelemeden değerlendirmek mümkün değil. Siyasi sorularımıza isterseniz bu noktadan başlayalım.

12 Eylül'ün irdelenmesine fazla gerek görmüyorum; çünkü bu iş bölük pörçük de olsa bir hayli yapıldı. Ve tarih 12 Eylül hakkındaki hükmünü çoktan verdi.

Aslında 12 Eylül'ün ne olduğu ve ne olacağı daha ilk günden hatta 12 Eylül 1980'in bir hayli öncelerinden duyulmaya başlanan ayak seslerinden belliydi. Müdahale öncesindeki birkaç yıl boyunca olup bitenler, varolan kısıtlı demokrasinin dahi kazaya uğrayacağının, işçileri, çalışan on milyonlarca insanın acılı günleri beklediğinin, sol hareketler üzerinde geçmişte misli görülmedik bir terör estirileceğinin sayısız belirtilerini taşıyorlardı. Onun için 12 Eylül kimseye sürpriz olmadı. 12 Eylül'le toplumun başına gelenler de öyle.

Ancak bu noktada **bir istisna** var. MHP'nin önde gelen isimlerinden birisi, sanırım Agâh Oktay Güner mahkemede "fikriyatımızın iktidarda olup bizim maznun iskemlesinde oturuyor olmamız tarihin garip bir istihzasıdır" mealinde sözler etmişti. MHP'nin **"fikriyatı"** mâlûm. Güner'in konunun kompetanlarından olduğu da mâlûm. Bu açıdan sözlerinin 12 Eylül'ün ne olduğu noktasındaki en doğru ve gerçekçi teşhislerden birisi olarak alınmaması için sebep yok. Zaten geçenlerde sonuçlanan ve MHP'nin "parti" olarak "aklanması" ile biten dava da Güner'in tespitini teyid ediyor.

12 Eylül'ün ne olup ne olmadığını belirleyebilmenin en güvenilir yollarından biri, 12 Eylül'ün getirip götürdüklerinin bir bilançosunu çıkarmak yaklaşık 7 yıllık süreden sonra Türkiye'nin manzarasını olanca gerçeğiyle resmetmek. Bu da sıkça yapılıyor. Sonuçtan hemen hiç kimse hoşnut değil. Çünkü her konuda devamlı biriken olumsuzluklar ağır basıyor. Somut örneklerini, günlük basında sıkça rastlanan toplumsal yozlaşmanın göstergelerini uzun uzun saymama gerek yok. Sadece gelir dağılımında, ücretliler ve aylıklılar aleyhine meydana gelen dehşet verici bozulmayı anmak dahi, 12 Eylül rejiminin kime ve neye hizmet ettiğini göstermeye yeter.

▶ 12 Eylül'ün yarattığı siyasi tablo bugün hangi noktada?

12 Eylül sonrasında oluşturulan rejim - A.O.Güner'in sahiplendiği siyasi düzen- özünde bir farklılaşma olmaksızın sürüyor. Bunun güvenilen tanıklarından biri Demirel. Açık açık "bugün Türkiye'de demokrasi yoktur" diyor. Üstelik 1982 Anayasası'nın "temel hak ve özgürlükler" bölümü, onun yıllardır özlediği hükümleri getirdiği halde böyle diyor. Gerçi Demirel, hakkındaki yasaklama ile demokrasinin yokluğunu özdeşleştiriyor. Söz konusu yasaklama kalktığında Demirel'in rejimi demokrasi olarak nitelemesi kuvvetli ihtimal. Ama Demirel'in bugün için söylediği gene de önemli. Gerçekten Demirel için günümüz Türkiyesinde demokrasi yoksa, sıradan bir yurttaş için, bir başka deyişle nüfusun asgari % 90'ı için haydi haydi yoktur. Olan da budur. 12 Eylül'e bakan vermiş Türk-İş yönetiminin dahi iki adım yürümesine izin verilmediği düzende sınırlı bazı grevlere müsaade ediliyor olması kaideyi bozmaz. Barışı savunanların hapis cezasına çarptırıldığı, ölüm cezasının kaldırılmasını isteyen doktorların mahkemelerde süründürüldükleri, hepsinden de ilginci Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği'nin yasaklandığı bir ikinci ülke hatırlamıyorum. Bu sonuncuyu, burada bir kaç Avrupalı tanıdığıma anlattım. Dehşete düşeceklerini sanıyordum. Çünkü ben öyle olmuştum. Ama onlar dehşete bile düşemediler. Cam gözlerle yüzüme bakakaldılar. Hissettim; hiç ama hiçbir şey anlamamışlardı.

▶ Bu siyasi tablonun içinde solun durumu nedir?

12 Eylül'ün başlıca hedeflerinden birinin sol hareketleri bastırmak ve safdışı etmek olduğu noktasında herkes hemfikir. Bu da kendiliğinden anlaşılabilen bir olgu. **"MHP fikriyatı"**nın solun her çeşidini ezmek için şiddetin azamisine başvurması, eşyanın tabiatına ters düşmüyor. Sonucu biliyoruz. Türkiye solu bütünüyle ele alındığında 12 Eylül karşısında bir hayli tahribata uğradı, büyük ka-

yıplar verdi.

Bugün **solun** durumu ne? Bu konuyu detaylandırmayı içinde bulunduğumuz şartlarda birkaç bakımdan yerinde bulmuyorum. Onun için genel tespitlerle yetinmek istiyorum.

İlkin altını çizeyim ki sol hareketlerin tamamı 12 Eylül'e karşı iyi kötü direndiler. Hepsi haksızlığa karşı direnmenin haklı olduğu bilinciyle davrandılar.

Bunun bedeli ise, solun bütünü ele alındığında bir hayli pahalı ödendi. Yüzlerce kişi hayatlarını kaybetti, binlercesi ağır hapis cezalarına mahkûm oldular, hâlâ daha oluyorlar. İnfaz yasasıyla hapishanelerin bir ölçüde boşalması meseleye çözüm değil. Burada esas olan cezaların bütün sonuçlarıyla birlikte kaldırılması. Bu nokta sadece sol hareketi değil, Avrupa Konseyi'nin de vurguyla işaret ettiği gibi demokrasi güçlerini, Türkiye'nin demokratlaşmasını ilgilendiriyor.

Bir kısım sol kadrolar ise yeni şartlardaki siyasi çalışmanın gerektirdiği görev bölümü nedeniyle daha başlangıçta yurt dışına çıktılar. Bu arada baskıdan kurtulmanın yolunu Türkiye'yi terketmekte bulanlar da oldu. Böylelerinin bir kısmı direnişi ellerinden geldiğinde yurt dışında desteklediler. Sonuç olarak hatırı sayılır bir sol kadro bugün yurt dışında bulunuyor. Sol hareketin gelişmesi açısından bu bir olumsuzluk. Onun için yurt dışındaki solcuların dönecekleri şartların yaratılması önemli.

Bütün kayıplara ve olumsuzluklara rağmen ülkemizde güçlü bir sol potansiyel olduğu görülüyor. Sol periyodiklerin sayılarının hızla yükselmesi bu olgunun somut göstergelerinden biri. İstenildiği kadar ağır baskı uygulansın **solu** siyasetten silmek mümkün olmuyor. Toplumda sol dünya görüşünün edindiği yer, sosyalizme olan yığınsal özlem sol hareketin sürekliliğini sağlıyor.

Sol hareketin içinde eksiklikler, aksaklıklar, olumsuzluklar yok mu? Var: Hem de bir hayli! Zaten yaralarımızı sararken bir amacımız da bunları teşhis edip gidermenin yollarını aramak olmalı. Ki sol hareket gelişip daha da güçlenebilsin, bundan böyle kendini koruyabilecek **caydırıcı** bir toplumsal etkinliğe ve sağlamlığa kavuşabilsin.

▶ Güncel gelişmelere bağlarsak, "sol parti" tartışmalarına nasıl yaklaşıyorsunuz?

"Sol parti" meselesinin bütün solcularımız tarafından ciddi olarak ele alınmasından yanayım.

Önce sırası gelmişken "sol" ve "solculuk" terimleri üzerine birkaç kelime söylemek istiyorum. Çünkü 12 Eylül dönemi şartlarında bu kavramlar bir hayli sulandırıldı ve yumuşatıldı. Öyle ki, "sol" denilince münhasıran sosyal demokrasi anlaşılır ve anlatılır hale geldi. Üstelik, sağolsunlar, kendisini Marksist kabul eden solcularımızın hatırı sayılır bir bölümü de bu üsluba kendilerini kaptırdılar. Adeta "meşru sol"un sosyal demokrasi olduğu izlenimi verilip gerçek sol unutturulmak istendi.

Sosyal demokrasi "sol" değil mi, "sol"sa ne kadar sol? Bunu tartışmanın yeri burası değil. Ben sadece **sol** derken neyi kastettiğime açıklık getirmek istiyorum. Kapitalist düzenin aşılmasını ve sosyalist bir topluma erişilmesini öngeren dünya görüşlerinin tümünü **sol** olarak niteliyorum.

Önce yasal siyaset sahnelerinde **sol** bir partiye ihtiyaç var mı, yok mu? Bu sorunun netliğe kavuşturulması lazım. Öyle ya, kimileri diyebilir ki, "sol partiler zaten vardır, ama yasakladılar, yapılması gereken yasal bir sol parti oluşturmak değil, mevcutların üzerindeki yasağın kaldırılmasıdır." Mevcut sol partiler üzerindeki yasağın kaldırılması demokrasi mücadelesinin vazgeçilmez taleplerinden ve hedeflerinden birisidir. Ne ki bu noktada belirleyici olan sadece yasaklar değil mevcut siyasal ve yasal mevzuatın toplamıdır. Bir başka deyişle mevcut şartlarda kurulabilecek sol parti, yasaklanmış olanların zaten aynı olamaz, onların yerine zaten ikame edilemez.

Hemen belirteyim ki, ben yasal arenada sol bir partinin oluşturulmasından yanayım. Böyle bir partiye hukuken yer var mı?

Aslında beni hukuki meşruiyetten çok **toplumsal meşruiyet** ilgilendiriyor. Hatırlarsak 12 Eylül 1980'e kadar gelen yaklaşık 20 yıllık dönemde, 12 Mart'ın yol açtığı birkaç yıllık kesinti hariç yasal siyaset sahnesinde sol partiler hep oldu. Yani yasal sol parti toplumsal bir meşruiyet kazandı, bir gelenek haline geldi. İşte ben bu faktörün hukuki engelleri zorlayabileceği kanısındayım.

Tabii bir raddeye kadar. Çünkü sol partinin amacı "üzüm yemek". Yani imkânlardan azami ölçüde yararlanmak gerekir derken kastettiğimiz de bu. Yoksa daha ilk adımda "bağcı dövmeye" kalkışıldımıydı dayak yemek çok daha muhtemel.

Sol parti nasıl bir dünya görüşüne sahip olacak, ne tür bir programla ortaya çıkacak? Bu soruları solcularımız tarafından ciddi bir şekilde tartışılması lazım. Bu noktada da sanırım partinin hangi toplumsal ihtiyaçtan kaynaklandığı esas alınmalı.

Teorik olarak ele alındığında sol düşüncenin homojen bir bütün oluşturmadığını biliyoruz. Marksist sol var, Marksizmden esinlenen sol var, devrimci demokrat sol var vb... Bu teorik plandaki farklılıkların Türkiye pratiğine yansıdığını da biliyoruz. Dahası, aynı ideolojik kategoride yer aldıkları halde nüanslar nedeniyle ya da sübjektif faktörlerden ötürü ayrımlaşmalar olduğu da yine herkesin malûmu. **Sol** partinin dünya görüşünün belirlenmesi noktasında bu ideolojik farklılaşmalar ve nüanslar üzerinde tartışmaya girilmesinin fayda getireceğini sanmıyorum. Çünkü bugün **ihtiyacımız** olan, solun tamamını kucaklayacak, solda yer alanların **tümünün** omuz vermesiyle oluşturulacak bir parti.

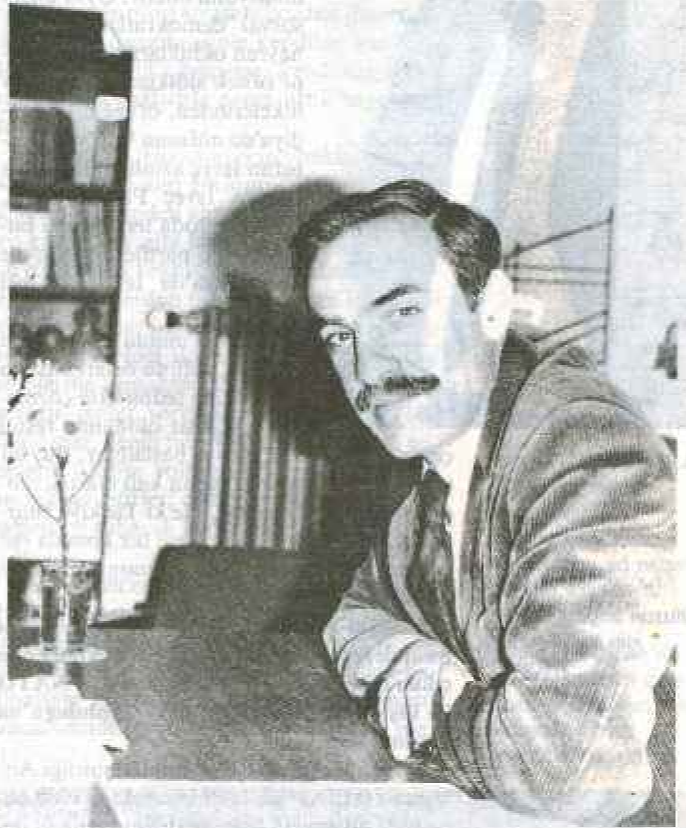
İhtiyaç gerçekten böylesi toparlayıcı bir partiye mi?

Bu soruyu tartışmayı biraz abes buluyorum. Çünkü günümüzün **en acil** meselesi, emekçi halk için son derece hayati önem taşıyan **demokratik hak ve özgürlüklerin savunulması**, bunların kazanılması için yığınların aktif katılımının sağlanması. Bunun da yolu emekçi halk için mücadele verenlerin güçlerini birleştirmelerinden geçiyor. İşte sol parti, solcuların güçlerini birleştirdikleri odaklardan biri -hatta başlıcası- olabilir ve olmalıdır da.

Öyleyse sol partinin dünya görüşü, solda yer alanların tamamının üzerinde anlaşabilecekleri ortak noktalardan hareket edilerek belirlenmesi yerinde olur. Hiç akıldan çıkarmayalım ki, sol parti bir **uzlaşma** partisi olmak zorundadır. Ve solda yer alanların hemen tamamının üzerinde uzlaşmaya varabilecekleri gene sol esaslar ve ilkeler mevcuttur. Tabii bu en genel esaslarda anlaşamayanların biraraya gelmeleri de düşünülemez. Aybar-Perinçek girişiminin solun bütünü için yalnız kalması bu dediğimin pratiğe yansımasıdır.

En genel sol görüşler temelinde bir parti oluşturulabilir mi? Oluşturuldu diyelim böyle bir parti yürür mü?

En çok eleştirilen ve yakınılan konulardan biri, solun bölünmüşlüğü ve dağınıklılığıdır. Bu durumun önemli bir handikap oluşturduğu açık. Ne ki bölünmüşlüğün ve dağınıklığın birlikçi eğilimleri beslediği ve güçlendirdiği, bu doğruluktaki görüşleri teşvik ettiği de madalyonun öbür yüzü. Üstelik ortaklaşa davranmak yasal partinin **olup olmama** sorunu. Çünkü hayat böylesini gerektiriyor. Sol parti oluşacaksa, böyle bir partinin ihtiyaç olduğuna inananların elbirliğiyle oluşacak. Tabii elbirliği etmenin ilk adımı konuya ilişkin tartışmaların canlandırılması, ilgilenen herkesin görüş belirtmesi.

▲ *Kaçmaz. "NATO'dan çıkmak en temel taleplerimizden birisidir.*

▶ Burada, iç -ve de dış- politikanın çok önemli bir bileşeni de Kürt sorunu...

Türkiye'de pek çoklarının Kürt sorununa bakışı, gerçekten son derece hayret verici bir "fenomen". Böylesine aşırı milliyetçi şartlanmanın dünyada başka örneği sanırım nadirdir. Örneğin resmi çevreler için İran'dakiler, Irak'takiler Kürt'tür de, Türkiye'dekiler "dağ Türkü"dür! Oysa okul yaşına gelmemiş çocuklar, kadınların ağırlıklı bölümü, askerlik yaşından küçük olup okul yüzü görmemiş erkekler Türkçe'yi bilmezler bile. Üstelik Kürtçe Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir lisan. Türkçe ile uzak yakın ilişkisi yok. Bu nedenle bir Acem ne kadar Türkse, bir Kürt de o kadar Türktür. İnsanların kendi anadilleriyle konuşup y zmaları, kendi ana dillerinde yayın yapmaları, kendi kültürlerini geliştirmeleri bugün bütün dünyada önde gelen insan haklarından biri. Örneğin bir İskoç'a İngiliz dediniz miydi bunu sizin yabancılığınıza ve-

rir. Çünkü bir İskoç İskoçtur ve hiçbir İngiliz'in aklından İskoç'a İngiliz demek geçmez. İskoçlar, İngilizler ve Gallilerle birlikte eşit haklara sahip olarak Britanya ulusunu oluştururlar. Dahası, bizde yanlış olarak İngiltere denilen Büyük Britanya'da İskoçya'nın bağımsızlığını hedefleyen bir İskoç partisi ve bu partinin Avam Kamarası'nda temsilcileri vardır. Türkiye'de ise bir SHP yöneticisinin, parti programının İngilizce ve Fransızca baskıları olduğu halde Kürtçe baskısının olmadığından yakınması ortalığı birbirine katar. Sosyal demokrat olduğunu iddia eden bir partinin yönetimi savcılardan daha önce harekete geçip, böylesine masum bir gerçeği dile getiren kimseyi aforoz ederler. Bir diğer ünlü sosyal demokratımız ise Kürtler'in kendi kişiliklerini ve kimliklerini Türk ulusu içinde eritmelerini yani bir çeşit asimilasyonu önerir. Oysa bizim sosyal demokratlarımız pek hayran oldukları ve kendilerine örnek aldıkları İskandinav ülkelerinden, örneğin Finlandiya'da nüfusun % 6'sını oluşturan İsveç azınlığının, adıyla sanıyla İsveç Partisi isimli, parlamentoda temsilcileri bulunan bir partileri vardır ve Finlandiya'da İsveççe ikinci dildir.

Kürt sorununu görmezden gelerek, üstünü örterek baskı ile polisiye tedbirlerle çözmenin imkansız olduğunu resmi çevreler de dile getirmeye başladılar. Bu, bir tabunun dokunulmazlığının kalkması açısından olumlu bir gelişme. Ne ki Türkiye sınırları dahilinde yaşayan herkese her konuda eşit haklar tanınmadığı sürece sorunun çözümlenmesi mümkün değildir.

▲ Kaçmaz. "Demirel için günümüz Türkiye'sinde demokrasi yoksa, sıradan bir yurttaş için bir başka deyişle nüfusun asgari % 90'ı için haydi haydi yoktur."

▶ Sayın Kaçmaz, rejimin dış politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu noktada öne çıkan iki konuyu ele alalım: Birincisi NATO ile ilişkiler... İkincisi Avrupa Topluluğu'na katılma konusu.

Önce Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) var. Hatırlanacaktır, 1980 öncesinde ülkemizin bağımsızlığını savunan ilerici güçleri, Türkiye'nin ABD'ye bağımlılığının perçinlenmesi anlamına gelen bu anlaşmaya karşı çıkıyorlardı. Öyle ki normal şartlarda bu anlaşmanın parlamentodan geçmesi ihtimali oldukça zayıf görülüyordu. Sonra biliyorsunuz, 12 Eylül rejimi anlaşmayı imzaladı. Şimdi, aradan altı küsur yıl geçtikten sonra SEİA'nın ne olduğu Washington'un Türkiye'yle ilgili son kararlarıyla daha bir açıklık kazanıyor. Ve herkes "Sam Amca"ya, neden amcalığının vecibelerini yerine getirmiyor diye veryansın ediyor. Oysa "amca" yeğeni çoktan teslim almış, onun, kendi çıkarlarına yönelik hizmetlerini mümkün olduğunca ucuza getirmeye çalışıyor. Böylece ülkemizin bağımsızlığını savunan güçlerin haklı oldukları bir kere daha anlaşılıyor. Meselenin bir tek çözümü vardır: SEİA'nın hemen bugün iptal edilmesi.

NATO'ya gelince... Türkiye'nin NATO'da olmasının Türkiye'ye değil NATO'nun başını çeken emperyalist metropollere yarar sağladığını bu ülkelerin yetkilileri defalarca dile getirdiler. Hatta biliyorsunuz hesaplar da yapıldı; bir Türk askerinin kaça mal olduğu, böylece ABD'nin ne kadar milyon dolar tasarruf ettiğine dair. NATO Kuzey Amerika'nın ve Batı Avrupa'nın gelişkin kapitalist ülkeleri tarafından oluşturulmuş, sosyalist sistemi kuşatmaya yönelik bir tehdit aracı. "Erken mukabele" adı verilen ve sosyalist ülkelere karşı nükleer silahı ilk önce kullanmayı öngören strateji bunun açık kanıtı. Dolayısıyla NATO Türkiye'nin güvenliğini sağlamıyor, aksine tehlikeye atıyor. Bu gerçeği bilen bağımsızlıkçı güçlerimiz daha baştan beri NATO'ya karşı olmuşlar, her zaman NATO'dan çıkmayı savunmuşlardır. Bugün de NATO'dan çıkmak en temel taleplerimizden ve hedeflerimizden biridir. Daha önce sözünü ettiğimiz sol parti NATO'dan çıkmayı mutlaka savunmalı, bunu programatik hedefleri arasına koymalıdır.

Avrupa'ya hayranlığımızdan ve hasetimizden mi, yoksa "Batı" karşısında kapıldığımız aşağılık kompleksinden mi nedir, bu AT'ye katılmak meselesinin milletçe benimsenmiş, benimsenmekten de öteye tutku haline getirmiş bir halimiz var. Oysa Avrupalı olmak başka Avrupa'nın insanlığa kazandırdığı evrensel değerleri özümlemek başka. Bu ikincisi açısından Türkiye'nin son derece perişan durumu bütün açıklığıyla ortada. "Batı" hayranlarımızın ezici çoğunluğunu Batıcı yapan, Avrupa'nın vitrini.

Tabii esas olan bu vitrinin altındaki sosyo-ekonomik yapı, yani gelişkin kapitalist düzen. Türk burjuvazisini asıl cezbeden de bu. Türkiye'de kapitalizm ağır aksak yol almaya çalışıyor. Ama boyuna tökezleyip duruyor. Kronikleşmiş ekonomik kriz, istikbalin hiç de parlak olmadığının işareti. Bu nedenle burjuvazi kendini ve düzeni kurtarmanın çaresini, kapitalizmin yıkılmaz kalelerinden birisi olarak gördüğü Batı Avrupa'ya kapak atmakta buluyor. Oysa ülkemiz emekçilerinin çıkarı kapitalizmin payandalanmasında değil, sömürü ve baskıdan, yani kapitalizmden kurtulmakta. Onun için AT'ye katılmak burjuvazinin çıkarına olsa dahi -ki o da kuşkuludur- milyonlarda emekçinin çıkarlarıyla hiç mi hiç bağdaşmaz.

Ayrıca AT'ye katılmanın Türkiye'ye neler getirip neler götüreceği de somut olarak ortaya konabilir. Ancak bunu bir röportaj kapsamında yerine getirmemiz mümkün değil. Sadece şu kadarını söyleyeyim: Son katılan üç ülkenin, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in durumlarınabakmamız yeter. Topluluğun en yoksul bu üç ülkesinin -ki kişi başına gelir düzeyinde Türkiye'den kat kat zengindirler- üçü de bugün, bedelini işçilerin, diğer emekçilerin, çalışan halkın ödemekte olduğu "istikrar" programları uyguluyorlar.

Türkiye bir zenginler kulübü olan NATO'da zaten eğreti duruyor. Adeta bu klübün bekçisi gibi. Oysa dünyada hiçbir bloka bağlı olmayan yüz küsur ülkenin oluşturduğu koca bir Bağlantısızlar Hareketi var. Bağlantısız oldukları için de hiçbir şey kaybetmiyorlar. Aksine ne yaptığını bilenler kazançlı çıkıyorlar. Alalım bir Hindistan'ı. Uluslararası platformda Hindistan'ın sahip olduğu ağırlığa ve prestije sahip olmak neler kazandırmaz?

▶ Türkiye'de 12 Eylül sonrası ortaya çıkan manzaraya başlıca yönleriyle değindik. Son olarak, nasıl bir perspektif öngördüğünüzü soralım.

Türkiye'nin hali ortada. Yaklaşık son on yıldır her şey daha da kötüye gidiyor. Ekonomik bunalım yapısallaştı; pahalılık ve işsizlik birer toplumsal afet; gelir dağılımındaki aşırı bozulmadan nemalanan tufeyli bir zümre "benden sonra tufan" edasıyla har vurup harman savuruyor; verem ve sıtma hortladı; ahlaki değerlerdeki aşınma parmak ısırtıcı seviyelere ulaştı; kültürel yozlaşma toplumu kanser gibi sarıyor; uluslararası platformlarda Türkiye'nin yeri "iki paralık" vb... Son değerlendirmede bütün bunların tek bir nedeni var: mevcut bağımlı ve geri kapitalist sistemin zaten bir atımlık olan barutu çoktan tükendi. Türkiye'nin her bakımdan kurtulabilmesi için mevcut düzenin sosyalist bir düzenle değiştirilmesinden başka çıkar yol yok.

Tabii sosyalizm bugünün acil meselesi değil. Çünkü, biliyoruz sosyalizm emekçilerin dünyası. Sosyalizme erişebilmek için emekçilerin kollarını sıvamaları şart. Oysa bugün emekçi kitlelerin ağırlıklı bölümünün elleri kolları bağlı. Nedeni ise her türlü demokratik hak ve özgürlükten yoksun bırakılmış olmaları. Çalışan insanların, demokratik hak ve özgürlüklere ekmek kadar su kadar ihtiyacı olduklarını söylememiz bu yüzden. Günümüzde demokrasi mücadelesinin hayati öneme sahip olması da bu yüzden.

Hep söylediğim gibi **her şeyin başı kitleler.** Sosyalizm emekçinin, sömürüden ve aşağılanmadan kurtulduğu, kendisinden başka efendinin bulunmadığı bir düzense, bu düzene bizzat emekçi halkın yaratıcı çabasıyla varılacaktır. Bu düzene giden uzun yol da yine emekçiler tarafından açılacak ve döşenecek. Bunun

da somut anlamı çalışan insanın her türlü demokratik hak ve özgürlükle mücehhez olması, bu demokratik hak ve özgürlükleri **kendi vücudunun birer uzantısıymışcasına** benimsemesidir. Bu dediklerimin kolayca gerçekleşmeyeceğini iyi biliyorum. Ama başka yol yok. Teorinin kendisi, dünya pratiği, hepsi bir kenara, bedelini bir hayli pahalı ödediğimiz yakın geçmişteki tecrübelerimiz de bu gerçeği kanıtlıyor. Ve hemen ilave edeyim ki sol partiye, -daha tartışma, girişim ve oluşum süreçlerinden başlayarak- emekçi kitlelerin demokratik hak ve özgürlükler mücadelesine aktif katılımının sağlanmasında tarihi diyebileceğim önemde sorumluluk ve görev düşüyor. ■

Ömer B.Canatan

15-16 HAZİRAN

Sanayileşmeyi "göze alan" her toplumun işçi sınıfını da göze alması, sonra da 15-16 Haziran'ı göze alması gerekir

Tarihi gelişme, toplumun belli bir durumunda, "neyin suç olup neyin olmadığına" göre kendini tanzim etmeye çalışsaydı tarihsel gelişme olmazdı. Gelişme birilerine göre hemen her zaman "suç" sayılmıştır ama, insanoğlu bugünlere, başdöndürücü bir gelişmenin içinden geçerek gelmiştir. Suçların en büyüğü, her zaman, ilan ettiği "suçlarla" gelişmenin önünü tıkamak isteyenler tarafından işlenmiştir. Kölenin başkaldırması ağır suçlardandı; köylü isyanları suçların en affedilmezi olmuştu; burjuvazinin iktidar mücadelesi, devrimi, ilkeleri ve demokrasisi bu sınıfın feodaliteye karşı en ağır maddi ve manevi suçları işlemesi pahasına gerçekleşmemesi, ama bu "suçlu sınıf" "ağır suçlardan" sayıp cezalandırmasına rağmen işçilerin mücadelesini önleyememişti.

"Hak" kavramının oluşup gelişmesi de "suç" kavramından farklı olmamıştır. Kimin neyi kendisi ve başkaları için "hak" olarak gördüğü her zaman farklı olduğu için, sonuçta herkesin kendisi için "hak" olarak gördüğü şey mantığın yerini almış ve mantıksal sonuçlar üretmiştir. Köle isyan etme hakkını kendine tanımıştır ve ancak bu hakkı kendine tanıdıktan sonradır ki, kölelikten kurtulabilmiştir. Burjuva, bütün yaşanmış tarihi elden geçirip yeniden kurma hakkını kendine tanımamış olsaydı, dünyamız hâlâ kralların, ruhban sınıfın ve soyluların egemenliği altında olacaktı. İşçiler de aynı yolu izlediler; neyin kendilerine "hak" olarak verilip neyin verilmediğini beklemeksizin, kendileri bu dünyayı değiştirme hakkını kendilerine kendi elleriyle tanıdılar. Halbuki, onların kendilerinde gördükleri ve daha sonra "bütün insanlığın hakkı" olacak olan "hak" burjuva tarafından ağır suçlardan sayılıp yasaklanmıştı.

"Hak" ve "suç" kavramları yönüden tarihi bu gibi şemalar içine sokmak, birçok ayrıntıyı dışarda bıraktığı için sakıncalı olsa bile, gerçeği özünden kavramaya belli bir kolaylık ve çabukluk getirdiği için gereklidir de. Ayrıca, hukuk tekniği içinde kalındıkça, içinden çıkılması zor problemlere dönüşen pekçok şey, tarihsel bir perspektif kurularak bakıldığında, açıklık kazanmaktadır. Bu bakış açısı özellikle siyasal birey olma olgunluğuna ulaşmış bireyler için tam bir davranış özgürlüğü sağlaması bakımından da, kaydetmeğe değer bir önem taşımaktadır.

Haklarını kendine kendisi tanıyarak yaşamını gerçekleştiren işçi hareketinin bütün tarihi, haklılık üzerine kurulmuştur. Aynı tarihin başkaları tarafından ısrarla suçlanması bu gerçeği değiştirmez. Gerçeği değiştiremedikten başka, gelişmesini de engelleyemez. "Suç" kavramına takılıp kalsaydı işçi hareketi, bugün belki de 15 saat olacaktı işgünü; Lyon, Manchester, Chicago, 1 Mayıs olmayacaktı, 15-16 Haziran da...

15-16 Haziran'a, "kendiliğinden" denmiştir; "siyasi önderlikten yoksun bulunduğunun" altı çizilmiştir; işçi sınıfının "gelip geçici" öfkesi olarak nitelenmiştir; "solcuların kışkırtması" olarak sunulmuştur; bunlar, bakana ve bakılan tarafa göre değişen yaklaşımların sonuçları oldukları için farklıdırlar; ama olayın bir de kendi objektif bütünlüğü mevcuttur. Sanayileşmeyi "göze alan" (!) her toplumun işçi sınıfını da göze alması, işçi sınıfını göze aldıktan sonra da 15-16 Haziran'ı göze alması gerekir. 15-16 Haziran da "hukuk tekniği" ile "suç" ilan edilmek istenmiş, ama bu dahi başarılamayarak, işçi sınıfının yaşama tarzı karşısında yenik düşülmekten başka, o günkü Anayasa Mahkemesi'nin işçi sınıfını haklı bulan kararı karşısında da şaşkın düşülmüştür.

Başka bir şaşkınlığı da, olumlu manada, toplumun gelişmesine yol arayanlar yaşamış; işçi hareketi açısından kısır bir birikim üzerinde süregelen yıllardan sonra, bu kısırlığa denk düşen çözüm önerilerini herkes bir kere daha, 15-16 Haziran ışığında gözden geçirmek zorunda kalmıştır. O güne kadar, toplumun sosyal-tarihsel gelişmesini üstüne alacak bir sınıfı Türkiye'de arayıp bulamayanlar, bulamadığı için de, onun yerine ikame ettiği başka güçleri öne çıkaranlar ilk kez karşılaştıkları bu gerçeği tanıyıp anlama ihtiyacını duymaya başlamışlardır. Bu tanıyıp anlama ihtiyacının doğal bir sonucu olarak da, işçi sınıfının bilimsel dünya görüşü, evrensel karakteri ve sınıf değerleri toplumun gündemine girmiş, politik bir güç olmaya başlamıştır. Toplumun işçi hareketi hakkındaki bütünsel bilgisi 15-16 Haziran'dan önce başkadır ve bu bilginin geliştirdiği hareketler başka mecralardadır; 15-16 Haziran'dan sonraki bilgi başka ve bu bilginin ürettiği siyasi hareketler bambaşka mecralardadır.

15-16 Haziran, elbette her biri, birer mücadele sonucu kazanılmış olan işçi haklarının, bir kalemde geri alınması teşebbüsüne karşı işçi sınıfının meşru ve haklı bir savunması olmuştur. "Hak" olan şeyin savunulmasının haklı olup olmadığını tartışmaya insan aklı elverişli değildir. Türkiye'de işçiler 15-16 Haziran'ı yaşamakla kendi sınıfsal karakterinin unutulmuş görünen bir yanını, toplumun tamamına hatırlatmaktan başka, o günkü durumunu 1908'lerdeki durumuna bağlayarak zihinlerde düşmüş bulunan önemli bir satırı da yerine koymuştur.

15-16 Haziran'ı on yıllarca süren bir birikimin nitelik olarak açığa çıkması diye görürsek, daha sonraki on yıllarda bu niteliğin üstüne bir hayli birikim geldiğini de görmemiz gerekecektir. 15-16 Haziran'dan sonra işçiler yeni haklar kazanıp, yeni kabiliyetler edindiler; grevlerde pişip siyasi mücadele deneyimi kazandılar; demokrasinin kendileri için taşıdığı somut içeriğin bilgisine, kendi sosyalizm amaçlarının sağladığı geniş ufuk sayesinde ulaştılar.

Ama bugün, kazanılmış işçi haklarının hemen tamamını alıp götürmüş bulunuyorlar. İşçilerin, ellerinden alınan bu haklarını yeniden kazanmak gibi bir sorunları var. Bu sorun çözümünü bekliyor ve çözümünü her şeyden önce işçilerden bekliyor. Yani işçiler elde edemedikçe, nerede ve kim olduğu bilinmeyen bir "Noel Baba"nın bu hakları alıp sahiplerine armağan etmesi mümkün olmayacaktır. İşçiler, sorunlarının ne olduğunu bildikleri gibi, kendi pratik tarihlerinden, bu sorunların çözüm yollarını da bulup çıkarma şansına sahiptirler; çünkü tarihleri onlara bu malzemeyi sunacak kadar zengin bir içerik taşıyor.

15-16 Haziran'ın bugünkü sorunların çözümüne katkısı, kazanılmış hakları savunmanın, kaybedilmiş hakları geri almanın ancak bu mücadeleye hak sahiplerinin topluca katılmasıyla mümkün olacağını hatırlatması, bunun somut ispatı olarak hatırlanması olabilir. ■

▼ **15-16 Haziran'da işçiler.** *Haklarını elde etmek ve korumak için mücadele etmek gerektiğini biliyorlardı.*

Mahmut Dikerdem

SİYASAL DAVALAR SİYASAL KARARLAR

Konusu düşünce suçu olan her dava, temel insan haklarının başında gelen düşünce özgürlüğünün kullanımından kaynaklanan her yargılama, siyasal dava niteliğindedir.

Siyasal davalar genel olarak anayasal düzenin, demokratik rejimin, temel hak ve özgürlüklerin askıya alındığı dönemlerin ürünüdür. Yönetime tümüyle el koyan güç, kurmayı tasarladığı siyasal ve sosyal düzene ters düşen kurumlarla düşünce akımlarının kökünü kazımak ve onları temsil ettiğine inandığı kişi ve kuruluşları tasfiye etmek için, bir yandan devletin askeri birliklerini ve kolluk kuvvetlerini kullanarak, öte yandan da "savaş durumu"na özgü yetkilerle donatılmış mahkemeler aracılığı ile bir "tenkil" ve sindirme operasyonuna girişebilir. Mutlak ve denetimsiz otorite, yasama ve yürütmede olduğu gibi, yargı alanında da amacına uygun yöntemleri beraberinde getirir. Bu tür rejimlerde, ister askeri ister sivil görünümlü olsun, mahkemenin bağımsızlığından, tarafsızlığından söz etmenin anlamı yoktur. Olağanüstü dönemlerin mahkemelerinde yargıç kendisini o göreve getiren gücün iradesini temsil eder. Nazi Almanya'sında, Faşist İtalya'da ve yakın zamanlarda Şili, Arjantin gibi ülkelerde görülen budur. Oralarda devlet terörü öyle boyutlara ulaşmıştır ki, insanlar yargılamaya bile gerek görülmeden tutuklanıp kışlalara, stadyumlara doldurulmuşlar, ortadan yok olmuşlar ya da -Endonezya katliâmında olduğu gibi- sokaklar kan gölüne dönmüştür.

Türkiye'nin yakın tarihinde de, daha az kanlı olmakla birlikte, olağanüstü yargının örneklerine rastlanmaktadır: 1924 yılında İzmir'de Atatürk'e karşı girişilen suikaste katılmak suçundan yargılanan eski Maliye Nâzırı Cavit Bey, çıkarıldığı İstiklal Mahkemesi'nde yargıçlara: "Bu dosyadaki delillerle beni bir gün bile hapse mahkûm edemezsiniz" dediğinde mahkeme başkanı: "Vicdanî kanaat hasıl olursa seni asarım" karşılığını vererek, vicdanî kanaatinin oluşması için "geçerli delil"e gereksinme duymadığını anlatmıştır. 1960 Yassıada Davaları sırasında da askeri darbe ile iktidardan düşürülen Demokrat Parti'nin önde gelenlerinden Samet Ağaoğlu, Yüce Divan Başkanı'na: "Anayasayı çiğnediği iddia edilen Meclis'te CHP milletvekilleri de vardı, niçin yalnız DP grupu milletvekilleri yargılanıyor?" sorusunu yönelttiğinde Divan Başkanı: "Sizi buraya tıkan kudret böyle istedi" diyebilmiştir.

Ülkemizde siyasal davalar sadece olağanüstü dönemlerde görülen bir olay değildir. Konusu **düşünce suçu** olan her dava, temel insan haklarının başında gelen düşünce özgürlüğünün kullanımından kaynaklanan her yargılama siyasal dava niteliğindedir. Demek oluyor ki, Türk Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddeleri yürürlükte bulundukça Türkiye'de siyasal dava eksik olmayacaktır. Çünkü bu maddelere göre, iki veya daha fazla kişi sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek amacı etrafında birleştikleri taktirde yasanın cezalandırdığı suç tipine uygun bir durum oluşmuş sayılmaktadır. Bunun adı tehlike suçudur ve suçun oluşması için **herhangi bir maddi eyleme gerek yoktur.**

Oysa hukuk devletinde ne düşünce suçunun ne de siyasal davanın yeri yoktur, olamaz. Hukuk devletinde yargının kaynağı hukukun üstünlüğü ilkesidir. Bir hukuk devletinin ceza yasasında, ülkemizde olduğu gibi, "vicdanî kanaat sistemi" kabul edilmiş olsa bile, yargıcın vicdanî kanaati objektif kıstaslara, somut ve geçerli delillere dayandırılmak zorundadır. Bunun da ötesinde, olağanüstü yönetimden anayasal düzene dayalı demokratik bir rejime geçildiği açıklandıktan sonra yargı otoriter rejimin tüm tortularından arındırılmalı, sürdürülen davalarda "doğal yargıç" kuralına uyulmalıdır. Bu yapılmazsa, olağanüstü dönemin uzantısı olan mahkemelerden çıkacak kararlar siyasal karar etiketini taşımaya mahkûm olacaktır.

Yukarıdaki verilerin ışığında, TÜRKİYE BARIŞ DERNEĞİ DAVASI'nda verilen kararı değerlendirerek temyiz dilekçesinde şu açıklamada bulundum:

"İstanbul 2 No.lu Askerî Mahkemesi'nin 28.4.1987 günü açıkladığı karar haksızdır, tutarsızdır, hukuka ve T.C. Devleti'nin taraf olduğu uluslararası belgelerden doğan yükümlülüklerine aykırıdır. Söz konusu karar hukuk devleti ilkelerini ve adaleti gözetmek yerine, Türkiye'nin halen içinde bulunduğu siyasal ortamın gereklerine uymak amacına yöneliktir.

"Barış Derneği'ne ilişkin ilk yargılamada dernek yöneticilerinin uzun süren tutukluluk halleri dolayısıyla haklarında zaten peşin ceza infazı yapılmış bulunmaktadır. Bu kez kararda bir kısım dernek yönetici ve üyelerinin suçluluğunda ısrar edilmekte, ancak cezalarda indirim yapmak ve zaman aşımı uygulamak yoluyla âdil ve makul bir karar verildiği izlenimi yaratılmak istenmektedir. Kararın bu amacı taşıdığı, Türkiye Barış Derneği'nin illegal bir örgüte dönüştüğünün belirtilerek kapatılmasından açıkça anlaşılmaktadır.

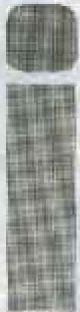
"Mahkemece verilen cezalar ve yapılan uygulamalar ne olursa olsun, bu kararla Türkiye Barış Derneği illegal bir örgüt kabul edilerek kapatılmıştır. Bu durumun, içerde kamu vicdanını yaralayacağı gibi, dışarda dünya barışı için sürdürülen uğraşların Türkiye'de suçlanıp mahkûm edildiği kanısını yaratacağı kuşkusuzdur". ■

Nurettin Özşuca
Diş Hekimi

ÇAĞDAŞ HEKİM BARIŞ YANLISI OLMALI

Olası bir dünya savaşı nükleer silahlarla gerçekleşecek. Tıp dünyası bunu "son salgın" olarak nitelendiriyor

İnsanlar var olduklarından beri sağlık sorunları olmuştur ve bu sorunları için de çeşitli çözümler aramışlardır. Elbette ilkel insan ilkel çözümlerle yetinmiştir. Ancak insanın fiziksel ve toplumsal gelişimi ile sağlık sorunlarını çözme biçimi de gelişmiş, gittikçe boyutlanmıştır. M.Ö. 5. yüzyılda yaşayan Hippokrates deneysel çalışmaları ve gözlemleri ile tıbbın babası olarak kabul edilmiştir.

Günümüz insanının fiziksel özellikleri atalarından pek farklı olmamakla birlikte içinde bulundukları koşullar onlarınkinden çok farklıdır. Dolayısıyla çağdaş insan ve onun sağlığı ile ilgili hekim sorumluluğu, anlayışı elbetteki Hippokrates'den bu yana çok gelişmiş ve boyutlanmıştır.

Günümüzde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığın tarifini: "İnsanın bedensel iyilik hali" şeklinde değil, aynı zamanda "tam bir ruhsal ve toplumsal dirlik durumu" biçiminde tanımlamaktadır.

İnsanı uzun yaşatmak ve yaşadığı sürece sağlıklı olmasını sağlamak görevini üstlenen çağdaş hekim, bu alanda her türlü olumlu ve olumsuz gelişmeye karşı duyarlı olmak zorundadır.

Çağdaş dünya olumsuz etmenler olmazsa hastalıkların bir çoğunu yeryüzünden silecek teknolojik gelişme ve ekonomik zenginliğe varmıştır.

Barış ve savaş gibi iki önemli olgu insanlığın karşısında durmaktadır. İnsanlık tarihinde bu iki olgu hep var olmuştur. Ancak günümüzde, insanlık toptan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü olası bir dünya savaşı artık nükleer silahlarla olacaktır. Tıp dünyası bunu "son salgın" olarak nitelendirmektedir.

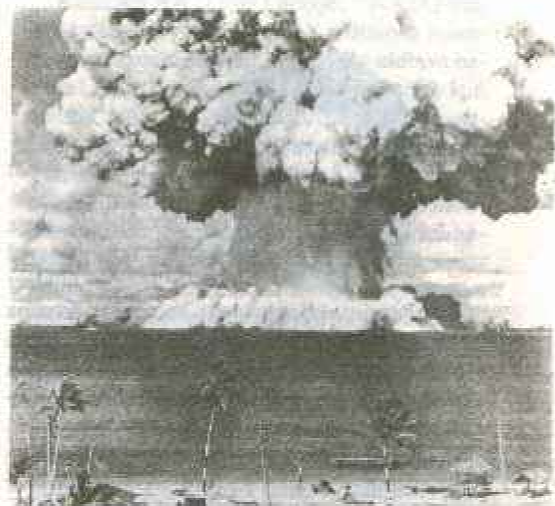
Çağdaş hekim, sorumluluğu gereği barış yanlısı olmalıdır, çünkü çağdaş hekim bilir ki savaş korkusu içinde yaşayan insanın bedensel, ruhsal, toplumsal dirlik içinde olması mümkün değildir; çünkü çağdaş hekim bilir ki insanlık eğer yılda 900 milyar doların üstünde bir parayı silahlanma için değil de açlık, salgın hastalıklar ve bebek ölümleri için kullansa bu sorunlar kökünden hallolacaktır. Ve çağdaş hekim bilir ki insanlık tüm sorunlarını çözebilecek zenginliğe, bilimsel ve teknolojik gelişmeye erişmişken, bu kaynakların doğru yolda harcanabilmesi için örgütlenmesi ve mücadele etmesi gereklidir.

Bu anlayışın sonucu olarak SSCB ve ABD'li hekimler tarafından 1980 yılında İngilizce kısaltması ile IPPNW olarak bilinen "Nükleer Savaşı Önlemek İçin Uluslararası Hekimler Birliği" kurulmuş ve yaptığı olumlu ve barışçıl çabalardan dolayı 1985 yılında "Nobel Barış Ödülü"ne değer bulunmuştur.

Türkiye'deki aydın hekim, diş hekimi, veteriner hekim, eczacı ve diğer sağlık emekçileri bu olumlu gelişmelere kayıtsız kalmamışlar, "Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği" adıyla örgütlenmeye başlamışlardır.

Ancak, çağdaş düşünce ve davranışlardan her alanda rahatsız olan iktidar bu alanda aydın sağlık emekçilerinin başlatmış olduğu bu çalışmalardan da rahatsız olmuş, gerekçeleri hiçbir mantık kuralına uymayan bir emirle dernek çalışmalarını durdurmuştur. Ankara Valiliği'nin emri ile bildirilen "faaliyeti durdurma" metninde birinci gerekçe olarak: "Nükleer savaş gibi hassas ve topyekün vatandaşları yakından ilgilendiren bir konuda hiçbir sorumluluğu olmayan dernek yönetici ve üyelerinin rasgele açıklamalar yapmalarının kamuoyunda panik yaratacağı" gösterilmiştir. Anlaşılan Valilik makamı ve diğer yetkililer sorunu ya anlamamış ya da anlamamazlıktan gelmişlerdir. Madem ki nükleer savaş hassas ve topyekün vatandaşları ilgilendiren bir konudur, bütün sağlık emekçilerinin, her bireyin nükleer savaşa karşı olması ve mücadele etmesi haktır. Kaldı ki, bu, hekim ve sağlık emekçilerinin meslekleri gereği hakkın da ötesinde kaçınılmaz bir sorumluluktur. Onları bu konuda sorumsuz olarak nitelemek çağdışı bir zihniyettir.

İkinci gerekçe şudur: "Dernek amacı ve çalışma konularının kanunlarla kuruluş ve görevleri belirlenen (Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ile İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü) gibi kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerini amaç edinmeniz" denilmektedir. Öncelikle dernek amaç ve çalışma konularının bu kamu kuruluşlarının görev ve amaçları ile yakından, uzaktan hiçbir ilgisi yoktur. Adından da anlaşılacağı üzere dernek nükleer savaşın önlenmesi için, yani böyle bir savaş olasılığı ile mücadele için çalışmayı istemektedir. Oysa bu kuruluşların ne böyle bir amaçları, ne de bu doğrultuda çalışmaları vardır. Yine bu gerekçe ile ilgili şunu düşünmek de mümkündür: Eğer kanunlarla görevleri belirlenmiş kamu kurum ve kuruluşlarının amaçlarını edinmek suç ise, Anayasa'da açık bir biçimde belirlenen "Eğitim ve öğretim olanaklarının sağlanması devletin görevidir" hükmünden yola çıkarak, "her şeyi devletten beklemeyin, okulunuzu da kendiniz yapın" zihniyetinde suç işlendiğini kabul edebiliriz. İlk, orta ve yüksek eğitimde bu görevi özel işletmelere devreden zihniyet de suç işlemektedir. Bu durumda bize de suç duyurusunda bulunmak düşer.

◀ Bir nükleer deneme. *Çağdaş hekim, sorumluluğu gereği nükleer silahlara karşı olmalıdır.*

Son olarak: Dernek kurucuları ve tüzüğünüzde belirttiğiniz amaçlar nedeniyle denilmekte ve kurucuların sakıncalı olduğu ima edilmektedir. Amaçların kurucuların kişilikleriyle belirlenmeye çalışılması hukuk dışı bir anlayıştır. Ne yazık ki Türkiye'mizde aydın olmak, çağdaş olmak ve sorumluluklarını yerine getirmeye çabalamak suç sayılmaktadır. Ve ne yazık ki bu çabalardan rahatsız olan arabesk düşünce iktidardadır. Oysa bu amaçlar doğrultusunda, çağdaş 52 ülkede 150000'i aşkın hekim ve sağlık emekçisi örgütlenmiş ve hükümetleri tarafından desteklenerek çalışmalarını rahatça yapabilmeleri için her türlü olanak sağlanmıştır. Bu örgütlerin bağlı bulunduğu uluslararası birlik de (IPPNW) 1985 Nobel Barış Ödülü'ne layık görülerek onurlandırılmışlardır.

Şu bilinmelidir ki, bu ülkede çağdaş, sorumluluğunu bilen hekim, diş hekimi, veteriner hekim, eczacı ve sağlık emekçileri söz konusu kararla geri adım atmayacak ve yasal yollardan haklarını arayacaklardır. Aydınlık günlere... ■

Emekli general F.Alman milletvekili Gert Bastian

"BATI BARIŞ İSTEMİYOR"

Eğer bir iktidar, nükleer savaşa karşı hekimler gibi bir örgütü yasaklamak istiyorsa, bu hem antidemokratik hem de aptalca bir şeydir.

Gert Bastian adını okurlarımız NATO'nun Avrupa topraklarına yeni Amerikan nükleer füzelerinin yerleştirilmesi kararının Avrupa ülkelerinde büyük tepkilere yol açtığı 1970'li yılların sonundan hatırlayacaklar. F.Alman ordusunda uzun yıllar görev yapmış olan General Bastian, NATO kararı sonucunda F. Almanya topraklarına Amerikan nükleer füzelerinin yerleştirilmesinin Avrupa'da bir nükleer savaş felaketine doğru atılacak vahim bir adım olduğunu belirterek, bu durumu protesto etmek amacıyla ordudan ayrılmıştı.

Gert Bastian daha sonra Yeşiller Partisi'nin F. Alman parlamentosundaki temsilcileri arasında yer aldı ve aynı zamanda, NATO'ya üye çeşitli ülkelerden bugün sayıları 14'ü bulan emekli general ve amirallerle birlikte Barış ve Silahsızlanma Yanlısı Generaller grubunu oluşturdu.

Nükleer silahsızlanma için aktif çaba gösteren Gert Bastian bu konudaki güncel gelişmeler ile genel olarak Batı ve Türkiye'deki tutumu şöyle değerlendirdi:

Avrupalı hükümetler silahsızlanmanın gerçekleşeceği bir anda engel çıkarıp geri adım atıyorlar. Bu da onların silahsızlanmayı asla istemediklerini gösteriyor.

▶ Sayın Bastian, NATO'nun 1979 tarihli Avrupa topraklarına yeni Amerikan nükleer füzeleri yerleştirilmesi kararının ardından, F. Almanya topraklarına bu tür füzelerin yerleştirilmesinin Avrupa'da bir nükleer savaşa doğru vahim bir adım olacağını belirterek durumu protesto etmek amacıyla ordudaki göreviniz-den ayrıldınız. Avrupa topraklarına Amerikan füzelerin yerleştirilmesine karşı çıkanlar arasında yer alan Türkiye Barış Derneği yöneticilerine ise daha sonra bu davranışlarından ötürü mahkemede "ulusal savunma çıkarlarına karşı gelmek" suçlaması yöneltildi ve biliyorsunuz geçtiğimiz günlerde Barış Derneği davasında derneğin kapatılmasına, mallarına el konmasına ve yöneticilerinin mahkumiyetine karar verildi. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Kısa süre önce Bremen'de 10. kuruluş yıldönümünü kutladığımız Türkiye Barış Derneği'nin yasaklanması, yöneticilerine baskı uygulanması, haklarında dava açılması ve suçlanmaları çok kötü ve antidemokratik bir karardır. Bir toplum insanların kendilerini silahsızlanma ve barışa adamalarına ve hele böylesi iyi nedenlere dayanan bir örgüte tahammül edemiyorsa, bunun onursuz bir durum olduğu inancındayım. Avrupa'da Amerikan nükleer silahlarına karşı çıkmanın, Pershing-2, Cruise füzelerinin vb. burada konumlandırılmasını eleştirmenin NATO topluluğu halklarının çıkarına karşı olduğunu söylemek kesinlikle yanlıştır. Görüşümüz budur, benim F. Alman ordusundaki aktif görevimden bu kararı protesto edip ayrılışımın nedeni de budur. Bu silahlarla Avrupa'nın güvenliğine hizmet edilmez, tam tersine yeni ve hiç gereksiz bir savaş riski yaratılır. Bu silahlar yeni Amerikan nükleer stratejisinin sonucudur ki, bu strateji sadece yıldırmayı amaçlamıyor, bunun için yeterince başka silah var, yeni ve daha çok silaha gerek yok. Avrupa'daki bu yeni silahlar geleneksel kavrayış açısından kontrol altında tutulamayacak, nükleer saldırıya varan bu krizle üstünlük sağlama ve savaş kazanma arzusu taşıyan bir savaş yönetme stratejisinin sonucudur. Böylesi bir strateji Avrupalılar tarafından kabul edilemez çünkü bu, savaşın Avrupa topraklarına taşınması anlamına gelecek ve Batı süper gücü sonuçta galip gelse bile bu, Avrupalılar için bir teselli olmayacak zira Avrupalılar bu zaferi göremeyeceklerdir. Amerikalılar'ın zaferinin bedelini onlar toptan yok olarak ödemek zorunda kalacaklardır. Bu, biz Avupalılar'ın eleştirdiğimiz ve yüklenmek istemediğimiz bir stratejidir. Kanımızca bu stratejiyi eleştiren biri, Türk hükümetinin haksız olarak inandırmak istediği gibi Avrupa çıkarlarına ihanet etmemekte, aksine iyi bir Avrupalı olarak davranmaktadır.

▶ Nükleer silahlanma konusunda İngiltere Başbakanı Thatcher geçtiğimiz günlerde "son 40 yıldan beri Avrupa'da barışın nükleer silahlar sayesinde sürdürüldüğünü" söyledi. Bu diğer NATO başkentlerinde de sık sık belirtilen bir görüş. NATO'nun bu "caydırma" politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Evet her zaman, nükleer silahların, bu silahların güvenlik şemsiyesi altındaki tüm ülkelerde kırk yıldır barışı güvence altına aldığı iddia ediliyor. Bu bir iddiadır, o kadar. Atom silahlarının varlığı ile 40 yıldan bu yana barışın sürmesi arasındaki ilişkide söz konusu olan, zaman olarak denk düşmeden başka bir şey değildir. Bu tıpkı, 40 yıldan beri sigara içiyorum ama henüz akciğer kanseri olmadım demekle eş anlamlıdır. Öyleyse, sigara içmek akciğer kanserini önleyici midir? Kanımca atom silahları olmasaydı da savaş olmayabilirdi. Çünkü 2. dünya Savaşı'nın şoku, savaşın korkunç felaketi Avrupa halklarını ve de Sovyetler Birliği'ni öyle etkiledi ki, atom silahları olmasa da, Avrupa'da yeni bir savaş bu ülkelerin beklenti ve çıkarlarına uygun düşmezdi.

Atom silahlarının varlığının, caydırıcılık felsefesinin varlığından kaynaklandığına inanıyoruz. Başkalarını ölüm cezasıyla tehdit ederek yola getirmeye dayanan bu caydırıcılık felsefesinin gerçek bir barışı engellediğine inanıyoruz. 40 yıl içinde savaş yaşamadık ama gerçek bir barışa da ulaşamadık. Giderek daha çok silahlanarak, Doğu ve Batı arasındaki kimi zaman az, kimi zaman daha yoğun soğuk savaş aşamalarının yer aldığı sürekli cepheleşmeyle devam eden bir ateşkes halindeyiz. Bütün bunlar tüm ulusların, tüm halkların anlayış dolu işbirliği olarak düşündüğümüz gerçek bir barıştan çok uzaktırlar. Daha fazla katlanmak istemediğimiz bu caydırıcılık felsefesinin bir yığın olumsuz etkilerine işaret edebiliriz. Bu felsefenin olumlu bir sonucu olarak gösterilen 40 yıllık barışın Batı'da ve Doğu'da atom silahları olmaksızın da sağlanabileceğinden eminiz.

▶ Dünya kamuoyu özellikle son aylarda Sovyetler'in birbirini izleyen silahsızlanma önerilerine tanık oluyor. Amerikan basınına göre Nisan 1987 itibarıyla Sovyetler son on dört ayda 27 resmi öneri getirdiler. Bunlar nükleer, konvansiyonel, kimyasal ve her türden silahla ilgili öneriler. Reagan yönetimi bu önerileri "propaganda" olarak nitelemekten yana. İlkin size şunu sormak istiyorum: Sovyet önerileri hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz? Bunların propagandadan ibaret olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

Sayın Gorbaçov'un SBKP Genel Sekreteri olmasından bu yana Sovyetler Birliği'nin si-

lahsızlanma önerilerini çok ileri ve tarihi öneme sahip buluyorum. Bu yapıcı öneriler,eğer Batı bunlara aynı şekilde yapıcı karşılık verirse, gerçek bir silahsızlanma fırsatı vermektedir. Ama ne yazık ki, sizin de belirttiğimiz gibi, Batı'nın davranışı yine, bunların propaganda olduğu, yeni bir şey olmadığı, çok dikkatli olmak gerektiği yolundadır. Buna göre, eğer atom silahları kaldırılırsa Varşova Paktı'nın konvansiyonel üstünlüğü vb. o kadar büyük ve ciddi olacaktır ki, bu bizim için çok tehlikelidir, o halde bu önerilere asla yanaşmamalıyız! Şimdiki çifte sıfır çözüm üzerine edilen lafları görüyorsunuz. Orta menzilli silahların daha ileriye ulaşabilenlerinde sıfır çözüm Batı'nın sürekli bir hedefiydi, Sovyetler Birliği'nin böyle bir öneriye yanaşacağı muhtemelen hiç düşünülmemişti. Şimdi Sovyetler Birliği'nin buna yanaştığı bir sırada, bu ansızın ulaşılmak istenen hedef olmaktan çıktı. Orta menzilli silahların ortadan kaldırılması yoluna gitmemek için şimdi yeni engeller, yeni barikatlar oluşturuluyor. Ne zaman ki Sovyetler Birliği ve Gorbaçov bu sıfır çözümün ortamenzilli silahların daha yakın mesafeye ulaşanlarını da kapsamasını istedi, Batı'da tam bir panik başladı. Sovyetler Birliği'nin bu tür silahlarının Batı'nınkilerden daha fazla sayıda olduğu ve bu nedenle bu öneriye yaklaşmamak gerektiği gibi çılgınca argümanlar ileri sürülmeye başlandı. Öyle ki, bu argümanların tam tersine, Sovyetler Birliği'nin Batı'ya kıyasla bu silahlara daha fazla sayıda sahipken bu potansiyelde de sıfır çözüm önerisinde bulunması Batı için avantaj değilmiş gibi!

Batı'nın silahsızlanmada inandırıcı olmayan konumu herkesçe biliniyor. Batı'da ABD'nin NATO komutalarının ve diğer hükümetlerin, özellikle F. Alman, İngiltere ve Fransa hükümetlerinin atom silahlarının ortadan kaldırılmasını gerçekten isteyip istemedikleri konusunda derin kaygılarım var. Bunlar halkın nezdinde sadece kendi politikalarının güven verdiği iddiasında bulunuyorlar. Fakat silahsızlanmanın gerçekleşeceği bir anda ise engel çıkartıp geri adım atıyorlar. Bu da onların silahsızlanmayı asla istemediklerini gösteriyor. Mikhail Gorbaçov'un önerileriyle ortaya çıkan bu tarihi fırsat, Doğu'dakiler kadar Batı'daki insanların da zararına olarak başarısız kılınmak isteniyor.

▶ Bu noktada güncel bir konuya, ortamenzilli füzelerle ilgili Sovyet önerileri ve NATO'nun tavrına biraz daha ayrıntılı değinmek istiyorum. Sovyetler Birliği bu konuda bu yıl içinde bir anlaşmanın yapılabileceğine işaret ederken, ABD ve NATO müttefikleri çeşitli itirazlar ve gerekçeler öne sürüyorlar. Bu gerekçeleri haklı buluyor musunuz?

Hayır. NATO tamamıyla inandırıcı olmayan argümanlar ileri sürüyor. Sovyetler Birliği'ni ortamenzilli silahların ortadan kaldırılması konusunda zorlamak bizde askeri çevrelerde "Nachrüstung" (karşı taraftan sonra, onun ardından silahlanmak) denilen politikanın hedefiydi. Biz Sovyetler Birliği'ni "Nachrüstung"la tehdit edelim, aynı zamanda sıfır çözüm yani bütün ortamenzilli silahların ortadan kaldırılmasını önerelim, eğer Sovyetler Birliği bunu kabul etmezse Pershing-2 füzelerini yerleştirelim, deniliyordu. Ama Sovyetler Birliği sıfır çözümü aniden kabul edince, bu artık işimize gelmez oldu. Güya kendisinin bulduğu bu sıfır çözümü Batı artık istemiyor. Bu da Batı'da gerçek bir silahsızlanmaya ilgi duyulmadığını gösteriyor. Batı, kendi silahlarını konumlandırmak istiyor, Pershing-2 füzelerinin vb. bulunması NATO ve Batı hükümetlerinin gözünde çok daha önemlidir. Tüm Sovyetler Birliği yüzen ve uçan silah platformlarıyla kuşatılmış durumdadır. NATO'nun silahlanması açısından Sovyetlerin SS-20 füzelerine sahip olup olmaması hiç farketmez. Sovyetler Birliği'nin SS-20'lerden vazgeçmesi halinde, Batı'daki silahlardan vazgeçmenin bedeli çok yüksek görülüyor, bu nedenle de silahsızlanmaya gidilmiyor.

▶ Burada bir hatırlatma yapmak istiyorum. NATO kararını protesto ederek ordudaki görevinizden ayrılmak üzere Savunma Bakanı'na yazdığınız mektupta söz konusu olanın karşı tarafla arayı kapatmak üzere ya da onun ardından bir silahlanma olmadığını belirtmiştiniz...

Bence, yapılan iş her defasında silahlanmaydı ve gelişmelerin beni doğruladığına inanıyorum. Biz "Nachrüstung" yapıyoruz, böylece Sovyetler Birliği'ni -sözde- bizden daha önce yerleştirdiği SS-20'leri kaldırmaya zorlamak için silahlanıyoruz demek, başından beri bir propaganda taktiğiydi. Şimdi Sovyetler füzeleri kaldırmak istediği sırada NATO kendi füzelerini muhafaza edebilmeye, bu füzelerin ortadan kaldırılmasından daha fazla önem veriyor. Bu nedenle belirttiğiniz mektupta da, o zamanlar da söylediğim gibi, açıktı ve açıktır ki, Batı'yı en başta ilgilendiren, kendi ileri konumlandırılmış, Euro-stratejik nükleer potansiyelidir. Bununla Sovyetler Birliği'ne Avrupa topraklarından stratejik çapta zarar verme hesabı yapılıyor. Bu silahlanmanın hedefi budur, SS-20'lerin bunda hiçbir rolü yoktur. O, insanlara Sovyetler SS-20'leri yerleştirdi, bizim de arayı kapatmamız gerekir dedirtmek için kullanılan sahte bir argümandı sadece. Batı'nın SS-20'lere karşı ağırlığı her zaman vardı, Amerikalılar'ın denizden fırlatılan füzeleri, Fransa ve İngiltere'nin denizaltıdan fırlatılan ortamenzilli füzeleriyle vb. ağırlığı vardı, dolayısıyla Batı'nın ve NATO'nun aleyhine bir eşitsizlik hiçbir zaman olmadı. Tüm bu "Nachrüstung" gerekli değildi. Buna sözde "Nachrüstung" demek lâzım!

▶ Nükleer füzelerle ilgili bir anlaşmaya doğru adımların atılmasında NATO'nun sık sık bir engel olarak Varşova Paktı'nın konvansiyonel üstünlüğünü ileri sürdüğü görülüyor. Bu ne derece doğru?

Bu doğru değil. Bu, Batı halkları paralarını yeni savunma harcamalarına sarfetmek istemedikleri zaman pek revaçta olan yeni fırça darbeleriyle sürekli tazelenen bir korkutma senaryosudur. Böyle durumlarda, eğer biz savunmaya daha fazla para vermezsek karşımızdaki bizi geçer, böylece saldırı ve baskılara açık hale geliriz demek üzere, yeniden Varşova Paktı'nın sözde konvansiyonel üstünlüğüne dikkat çekilir. Eğer her iki ittifakın konvansiyonel güçleri kıyaslanırsa, böyle bir üstünlükten söz edilemez, çünkü NATO Varşova Paktı'ndan oldukça güçlüdür. Tek tek alanlar açısından sadece Orta Avrupa'da Sovyetler Birliği taarruz ve savunma tankları ve topçu sınıfı silahları sayısında kısmi bir üstünlüğe sahiptir. Fakat bu o kadar önemsiz ölçüdedir ki, Sovyetler Birliği Batı Avrupa'ya karşı başarılı bir büyük taarruza geçme şansına sahip değildir. Her asker bunu bilir ve genel olarak bir üstünlük söz konusu değildir. Dünya çapında NATO Varşova Paktı'ndan daha fazla sayıda askere ve silaha, savaş uçağına, savaş gemisine sahiptir ve biliyoruz, yeni çağın büyük savaşları büyük denizlerde belirlendi. Bu açıdan, kısmen atom silahı yüklü savaş uçaklarını taşıyan uçak gemileri belirleyici bir role sahiptir ve NATO bunlardan tüm dünya denizlerine dağıtmış durumda.

▶ Oysa bir NATO müttefiki olan Türkiye'de resmi ağızlardan vurgulananlar bu söylediklerinizden çok farklı. Ve kuşkusuz sorunun Türkiye'de yaşanmakta olan süreçlerle de yakın ilişkisi var. Bu konuda ne söylemek istersiniz?

Kanımca NATO ve Türkiye, "NATO'nun güney kanadı güçlü kalmalı" iddiasıyla insanları pervasızca istismar ediyor. Bu iddiaya bakarak, Türkiye'nin NATO'da kalması için onun "ufak kusuru" da görmezden gelinmelidir! Böylelikle Türk halkına kötü hizmette bulunuluyor. Batı ülkelerinin, Türkiye'nin demokratik bir ülke olmadığını, belirtmeleri; Türkiye'nin demokrasiye dönmesini, muhalefet ve basın üzerindeki baskının kaldırılmasını, tüm antidemokratik uygulamalardan vazgeçilmesini talep etmeleri, aksi halde Türkiye'nin artık müttefik olamayacağını söylemeleri daha uygun olurdu. Türk halkının arzuları bakımından, böylesi bir tavır, NATO'nun güney kanadının istikrarlı olması ve Türkiye'nin NATO'da kalması için bu ülkede askeri rejimin kabul edilebilir olmasını söylemekten daha uygundur.

Daha çok askeri manevra, daha çok silahlanma, daha fazla askeri depolanma, Türkiye'nin NATO'ya daha çok çekilmesi gibi militarizasyona gelince, bütün bunlar Türkiye'deki toplumsal duruma çok olumsuz etkide bulunuyorlar. Halk arasında militarizasyona geniş biçimde karşı çıkılmalıdır, başka türlüsü bu süreci durdurmaya yeterli olmaz ve bu çaba desteklenmelidir.

▲ General Gert Bastian. Almanya'ya nükleer füzeler yerleştirilmesini protesto etmek üzere görevinden ayrıldı.

▶ Sayın Bastian nükleer silahsızlanma konusunda aktif çaba gösterirken, Türkiye'de bu konudaki gelişmeler, örneğin geçtiğimiz günlerde Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği'nin faaliyetinin "nükleer savaş gibi hassas ve topyekün vatandaşları ilgilendiren bir konuda hiç sorumluluğu olmayan dernek yönetici ve üyelerinin rasgele açıklamalar yapmalarının kamuoyunda panik yaratabileceği" gerekçesiyle yasaklanması konusunda ne düşünüyorsunuz? Nükleer savaş tehdidi yalnızca "uzmanları" mı ilgilendiriyor?

Bu, her insanın kalbinde olması gerekli bir ilginin akıl almaz ve küstahça yorumlanışıdır. Bir nükleer savaşın önlenmesini istemek, yaşadığımız nükleer çağda giderek daha da tehlikeli olan nükleer silahlara karşı alınması gereken en önemli tavırdır ve bu her insanın, Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Uluslararası Hekimler Birliği (IPPNW) Doğu'da ve Batı'daki doktor örgütleri gibi her büyük örgütün arzusudur. IPPNW'nin iki yıl önce Nobel Barış Ödülü ile ödüllendirilmesi, insanlığın çıkarı için bu hedefe kendini adamanın haklılığını göstermektedir. Ve eğer bir iktidar kendi ülkesinde böylesi bir örgütün bu hakkını akıl almaz gerekçelerle reddetmek ve onu yasaklamak istiyorsa, bu yalnızca kesinlikle antidemokratik bir tavır değil, aptalca ve mantıksız bir şeydir.

▶ Size özel bir soru sormak istiyorum. Bugünkü konumunuzu nasıl açıklıyorsunuz?

Asker, eğer paralı asker değilse, ülkesine hizmet etmek, bazı şeyleri korumak ve muhafaza etmek inancıyla asker olur. Bu işi, ülkesinin korunmasına, toplumunun varolmasına ve korunmasına katkı getirdiğine inandığı için yapar. Ben bu görevi uzun süre, NATO ittifakı içinde kendi toplumunu ve kendi değerlerini korumak düşüncesini en etkili biçimde savunmak üzere yerine getirdim. Fakat savaşı önlemeyi değil, savaş açmayı ve savaş yönetmeyi hedefleyen yeni bir nükleer stratejinin ortaya çıkmasıyla, asker artık yaptığı hizmetle vatanını tehlikelerden koruyabileceği inancında olamaz. Kanımca bu korumayı kendisine hedef edinen kişi bugün bu görevi silahlı kuvvetlerin dışında kalarak, silahlanmaya karşı çıkarak daha iyi yerine getirebilir. Bugün bir toplum silahlı kuvvetler mensubu olmak yerine, silahlanmayı eleştirerek daha iyi korunabilir. Yeni nükleer stratejiye iştirak etmememin bir nedeni buydu. Şimdi askerin hizmetini anlamsız kılan bir noktaya gelinmiştir, çünkü bir savaş anında askerin korumak istediği şey artık korunamayacak, tahrip edilecektir. Bu nedenle bu görevi artık yapmıyorum. Bu nedenle 1980'de erken emekliliğimi istedim ve o zamandan beri aynı görüşten hareket eden ve durumu aynı şekilde değerlendiren diğer ülkelerden 14 NATO generali arkadaşım ve meslektaşımla birlikte silahsızlanma için, halka gerçekleri anlatmak için mücadele ediyoruz. Çünkü halka sürekli yalan söyleniyor, deniyor ki "SDI projesi bizi koruyacak, tamamen zararsız ve atom silahlarını gereksiz kılacak bir savunma programıdır". Gerçek bunun tam aksidir. "Ruslar'ı silahsızlanmaya zorlamak için silahlanmak zorunludur, eğer bunu yapmazsak geride kalırız ve saldırıya açık oluruz" deniyor. Gerçek bunun tam aksidir, silahsızlanma tekliflerine asla yanaşılmadığını görüyoruz. Silahlı kuvvetlerin açıklamalarında sürekli iddia edildiği gibi güvenlik üretilmiyor, aksine daha çok silahlanma, daha fazla nükleer silah, daha saldırgan askeri politikalarla sürekli güvensizlik üretiliyor. Bu nedenle arkadaşlar ve ben bu politikaya karşı çıkıyoruz, halkı barış düşmanı bu politikanın gerçek içeriği hakkında aydınlatmaya çalışıyoruz.

Teşekkür ederim. ■

NATO ve Türkiye, "NATO'nun güney kanadı güçlü kalmalı" iddiasıyla insanları pervasızca *istismar ediyor.*

Fırtına geçene kadar. *Boynumuzu eğip durduktan sonra başımızı kaldırıp göğe bakmadan rahatlıyoruz.*

Mesafe

Gittikçe kendine saygısını yitiren bir topluma dönüşüyoruz.

Haksızlığı çok kolay bağışlıyoruz. Öfkemizi içimize atıyor, çok çabuk unutuyoruz. Dün dün olarak kalıp gidiyor, bugün olanlara tepkiyi hep yarına erteliyoruz. Fırtına geçene kadar boynumuzu eğip durduktan sonra, başımızı kaldırıp göğe hiç bakmadan kendi kendimize rahatlıyoruz. Bize yapılanları, zulmü, gaspı, haksızlığı anlayışla karşılama, her birine bağışlanabilir bir mazeret kulpu takma eğilimi her daim ağır basıyor. En olmayacak şeyleri bu garip tutumumuzla olağanlaştırıyoruz.

Bu yüzden, çoğu zaman, haksızlığa uğrayanlarla *uğratanlar arasında* insanı hayretler içinde bırakan barışıklık köprüleri de kurulabiliyor. Haksızlığa, gaspa, zulme uğrayanlar adına nice soylu özlemi, beklentiyi ve temenniyi o köprülerden iktidar *sahiplerinin insafına ve izanına taşıyan yollar* bilinçlerde, yüreklerde hiç kapanmıyor. En olmayacak şeylerin olduğunu, en temel özgürlüklerimizin pervasızca çiğnendiğini, gözümüzün içine bakıla bakıla soyulduğumuzu, yurttaşlık ve insanlık onurumuzun hiçe sayıldığını görüp yaşadıktan sonra, gün geliyor, sanki hiçbir şey olmamış gibi, bütün bunları yapanlar hakkında en halisane duygular beslemekten geri durmuyoruz. Sineye çekilen emrivakilerin acısı geleceğe yönelik mevhum umutların velvelesinde unutulup gidiyor.

Milletin tepesinde demokrasinin yüz karası bir yönetici ekip var. Teşrii konumu ve yapısı, ülke sorunlarına yaklaşımı, iç ve dış güç mihraklarıyla ilişkileri, önde gelen kişilerinin,resmi gayri resmi akıldanelerinin ve yerel yönetim unsurlarının nitelikleri, vb. hep gözler önünde. Öyleyken, genel kamuoyunu yansıttığı iddia edilen basının her konuda iyi niyetli sıcak ilgisine, çoğu zaman takdirine muhatap olabiliyorlar. "Kamuoyu"nun her renkten sözcüleri hemen her vesile ile onları "tarihten ders" almaya çağırmaya pek meraklılar. Bazen hepsine birden, bazen bir bölüğüne "alternatifsiz"liklerinden kinaye türlü misyonlar yakıştırma hevesinden bir türlü vazgeçmiyorlar. Ekibin onca günahlı başının "cin fikirli"liğinden "cana yakın"lığına dek türlü kişisel "haslet"lerinin -hattâ iş bitiriciliğinin dahil- "hakkını vermek"te de âdeta herkes birbiriyle yarışıyor.

Ülkede nasıl para kazanıldığı herkesin malûmu. Birkaç yılda milyarlara konmaya ya da kazançların yirmi, otuz misli katlanmasına elveren özel koşulların ne gibi yöntemlerle nasıl sürdürüldüğü de hep biliniyor. Buna rağmen ülkenin en zengin kişilerinin beşuş çehreleri, ülkeye ve dünyaya nizamet veren beylik beyanları yine her renkten basının sayfalarından eksik olmuyor. Ellerine geçen her fırsatta, daha dün olduğu gibi bugün de, çalışanların enselerine basıp günlerini gün etmekle övünen işveren temsilcilerine, sermayenin cakası zulmünden baskın görgüsüz sözcülerine saygılar ve gülücükler sunuluyor.

Kısacası, işçilerin, emekçilerin, fakir fukaranın, dürüst aydınların, tüm ülkenin hâli ortadayken, bunun doğrudan sorumlularıyla sağlıksız yakınlıklar kurulmakta bir beis görülmüyor. Ve bunun adına "hoşgörülü" ya da "medeni" ilişkiler deniliyor.

Bu gidiş iyi bir gidiş değil.

Bu gidişte toplumun tüm insanî değerlerden koparılması ya da fazla alışık olmadığı yeni değerleri kazanmasına ket vurulması süreci yansıyor.

Bu türden "hoşgörülü" ve "medeni" ilişkiler, *gerçekten hoşgörülü ve medeni toplumlara değil*, sağlıklı gelişim dinamikleri despotizmin mahmuzu altında çığrından çıkarılmaya çalışılan toplumlara özgüdür.

Toplumun da, toplumu oluşturan tek tek bireylerin de öz-saygınlıkları bu denli körelmemeli. Gadre uğrayanlarla onları gadre uğratanlar arasında ilişkiler böylesine içli dışlı, bağışlayıcı olmamalı. Gadre uğrayanların sözcülüğünü üstlenmeye niyetlenenlerin de hem topluma, hem kendilerine reva görülen muamele karşısında duyarsız kalmaları toplumun hayrına değildir. Vurdumduymazlığın böylesine ortalığı sarmasından kimlerin ne için yararlandığının kanıtları, hergün her vesile ile gözler önünde sergileniyor. Hepsi de bu gidişin hiç de iyi bir gidiş olmadığına işaret ediyor.

Bir ünlü yazarımızın deyişiyle aynı otobüste üç dakika bile birlikte kalınamayacak kişilerin fink attığı bir ortamda, insan ilişkilerinin, kişisel dostlukların, sempatilerin ve yakınlıkların hoşgörüden uzak katı kıstaslarla irdelenmesi gereği kendini dayatır. Bu, politik olduğu kadar -ve politik olduğu ölçüde- bireysel sorumluluk idrakini içeren ahlâkî bir zorunluktur da. Böyle bir ortamda o türden kişilerle, değil yüzgöz olmaya, aynı otobüste üç dakika için bile olsa birlikte yolculuğa tahammül göstermeyenler de yoksa eğer, toplumun ar damarının hepten çatlamasına bir şey kalmamış demektir!

Her Allahın günü durmadan demokrasinin, özgürlüğün, halkın çıkarlarının sözünü edenler, demokrasi ve özgürlüğe de, halkın çıkarlarına da kör kör parmağım gözüne kastedenlerle aralarına sağlıklı bir mesafe koymasını bilmelidirler. ■

Tektaş Ağaoğlu

DOSTLUĞA UZANIRKEN

Biz gazeteciler Türk-Yunan dostluğunu "haberleştirmek"te zorluk çekiyoruz!

Ama iki ülke arasında "savaş" rüzgârı estirmek kolayımıza geliyor.

"Sizlere sevgiden söz etmek istiyorum. Kimse inanmıyor sevgiye oysa. Konuşabilmek için sevgimi nereye saklayacağımı bilemiyorum"

- Yannis Ritsos -

İpekçi Ödülleri"-nin dağıtım töreni nedeniyle Atina'da 4 güzel gün geçirdik. Eski yıllarda tanışıp son yıllarda kaybettiğimiz İstanbullu Rum tanışlardan sonra Atina'da ilk defa Yunanlıları yakından tanıma fırsatını bulduk. Memnunuz...

Atina Havaalanı'nda bizi tüm Yunanistan'ın sevgilisi besteci Teodorakis karşıladı. Ama bu sıcak karşılamadan önce Yunan polisinin aynı ölçüde sıcak olduğunu söylemek zor.. Zira aynı uçakla Atina'ya gelen tüm yabancılar kontrolden birkaç dakikada geçip gittiği halde biz yaklaşık yarım saat vizeli pasaportlarımızın incelenmesini bekledik..

Ödül töreni coşkulu ve sıcaktı. Bu ödülün yaratıcısının da Yunanlılar olduğunu anımsatmak gerekir mi? 1979'da Abdi İpekçi'nin vurulmasından birkaç gün sonra Andreas Politakis adlı mühendisin Elefterotipia gazetesine yazdığı mektup ve yaptığı öneriyle atılıyor "İpekçi Ödülü"nün temeli.. Ve bugünlere dek uzanıyor..

Ödül töreninde dostluk konuşmaları yapılırken ve muhalefet lideri Mitsotakis ve ünlü devlet adamı Averof yanyana bu konuşmaları izlerken, flaşlar patlarken ve her şey olağanüstü iyi giderken, bir Yunanlı gazeteci:

"Eğer Papandreu ile Özal arasında mektup alışverişi başlamamış olsaydı ne böyle coşkulu olurdu tören ne de basın bu ilgiyi gösterirdi", dedi..

Daha sonra konuştuğumuz Türk Büyükelçisi Nazmi Akıman aynı görüşteydi:

"Üç yıl oldu Atina'ya geleli. İlk defa bir dostluk rüzgârı esiyor", diyordu..

Nasıl esmişti bu rüzgâr? Nasıl olmuştu da dünya yansa dostluğa yanaşmaz sanılan Papandreu, Büyükelçimizi kabul ediyor, onunla sohbet ediyor, hatta şakalaşıyor ve Özal'a mesajlar yolluyordu?

Bu sorumuza da gerek Yunanlı gazeteciler gerek Türk diplomatlardan:

"Özal'ın Ege krizinde Hora'yı durdurmuş olması Papandreu'da ona karşı bir güven yarattı" cevabını aldık..

Peki bir yere doğru gidiyor mu Özal -Papandreu mektuplaşması?-

Hayır.. Ama dış dünyaya karşı bir diyalog manzarası vermeye yarıyor..

★★★

Yunanistan'da sokaktaki adamla az da olsa konuştuk.. Üç defa taksiye bindik, üçünde de taksi şoförleri Türk olduğumuzu öğrenince her iki ülkenin yöneticilerine karşı öfkeli sözler sarfettiler. Gazeteci olduğumuzu falan bilmeden iki halkın anlaşabileceğini ama politikacıların bunu bozduğunu anlatmaya çalıştılar..

Yunanistan'da alışveriş ederken kazık atana rastlamadık. Yalan söyleyene de.. Sokaklar temiz.. Evler temiz. Yunan halkı 4 bin dolar yıllık gelire ulaşmış.. Keyifli yaşamayı seviyor.. Mağazalar gündüz 2.30'a kadar açık. Buna karşılık gece tavernalar 03'e kadar çalışıyor.. Çünkü Yunanlı gündüz uyuyor, gece eğleniyor..

Bu koşullarda yaşayan bir halkın savaş istemesi için ne sebep olabilir?

Nitekim orada dost olduğumuz hemen her Yunanlı'dan aynı soruyu duyduk:

"Ege krizi sırasında biz çok korktuk.. Siz korkmadınız mı?"

Yunanlılar'ın çok korkmasına bir ölçüde Papandreu'nun TV'ye yanında askeri yetkililerle çıkıp "Savaşacağız" demesi yol açmış.. Ama "kaybedecek çok şeylerinin bulunması" da onları barışçı olmaya doğru itiyor..

★★★

Karşımızda bizimle dost olmaya elverişli ve niyetli bir toplum dururken biz ne yapmalıyız?..

Türk halkının da Yunan halkıyla dost olmayı istememesi için bir neden var mı?

Var... Politikacıların tavrı?

Ne yazık ki Başbakan Özal Türk-Yunan halklarının dostluğu adına ters davranışlar içinde gibi geliyor bize..

Evet Papandreu Ege'de ve diğer alanlarda Yunanistan'ın çıkarları için sert bir tutum içinde.. Bu yüzden Türkiye'nin yapması gereken "Papandreu'ya karşı Türkiye'nin çıkarlarını savunan kararlı ve mücadeleci bir tutum... Yunan halkına karşı ise sevgi içeren dost bir yaklaşım.."

Özal ise bunun tam tersini yapıyor. Papandreu'ya sürekli zeytin dalı uzatıyor. Yunanlılar'ın Taşoz civarında petrol aramasını yumurta kapıya gelene dek görmezlikten geliyor. Yunanistan Limni'yi ve adaları silahlandırıyor.. Lozan'ın çiğnenmesine Özal tepkisiz. Veya J-60 hava koridorunu hâlâ kullanmalarına ses etmiyor.

Papandreu'yu rahatsız etmemeye çalışıyor Özal.. Ama öte yandan Yunan halkının irkilmesine yol açacak demeçler veriyor..

Örneğin iki lafın biri durup dururken:

"Onlar 9 milyon biz 50 milyonuz" diyor. Bununla kalmıyor "Türkiye güçlenince Ege sorunu daha kolay çözümlenecek" gibi sözlerle karşı tarafa "Biz size göstereceğiz" yollu tehditler yapıyor..

Papandreu'ya karşı sert, halka zeytin sevimliliği göstermedikçe Türk-Yunan dostluğu sağlam bir yörüngeye oturmayacak..

★★★

Peki Türk-Yunan dostluğu adına bizlere düşen nedir?

Çok şey kuşkusuz.. Örneğin biz gazeteciler Türk-Yunan dostluğunu "haberleştirmek"'te sıkıntı çekiyoruz! Ama iki ülke arasında "savaş" rüzgârı estirmek kolayımıza geliyor..

Bir başka hatamızı daha seslendirelim..

Örneğin gazete manşetlerinde Yunan hükümetinin davranışı eleştirileceği zaman atılan başlıklara bakınız:

"Yunan küstahlaştı.".. "Yunanlı kaşınıyor" vs..

Böylece Yunan hükümetine atıp tutmak isterken Yunan halkını üzecek, Türk halkının gözünde onları küçük düşürecek sloganlar atmış oluyoruz..

★★★

Bir yerden başlayarak Türk-Yunan dostluğunu daha ısıtmalı... Ne yapmalı? Örneğin Türkiye radyoları neden ara sıra Yunan müziği çalmasın.. TV ara sıra neden oradan buraya izlenimler yansıtmasın? Neden Türk gençleriyle Yunan gençleri karşılıklı adresler alarak mektuplaşmasın?

Unutmadan Yunanlılar'a vizenin kaldırılmasının Özal tarafından alınmış çok yerinde bir karar olduğunu anımsatalım. Ticari alışverişi canlandıran bu adıma neden insani ve kültürel ilişkileri geliştirecek adımlar eklemeyelim? ■

▼ **Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü.** *Milliyet çalışanları ve Türkiye'den ödül alan sanatçılar Venizelos'un anıtı önünde.*

Prof.Dr. Çetin Özek İslamiyet'in resmi devlet dini haline geldiğini söylüyor

FETVACI LAİSİZM!

Bizde laiklik hep "çağdaşlaşmanın sebebi sayılmış", laik olursak çağdaşlaşırız sanılmış. Batı ise sanayileşip geliştiği için laik olmuş. Yani bizde sebep-sonuç ilişkisi tersine işlemiş.

Nisan sayımızda, laikliğin Türkiye'nin gündeminde olduğunu ve gündemden çıkacağa da benzemediğini belirterek Doç. Dr. A. Ülkü Azrak ile yaptığımız söyleşiyi yayınlamıştık. Bu arada, Van'da bir öğrenci oruç tutmadığı için öldürüldü, birçok genç yaralandı. Her Devlet dairesinde, her kurumda bir mescit, bir cami kurmaya çalışan siyasal iktidarın yarattığı insan modeli, oruç tutmayanı öldürüyor. Laiklik, vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, laik devletin izlemesi gereken politikalar üzerinde ne denli durulsa az görünüyor. Aşağıda, Prof. Dr. Çetin Özek'le laiklik konusunda yaptığımız söyleşi yer alıyor.

▶ Din adamlarının devlet memuru yapılması ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın imam-hatip okullarını açması laik devletin asli ve sürekli görevlerinden midir?

Bunun cevabı aslında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda başlıyor. DİB'in idari yapı içinde yer alması eskiden beri tartışılan bir konudur. Çünkü, din adamlarının devlet memuru olması bir yerde DİB'e bağlı olarak görev görmeleri anlamına geliyor. Oysa, DİB'in Türkiye'deki din gruplarını da kapsamına alan bir kuruluş, yani Türkiye'deki vatandaşların, azınlıkların dinsel görüşleri ne olursa olsun, din özgürlüklerini düzenleyen bir kuruluş olması lazımdır. Ama fiili işleyişi öyle değil. Bugün DİB, bir açıdan fetva veren, adeta, şeyh-ül İslam dairesi haline geldi. Yani sadece İslami konularda, müslümanlarla ilgili konularda hizmet veren bir kurul oldu. Bir nevi mahkemeleri bile bağlayıcı bir kuruluş haline geldi. Mahkemeler, örneğin 163. maddenin uygulanması bakımından belirli azınlık dinlerinin davalarında (Yahova şahitleri, Bahai'lerle ilgili olarak) DİB'in görüşünü soruyor, onun görüşü doğrultusunda karar veriyor.

Son zamanlarda bakanlardan biri, hangisi hatırlayamıyorum, başörtüsü olayında "fetva alalım" demişti. Fetva makamının kabulü "teokrasi"de olur. Laik bir sistemde fetva söz konusu olunca o sistemin laik olduğu şüphe götürür.

Şimdi tarihsel bir olgu anlatayım size. Hilafet'in kaldırılması konusunda. Hilafet'in kaldırıldığı sıralarda TBMM'de o zamanki Şeriye Evkaf Vekili Vehbi Efendi "Hilafetin kaldırılması caizdir" diye fetva veriyor. Bunun üzerine TBMM'deki birkaç milletvekili "fetva oya konsun" derler. Çok önemli bir olaydır, herkes atladı bunu... O zaman devir malum, ilk TBMM'de İslamcılar da var. "Efendim, fetva oya koyulur mu?" diye karşı çıkarlar. Hakikaten teokraside fetva oya konmaz. O zaman da derler ki, "artık fetva devri geçti, ulusal egemenlik devri var, fetvanın geçerliliği ulusal meclisin tasdikine bağlıdır". Sonra Hilafet'in kaldırılmasına yönelik fetva TBMM tarafından onaylanır. Dikkat edin, o sıralar anayasada "Devletin dini, Din-i İslamdır" deniliyor. Bu söz tepkileri önlemek için söylenmiş o sıralar. Yoksa daha "halkçılık beyannamesi"nden itibaren laikliğe gidildiği belli.

Milli iradenin dini iradeye üstünlüğü demek olan ve İslamiyet tarihinin, en önemli vakıası olan bu davranış ne gariptir ki, İzmit Mebusu Sırrı Bey'in "Yaşasın İslamiyet" şeklindeki bağırışı ile tescil olunmuştur. Gerçekte ise bu olay, fetvaların mutlak hakimiyetine son veren, laiklik akımında önemli bir adımdır. Milli iktidarın teokratik saltanata son verişidir.

▶ Bu noktada, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki dönemlerde, laikliğe hukuksal ve siyasal olarak nasıl yaklaşıldığının bir sondaj edilmesi gerekiyor sanırım.

1946-60 arası bütün saptırmalara rağmen, o zamanki DİB aynı olsa dahi, bugünkü konumu da aynı olsa dahi siyasal iktidar yapısındaki değişiklikler, aynı müessesenin nitelik ve etkinlik kazanmasına yol açıyor. Benim asıl vurgulamak istediğim o. Esasında İslamiyet dışındaki dinler iktidarı emretmiyor. İncil'in bir siyasal devlet modeli yok. Hıristiyan düşünürler Ortaçağ'da Roma - Germen İmparatorluğu döneminde, "Hıristiyan teokrasisi"ni yarattılar. 1789 Fransız İhtilali'nde kilise feodaliteyi tuttu; kralların üstünde olduklarını iddia etmek için. Burjuvazi de özgürlük elde etmek için, feodalleri yıkmak için kiliseyle çatıştı. Onun için de laik oldu; kiliseyi bir kenara itti, papayı sürgüne yolladı. Yani bizde laiklik hep "çağdaşlaşmanın sebebi sayılmış", laik olursak çağdaşlaşırız sanılmış. Batı ise "sanayileşip geliştiği için laik olmuş". Yani bizde sebep-sonuç ilişkisi tersine işlemiş.

Hıristiyan anlayışı kendiliğinden değişen siyasal şartlara uyum sağlayabiliyor. Çünkü bu anlayışın temel öğretilerinde, mukaddes kitaplarında (İncil'de) devlet türü ve anlayışı yok. Halbuki, İslamiyet anlayışı böyle değil. İslamiyet hükümete emreder. Yani dini iktidarla, siyasal iktidar tek elde tutulur. Bu da Kuran'dan kaynaklanır. Bir yerde Kuran teokrasiyi emrediyor. Laikliğe geçtiğimiz vakit gerçekler İslam teorisiyle çelişir. Bunun içindir ki, bir İslam teokrasisinin laik olması imkânı yoktur. Bu yüzden de tepki doğuyor. Bilhassa 1980'den sonra parti ve devlet kademelerindeki bu İslamcı akım laiklik kavramını değiştirdi; gerek siyasal iktidar ve din ilişkileri gerekse Atatürkçülük kavramı değiştirildi. Örneğin Nurcular Nakşibendiler'e zıt olarak, hiçbir zaman fiili yolu seçmemişlerdir. Bunlar II. Meşrutiyet'ten bu yana hep yasal yolla iktidara gelip İslam teokrasisine dönüşmeyi amaçlamışlardı; II. Meşrutiyet'te İttihat-i Muhammediye Fırkası diye bir parti kurmuştu. Atatürk TBMM'yi açtığında, Said-i Nursi Ankara'ya gidip onu etkilemeye çalışmıştı. Çok partili hayata geçilince önce Millet Partisi'ni, sonra da Demokrat Parti'yi desteklemişlerdi. Aslında Celal Bayar yüzünden DP'yi pek desteklememişlerdi; Celal Bayar'ın bir sözü vardır. "Şeriatı yaşatmayacağız" diye. 1960'tan sonra Adalet Partisi'ni desteklemişler, 1970'den sonra da kendileri örgütlenmişler, doğrudan siyasal parti olmuşlardı. Diyeceğim, bu İslamcı tepkiler, yani Nurculuk gibi görüşler eylemci yolla değil de demokratik yolla iktidara gelmek amacındadırlar. Onun için de, kendilerinin demokratik olduklarını iddia ediyorlar. (Köprü Dergisi'nde belirtildiği gibi). Geldiklerinde de iktidarlarının demokratik olacağını söylüyorlar. Ama geldikleri model, yani İslam demokrasisi, çağdaş Batı demokrasisi değildir, tabii.

1980'den sonra laiklik kavramının değişmesiyle giderek Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir nevi "fetva müessesesi" yahut "dini bir makam", "dini başkanlık" olma niteliğini kazandığını görüyoruz. Yani iki ayrı dönemin aynı kuruluşları, değişik siyasal yapılarda ve yönelişlerde değişik fonksiyonlar görebilir ve ona göre davranabilir. Onun için DİB'in 61 Anayasası yapıldığı tarihteki konumuyla bugünkü konumu aynı değil; bugünkü konumu İslamiyeti yönetici bir makam olmasıdır. Halbuki Diyanet İşleri esasıda, İslamiyet'i yönetici bir makam değil, bir anayasal organ değil, 'din hizmetlerini düzenleyen idari bir or-

gandır.' Buradan çıkan sonuç şu: Bu son DİB artık, 70 öncesinin hatta 80 öncesinin DİB'i değil. Belki anayasadaki yeri aynı ama, artık dinsel fonksiyon gördüğü için, yani dinsel bir makam olarak gözüktüğü için, bir yerde, fiilen anayasada yer alsın almasın, İslamiyet tam anlamıyla olmasa da resmi devlet dini gibi bir şey oldu. Tabii ki tam bir teokrasi var demek yanlış olur. Fakat İslami kurallar, siyasal yönetimde göz önünde bulundurulur duruma geldi. Bu cümlenin altını çizmekte yarar var. Laiklik kavramı da 12 Eylül'den sonra değiştirildi. TV'de laiklik konusunda açık oturumlar yapıldı, hep vurguladıkları şuydu: "İslam da laiktir". İnsanın laik olma mecburiyeti yok, tabii ki laikliği saptırmaya da hakkı yok. Laikliğin tanımlanmadığını söylüyorlar; değil, laiklik belli bir şey. "Laiklik, devlet ile dinin ayrımıdır" diye yapılan tanım, oldukça eksik bir tanımdır. *Aslında laiklik:* "Devletin bütün dinlere karşı eşit davranması, eşit şekilde dinsel özgürlük tanıması ve dinsel kuralların, dinsel kural olduğu için uygulanması zorunluluğunda bulunulmamasıdır". Bir başka deyişle, dinsel normların emredici bir nitelikte bulunmaması demektir, laiklik.

Bir kural hem dine hem de hukuka aykırı olabilir. Her dinde hırsızlık yapmayacaksın denilir, hırsızlık suçtur, zina, adam öldürmek de suçtur. Bunların suç oluşu gerçekte topluma karşı bir fiil olduğu içindir. Yoksa günah olduğu için değil. Halbuki teokraside bir fiil günah olduğu için suçtur. Zaten ilk ceza kanunu, bir yerde, "on emir"dir. Bana kalırsa herbiri bir suçtur. Ama aradaki fark, orada dinsel kural olduğu için uyulma mecburiyetinin oluşudur. Halbuki laik sistemde o dinsel kurala paralel olur ama dinsel kural olduğu için uyulma zorunluluğu yoktur. Demek ki, bazı dinsel kurallar hukuku etkileyebiliyor. Örneğin, Hıristiyan ismine benziyor diye, isim vermemek gibi bir durum ortaya çıktı (Melis). İnsanın isim alma hakkı vardır. Ahlak kurallarına aykırı olmamak şartıyla istediği ismi alır. Bu, teokratik, laikliğe aykırı bir davranıştır.

Din değiştirme davalarında DİB, "Hayır, bu din değildir" deyince mahkeme de "hayır, bu din değildir" diyor. Halbuki, mahkemenin bunu objektif olarak belirlemesi lazım. Çünkü sosyolojik olarak dinin tanımı belli. Bunu böyle yapacakken, DİB'e sorması adet olmuş. Yani, esas vurgulamak istediğim: Kurum aynı kurum, fakat işlerliği değişik. Nedeni ise siyasal tutum yüzünden. Bugün din adamını da eskiden olduğu gibi devlet tayin ediyor, ama fonksiyonu değişik oluyor. Devlet, bir yerde kendi yetiştirdiği ve genelinde Türkiye çapındaki insan modelini kendi oluşturduğu için tayin ediyor. Bu insan, "düşünmeyen, başkaldırmayan, itaat eden, suskun bir insan" modeli. YÖK'ün, eğitimin temel ilkesi, kanunları, yeni 82 Anayasası'nın sistemi, hürriyetler düzenlemesi ve ondan sonra gelen yasal sistem bu model ile uyumlu. Şimdi, din adamının tayini de bu modele işlerlik kazandırıcı bir fonksiyon oluyor. Her ülkenin bir insan modeli var, başta eğitim sistemi olmak üzere bütün sistem de ona yöneliktir. 12 Eylül'den sonra bu din adamlarının Rabıta, Albaraka, imam-hatip okulları kanalıyla kullanılmasının esas etkinliği yetiştirilmek istenen insan modelidir. O bakımdan ben, bu imam-hatip okullarının ve benzerinin Türkiye'de özgür düşünceye ve gerçek bir demokratik siyasal yapının oluşmasına karşıt bir araç olarak kullanıldığı inancındayım. YÖK (eğitimin temel kanunu), 1117 sayılı kanun (Muzır Neşriyat Kanunu) da bunun içine dahil. İmam-hatip okullarının kamu hizmetine alınmasının esas işlevi bence, Türkiye'de yaratılmak istenen "insan modeli". Bu insan modeliyle de herhangi bir anayasal dönüşümün, yasal ve yasa dışı yollarla sistem dönüşümlerinin engelleneceği sanılıyor. Ba-

kıyorsunuz, TV'de laiklikle ilgili açık oturumlar yapılıyor, "İslam Laiktir" deniliyor. Bir kere din laik olmaz. Laiklik dine karşı yansızlık demektir. Kişisel davranış olarak da, sistem olarak da. Dinin laik olması diye bir şey özünde bağdaşmaz. Laiklik sistemi dine karşı tutumundan, bir biçimde yapısı bakımından siyasal iktidarın bir niteliğidir. Laiklik başka, tolerans sistemi başka. İslamın diğer dinlere hoşgörüyle bakması da başka bir şeydir. Tolerans, bir dinin resmi bir devlette resmi din olarak kabul edildiği durumda, diğer dinlere de yaşama hakkı tanınması demektir. Toleransın laiklikle hiçbir alakası yok. İslamın kendi devlet biçimi vardır. Dinlere hoşgörüyle bakar, ama devletin sistemi İslami esaslara dayanır. Osmanlı, gerçekten toprak düzeni bozulana kadar dinsel tolerans tanımış. Çünkü, değişik ulusları ve dinleri kapsayan bir büyük imparatorlukta, din esasına dayalı devlet olmaz. Bu farklı ulus ve dinleri kapsayan bir imparatorlukta, kişileri bir devlet çatısı altında toplayacak, zamkla yapıştıracak. Zamk din olursa, tutmaz. Başlangıçta Osmanlı devleti tam anlamıyla teokratik değildi; padişah iktidarı, dinsel iktidarı da kapsayan üstün bir iktidardı. Mesela, Fatih 'faiz kararnamesi'-ni çıkarmış. Oysa devlet tam teokratik devlet olsa, faiz kararnamesi ve bununla ilgili kanun da çıkmazdı. Osmanlı'nın şeriat yüzünden battığı görüşü de yanlıştır. Bunda da bir neden sonuç yanılgısı var. Osmanlı batmaya başladıktan sonra, şer'i katılık başlamış. Çünkü 16.yy'dan sonra Osmanlı toprak düzeni bozulup, ekonomik gücünü kaybedip yoksullaştıkça, insanlar toplumsal rollerini kaybettikçe, elindekini yitirmemek için bir güvence aramışlar. Bu yüzdendir ki, Osmanlı Devleti'nde, her bozulmada, her isyanda "şeriat isteriz" diye ortaya çıkanlar oldu. Bundan sonra şeriat uygulandı ama yeniden şeriat isteyenler ortaya çıktı. Aslında bunların her biri, yoksullaşma ve sosyal rolü kaybetme, Osmanlı çöküşünün verdiği yitikler karşısında mazisini özlüyor, muhafazakârlaşıyorlardı. Muhafazakâr yönelişlere en yatkın olan da dindir. Bunun için Osmanlı battıkça şeriat daha hakim olmuştur. Batış şeriatın sebebi, kurtuluş da ekonomik koşulların... Örneğin, İzmir İktisat Kongresi'nde özel teşebbüs dersen, ondan sonra da hiçbir halt edemezsen, Osmanlı toprak düzeni sebebiyle sermaye birikimi olmayıp, hep dış dinamizm ile kapitalistleşmeye yönelirsen tabiatıyla laiklik de yerleşmez. Kaideye karşı, bir de devrim devrim diye, laiklik diye bir şey getiriyorsun, şapkayı çıkartıyorsun, bilmem neyi ne yapacağım diyorsun. Eğer devrim buysa, istemiyorum, benim karnım aç, doyacağım diyor. Gittikçe yoksullaşıyor, yine şeriat istiyor.

▶ O halde bugünkü dönemle bir paralellik kurabiliriz.

Evet Osmanlı'daki şeriat isteği ile şimdikinin isteği laikliğe karşı hemen hemen aynı. Giderek "ilericilik eşit laiklik" gibi oldu. Oysa ki, ilericilik ile laikliğin hiçbir ilgisi yok. "Gerici-Laik" olmaz mı? Bu bakımdan 12 Eylül sonrası, bu laiklik kavramının saptırılması giderek Türk-İslam sentezine yol açtı. Bu Türk-İslam sentezi "İslamiyet te laiktir" gibi, hiç akıl almaz bir görüş ileri sürmekte, yani "elma portakaldır" demektedir. Olur mu? İkisi ayrı kökten gelir ve özünde çelişir. Yani hiçbir din laik olmaz ki... Laiklik, bir dinin diğer dinleri de geçerli sayması demekse de, İslamiyet, Hıristiyanlığı ve Yahudiliği din olarak kabul etmesine rağmen bu dinlerin bitmiş olduğunu, kendisinin de gelen en son din olduğunu ileri sürer.

Laikliğe eskiden dinsizliktir diye karşı çıkılıyordu. Şimdi ise herkes laik. Ama laikliğin içi değişti. "İslam da laiktir, onun için Türk-İslam sentezinden laik ve milliyetçi bir cumhuriyet kurulur, bu da Atatürkçülük'e uygundur" derseniz, herkes laik olur. Herkes de Atatürkçü olur. Doğal olarak bu mantık içinde, imam-hatip okulları ve bunların görev görüşü, kamu hizmetine alınışı laikliğe karşıt bir gelişimin, bir toplumsal yaşamın sağlanmasına yönelik bir mekanizma oluyor. Bunun da esas istediği, daha genel siyasal yapıda bir insan modeli ki, bu model de mevcuttur. Sınıfsal yapıyı tutma, ona karşıt olguları önleme amacına yöneliyor.

▶ Demokrasilerde var olan bir olgu mu, bu?

Demokraside bence en önemli unsur, nitelikleri bakımından "zıddına dönüşme" dinamizmidir. Bu yüzden demokraside "çoğulculuk" vardır ve demokrasi, her görüşe siyasal yelpazede iktidar alternatifi olma hakkıdır. Demokraside kişi anayasaya uygun düşünmek zorunda değil. Bu yüzden aykırı düşünceyi de açıklayıp, onun etrafında yasal örgütlenmeye gitme hakkı vardır. Hukuka uygun olarak anayasal düzeni değiştirmek yasalsa, ben bu yasallığa uygun görüş açıklayınca, neden suç oluyor? Bizdeki 141-142-146-163 kargaşası da buradan çıkıyor. Yani anayasayı yasal olarak değiştirmek suç değil (halk da tutarsa) ama görüş açıklamak suç. Bir görüşe karşı olursunuz ama, gerçekten demokratik düzen varsa, bu görüşün demokratik hakkının olduğunu kabul edersiniz. "141 kalksın demişsin, demek ki sen komünist düzen istiyorsun" diyorlar. Ben de "163 kalksın" derken, aman Nurcular serbest olsun ya da Süleymancılar iktidara gelsinler, teokratik bir devlet kursunlar demiyorum. ■

Doç.Dr.
Fazıl Sağlam

İŞÇİ HAKLARINI ANAYASA YARATMADI

Demokrasinin canlanmasıyla işçi hareketinin de dar bir çerçeveye sığmayacak bir canlılık içine girmesi kaçınılmaz bir gelişmedir.

İşçi haklarının anayasadan doğan güncel sorunlarını değerlendirirken özellikle ülkemiz açısından önem taşıyan bir noktayı vurgulamak gerekir. İşçi hakları, anayasalarla ya da yasalarla **yaratılmış** haklar değildir. İşçi haklarının, yasalarda ya da anayasalarda yer almadan, hatta yasaklayıcı kuralların varlığına rağmen kendini kabul ettirdiği, tarihsel bir gerçektir. İşçi hakları, özellikle Kuzey ve Batı Avrupa'da 19. yüzyılın ortalarından başlayarak gelişen ve 2. Dünya Savaşı'na kadar giderek hızlanan sosyal mücadelelerin ürünüdür. Bu mücadele süreci içinde önceleri her biri hukuk düzeninin yasaklar kapsamı içinde olan sendika, grev, toplu sözleşme gibi olgular, zamanla bu çerçeveyi zorlayarak mevcut yasakları anlamsız kılan bir gelişme göstermiştir. Bunun sonucu önce yasaklar gevşetilmiş ya da kaldırılmış ve hukuk düzeni uzunca bir süre bu haklara karışmamayı, seyirci kalmayı tercih etmiştir. Söz konusu haklar, belli bir yasaya ya da anayasaya dayanmaksızın, genel anlamıyla özgürlüğün bir parçası olarak kullanılmışlardır. Çoğu Avrupa ülkesinin prensipte bugün hâlâ bu dönemin izlerini taşıdığına işaret etmek gerekir. Örneğin Federal Almanya'da grev ve sendika haklarını düzenleyen özel bir yasa çıkarılmış değildir. İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya gibi ülkeler, bizim alışkın olduğumuz anlamda ayrıntılı ve sistematik grev ve sendika yasalarına sahip değildir. İşin ilginç yanı, bu hakların özel yasalarla düzenlenmesini istemeyen, hatta buna karşı çıkanların, bizzat işçi örgütleri olmasıdır.

Dünya işçi hareketinin birikimi olmasaydı salt 1961 Anayasası'nın sağladığı haklarla böyle hızlı ve etkili bir işçi hareketi ortaya çıkmazdı.

Bunun nedenini işçi ve işveren ilişkilerinin yasalara pek sığmayan dinamizminde aramak gerekir. Avrupa işçi örgütleri bu alanda yapılacak her yasal düzenlemenin bu hakları dondurup sınırlayacağı endişesiyle çalışma koşullarının asgarî düzeyde korunması amacı dışında yasal düzenlemeye genellikle karşı çıkmışlardır. Gerçekten de işçiler, sanayileşmenin ilk dönemlerinde egemen olan fiilî eşitsizliği, sendikal örgütlerin ağırlığı ile bir ölçüde dengelemeyi başardıktan sonra, devletin bu ilişkiye müdahale etmesini ilke olarak istememişler, hak ve menfaatlerini daha çok grev hakkıyla ve onun bir ürünü olan toplu sözleşmeler yoluyla koruma ve geliştirmeyi tercih etmişlerdir. Bu sözleşmeler, sendikal mücadelenin yasal düzenleme dışında yarattığı bir **hukuk kaynağı** olmuştur. Demokratik rejimin gelişmesi, özellikle genel oy ilkesinin yerleşmesiyle birlikte işçi örgütlerinin etkisinin artması, muhafazakâr ve liberal partiler yanında işçi partilerinin de demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmesi, işçi haklarının güvencesi bakımından uzunca bir süre yeterli sayılmıştır.

Bu gelişme çizgisi içinde işçi haklarının anayasalara girişi çok daha yeni bir aşamadır. 2. Dünya Savaşı'ndan önce Batı Avrupa'da demokratik rejimle birlikte işçi haklarının ve örgütlerinin karşısına dikilen faşizm tehdidinin savaşla birlikte yıkılmasından sonra, sarsılan demokrasiye yeni anayasalarla sağlam güvenceler sağlama çabalarının bir parçası olarak işçi hakları, özellikle faşizmi sırtlarından atmış Almanya ve İtalya gibi ülkelerde anayasalara girmiş; buna paralel olarak da uluslararası insan haklarına ilişkin belgelerde yerini almaya başlamıştır. Bu dönem, işçi haklarının ve işçi örgütlerinin demokrasinin vazgeçilmez bir parçası ve belki de en temel güvencesi oluşunun idrak edildiği bir dönemdir.

Görülüyor ki işçi hakları, anayasa ile başlamamış, anayasa ile yaratılmamış, anayasa ile yalnızca takviye edilmiştir. Anayasalar, işçi haklarını güçlü kılan kurumlardan -önemi büyük de olsa- yalnızca bir tanesidir. İşçi haklarının asıl güvencesi, bu haklara olan inanç ve bilinç zindeliği ve yaygınlığı ile işçi örgütlerinin mücadele gücünde aranmalıdır.

Avrupa'dan farklı olarak ülkemizde sanayileşme hızına paralel bir biçimde oldukça durgun bir gelişme gösteren işçi hareketinin 1961 Anayasası ile birlikte kazandığı büyük hız ve atılım, birçok kimsede ve bu arada işçi kesimlerinde, işçi haklarının temel kaynağının anayasa olduğu konusunda bir düşüncenin yayılmasında rol oynamıştır. Bu düşünce, toplumumuzda 1950'li yıllardan günümüze kadar egemen olan "her türlü toplumsal sorunu anayasa ile çözme" inancının bir uzantısıdır. Gerçi 1961 Anayasası'nın demokrasiyle birlikte işçi haklarına ve işçi hareketine zengin bir içerik ve büyük bir canlılık sağladığı yadsınması mümkün olmayan bir gerçektir. Ancak ülkemizde dahi demokrasi ve işçi hakları açısından 1961 Anayasası'nın ro-

▲**Emeğe saygı.** Mayıs ayındaki İzmit mitingi işçi hareketinin yavaş yavaş çerçeveleri aşacağını gösteriyordu.

▲*Davullu zurnalı grevler. 1980 öncesinde gördüğümüz bu manzaralar, demokrasinin gelişmesiyle yine ortaya çıkacaktır.*

lünü ve işlevini abartmak büyük yanılgılara götürür.

İşçi haklarının varlığını salt anayasaya bağlayan düşünce biçiminin ilk büyük yanılgısı, 1961 Anayasası ile gelen hakların, dünya işçi hareketinin uzun bir gelişme süreci içinde sağladığı sosyo-kültürel birikimin bir ürünü olarak ülkemize yansıdığını ve bunda ülkemizdeki birikimin de önemli bir payı olduğunu gözden kaçırmasıdır. Bu birikim olmasaydı, salt 1961 Anayasası'nın sağladığı haklarla böylesine hızlı ve etkili bir işçi hareketinin ortaya çıkması da mümkün olamazdı. İşte bu noktada, toplumumuzun emekçiler dışındaki kesimlerinde yaygın olan ikinci büyük yanılgının vurgulanması gerekmektedir. Bu yanılgı da işçi haklarının varlığını salt anayasaya bağlayan düşünce biçiminin başka bir yönden yansımasıdır. Özellikle işveren çevreleri, 1961 Anayasası'nın, işçi haklarının ve işçi hareketinin yegâne kaynağı olarak görmekle kalmamış, bu hakların -1961 Anayasası ile hiçbir suretle tecviz edilmemiş bulunan- "kötüye kullanılmasının" sorumluluğunu da bu anayasaya yüklemeye kalkışmışlardır. Aynı çevreler, yeni anayasa çalışmalarında, işçi haklarının anayasada yer almasının temel işlevini çarpıtan, onları kullanılmaz hale getirmeye elverişli ayrıntılı ve sınırlayıcı ve yasaklayıcı tepki hükümleri getirmek suretiyle işçi hareketinin durdurulabileceğini düşünmüşlerdir. 1982 Anayasası'nın işçi haklarına ilişkin hükümleri TİSK'in bu görüşleri doğrultusunda biçimlenmiştir. Ancak işçi haklarının gerçekleşmesinin yalnızca anayasaya bağlı olduğunu sanmak ne denli yanlışsa, bu hakların salt anayasada yer alan yasaklayıcı ve sınırlayıcı hükümlerle kullanılmaz hale getirilebileceğini sanmak da o denli yanlıştır.

1982 Anayasası ile işçi haklarına getirilen yasak ve sınırlamalar, içinde yaşadığımız dönemde işçi hareketini durduran temel faktör gibi gözükmektedir. Gerçekten 1982 Anayasası'nın tepki niteliği, en ağır biçimiyle sendika, grev ve toplu sözleşme haklarında kendini göstermiştir. Bu hakların kullanılış çerçevesi, doğrudan doğruya anayasada öngörülen yasaklar ve istisnalarla, ayrıntıya kadar uzanan sınırlayıcı hükümlerle iyice daraltılmıştır. 1961 Anayasası'nın 46 ve 47. maddelerde özlü ilkelerle güvence altına alınmış bulunan bu haklar, 1982 Anayasası'nda her biri 3-8 fıkra arasında değişen dört ayrıntılı maddede (m.51-54) düzenlenmiştir. Bu arada anayasanın işçi hakları bakımından yarattığı sorunları doğru değerlendirebilmek için yine işçi çevrelerinde yaygın olan bir başka düşüncenin eksikliğine de işaret etmek gerekir. Bazı işçi çevrelerinde, işçi haklarına belli yasaklar ve sınırlamalar getiren ayrıntılı hükümler ayıklandığı takdirde, 1982 Anayasası'nın işçi hakları bakımından büyük bir sorun teşkil etmeyeceği inancı da yaygındır. Bu inanç 1982 Anayasası'nı yeterince kavrayamamış olmanın yarattığı bir yanılgıdır. Söz konusu hükümler 1982 Anayasası'ndan ayıklanmış olsa bile, işçi hakları, 1961 Anayasası ile sağlanmış bulunan güvenceden yine de büyük ölçüde mahrum kalmaya devam edecektir. Çünkü 1982 Anayasa Koyucusu, devleti bireyin önüne koyan bir anlayışla hareket etmiş, bu amaçla temel hakları sınırlama olanağını genişletmiş, 1961 Anayasası'nın temel hakların özüne dokunulmasını yasaklayan hükmünü kaldırmış, olağanüstü yönetim usullerinde temel hakların askıya alınabileceğini, bunlara ilişkin güvencelerin kaldırılabileceğini öngören hükümler getirmiştir. Görülüyor ki 1982 Anayasası'nın genel yapısı ve karakteri, gerek demokratik rejim gerekse işçi hakları bakımından son derece pürüzlü bir zemin oluşturmaktadır.

Her şeye rağmen, anayasa metninin oluşturduğu bu donuk tablo, gereksiz bir karamsarlığa yol açmamalıdır. Çünkü bu tablo demokrasiye geçiş döneminin bir uzantısı olup, sınırlı ve geçici bir etkiye sahiptir. Çağdaş Anayasa Hukuku Bilimi, anayasa metni ile anayasa kuralının aynı şey olmadığı gerçeğini ortaya koymuştur. Halk oylamasıyla kabul edilip yürürlüğe girdikten sonra, kendisini yapanların kişisel görüş ve eğilimlerinden kopmuş ve objektif bir varlık kazanmış olan anayasa kuralları, -metinleri aynı kalsa bile-, yöneldikleri alanların nesnelliği ve bu alandaki gelişme ve canlılık nedeniyle sürekli olarak anlam yenilemektedir. Türkiye'de demokrasinin gelişmesi, 1982 Anayasası ile dahi önlenemez. Demokrasi hareketinin canlanmasıyla birlikte işçi hareketinin de, anayasa veya yasalarla getirilmiş bulunan dar çerçeveye sığmayacak bir canlılık içine girmesi kaçınılmaz bir gelişmedir.

Bu nedenle işçi haklarının Anayasal sorunlarını bu bilinçle değerlendirilmek gerekir. Aksi taktirde anayasa metninin çizdiği donuk tabloya saplanmakla, her şeye rağmen yasal boyutlar içinde sürdürülmesi gereken işçi hakları mücadelesinin erişilebilir somut hedefleri ihmal edilmiş ve mücadelenin ağırlığı soyut ve verimsiz bir anayasa tartışmasına kaydırılmış olur. Gerçi 1982 Anayasası'nın işçi haklarına getirdiği yasak ve sınırlamalara kısa bir göz atmak, bu açıdan anayasa değişikliğine yönelik bir mücadelenin zorunlu olduğunu ortaya koymak için yeterlidir. Ancak bu mücadele tüm yasal olanakları sonuna dek zorlamaya, yasal düzeyde tüm sendikal ve siyasal imkânları kullanmaya yönelik aktif bir çalışmayla tamamlanmadıkça, bir anlam ve etki kazanamaz. ■

Gencay Gürsoy

SOSYALİST PARTİ VE SOL POTANSİYEL

Bir sosyalist parti geniş kitle desteği kazanmadan da uzun vadeli ve etkili bir sosyalist muhalefeti yürütebilir

Sosyalist parti tartışmalarının geçen yıl tıkanıp kaldığı noktadan bugüne kadar geçen süre içinde, parti girişimine öncülük eden iki siyasetin tek başlarına, Türkiye sosyalist hareketinin "anlamlı" çoğunluğunu peşlerinde sürükleyemeyecekleri gerçeği, tartışmaya yer bırakmayacak netlikte ortaya çıktı. Kuşkusuz bu gerçek sadece parti kurma girişimiyle ilgili deneyleri doğrudan doğruya yaşayanlar için değil, bu yolda zemin yoklayan kimi grup ve kişiler için de geçerliydi.

Burada, kişi ve grupların öznel durumlarının ve yakın geçmişteki siyasal tavırlarının neden olduğu güvensizliğin yanı sıra, Türkiye'deki sosyalist potansiyelin, bir işaretle hemen harekete geçebilecek kadar canlılık içinde olmamasının da rolü var. 1986 Aralık ayında, Pangaltı İnci sinemasında yapılan toplantıda, belirli bir siyaseti desteklemek amacıyla, sosyalist işçilerin Türkiye'nin dört bucağından partinin kurulmasını sabırsızlıkla beklediği yolunda yaratılan havanın, hiç de gerçeği yansıtmadığı o zaman da belliydi ama aradan geçen beş ay bunu çok daha açık şekilde ortaya koydu sanırım.

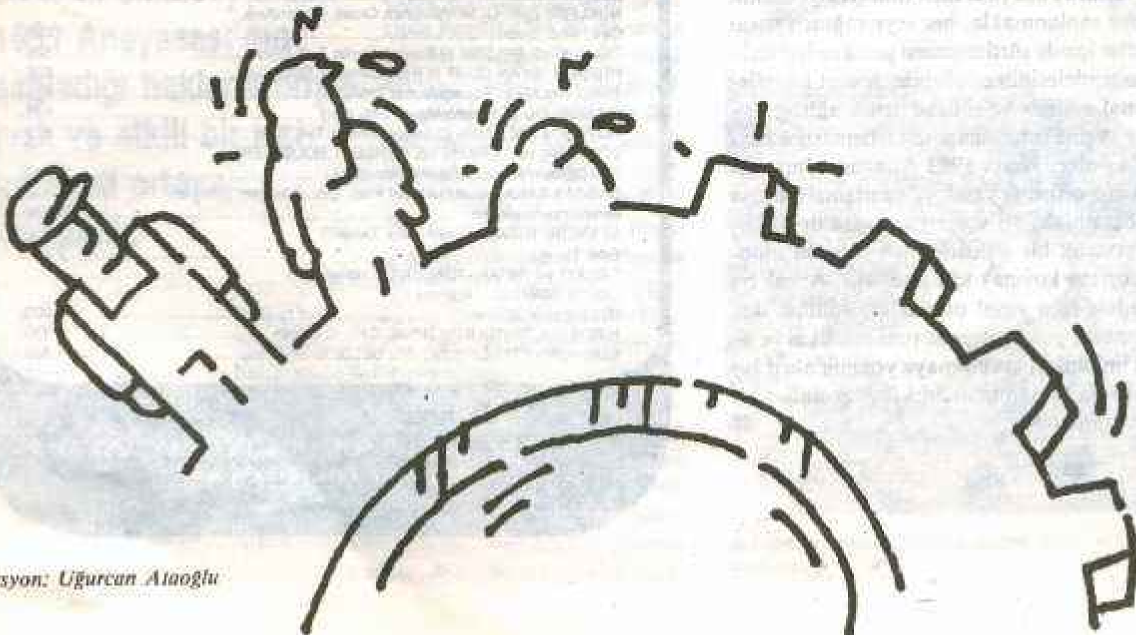
Sosyalist parti tartışmaları yeniden başlarken önce Türkiye'yi geçmişte daima etki alanı içinde tutan ve AT ile ilişkilerin gelişmesi doğrultusunda bu etkiyi daha da artıracağını varsayabileceğimiz Batı toplumlarında günümüz insanına sosyalizmin bir ideoloji olarak ne ifade ettiğini ve Türkiye'deki sosyalist potansiyelin nesnel durumunu soğukkanlılıkla gözden geçirmek zorundayız. Böyle bir değerlendirme sadece içinde yaşadığımız politik ortamı daha iyi tanımamıza yardım etmekle kalmayacak, aynı zamanda tasarlanan sosyalist partinin kurulma koşulları ve modeli konusundaki tartışmalara bir ölçüde ışık tutacak, belki de bazı görüş ayrılıklarının geçersizliğini ortaya koyacaktır.

Batı'da sosyalizmin emekçilere ve aydınlara, uğrunda mücadele etmeye değer bir toplum düzeni olarak göründüğü günler geride kaldı. 1960'lı yıllarda başlayan ve Vietnam'dan Şili'ye, Filistin'den Sri Lanka'ya kadar uzanan devrimci heyecanın bütün dünyayı sardığı dönemlerden sonra yaşanan başarısızlıkların ve tökezlemelerin, sosyalist kuşakları derin bir umutsuzluğa ittiğini hepimiz biliyoruz. Bir zamanlar ellerinde kızıl bayraklarla büyük metropollerin meydanlarını dolduran ve "kapitalizmi içten çökerteceklerini" haykıran milyonlarca gencin büyük çoğunluğu, konformizmi yeniden keşfederek düzenle bütünleşti. Bütünleşmeyenler ise yeni siyasal arayışlara yöneldi. Sosyalist ideolojinin kendi içinde geliştiremediği, günlük yaşama ilişkin çeşitli özgürlük alanlarına sahip çıkan bağımsız radikal hareketler, yeni çekim odakları oluşturdu. Batılı aydın için "ortodoks sosyalist" kimlik, dünyayı değiştirmenin değil, neredeyse tutuculuğun simgesi haline geldi. Geleneksel Marksist-Leninist parti yapısına karşı yöneltilen eleştiriler, giderek parti biçimindeki örgütlenme modelinin büsbütün reddine kadar vardı. İşçi sınıfının sosyalizm karşısındaki konumu ise aydınlarınkinden daha da iğreti ve uzaktı. Parti bir yana, sendikal mücadeleden bile sıtkı sıyrılmış olan işçiler, tüketim toplumunun nimetlerinden biraz daha fazla yararlanmanın tek yolu olarak, mevcut düzenin güçlenerek devam etmesini görüyor, kendileri için daha iyi bir yaşam olanağının yeryüzünde örneği bulunmadığına inanıyorlardı.

Sosyalizmin Batı'da bu derece itibar kaybetmesinin, ayrı birkaç yazı konusu olabilecek nedenlerini tartışmayı şimdilik bir yana bırakalım. Hangi nedenlere bağlı olursa olsun, çoğumuzun artık kolay kolay değişmeyeceğini zannettiğimiz bu karanlık tablonun, son bir yıl içinde hiç beklenmeyen köşelerden aydınlanabileceği konusunda giderek sağlamlaşan ipuçları ortaya çıkıyor. Bugüne kadar ürettiği maddi ve manevi değerleriyle Batılı insanı etkilemeye gücü yetmeyen sosyalizmin, bütün bir insanlığı yok etmeye hazırlanan nükleer silahlanma karşısında gösterdiği inandırıcı duyarlık, yukarıda sözünü ettiğim karanlık tabloyu aydınlatabilecek köşelerden biridir. Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'la başlayan demokratikleşme ve "açıklık" hareketinin, Batılı insanın bilincindeki sosyalizm görüntüsünü örten Stalinist mirasın gölgesini yavaş yavaş silmeye başlaması ise, başka bir köşeden bu tabloyu aydınlatabilir.

Bu değişim ve etkileşim süreci, Batılı insanın sosyalizme karşı uzun bir süredir kaybettiği güvenini yeniden kazanmasını sağlayabilir ve sosyalizmin yeni bir yükseliş dönemine girmesine olanak hazırlayabilir.

Bütün bu gelişmelerden Türkiyeli sosyalistlerin etkilenmemesi elbet düşünülemez. Ancak Türkiye'de sosyalist ideoloji hiçbir dönemde, Batı'daki gibi nispeten eşit haklara ve imkanlara sahip olarak toplumla hesaplaşabilmiş, hiçbir sosyalist parti ya da hareket, kendi doğal gelişmesi içinde eskimiş, yıpranmış ve aşılmış değildir. İşkence gören, yazılarından, kitaplarından, dernek kurmaktan, sendika yönetmekten, afiş asmaktan yıllar boyu hapse mahkûm edilen, özgürlükleri kısıtlanan, işinden atılan binlerce sosyalist varken, üstelik toplumda demokrasi, özgürlük ve insan hakları mücadelesi veren her mevzide sos-

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

yalistler başı çekerken, Batı'da egemen olan eğilimlere uyarak sosyalizm mirasını reddetmek pek kolay değildir. Bu yüzden "ne yardan ne serden geçilir" örneği, Türkiyeli sosyalist aydınların bir kısmı, kendi kendilerine bile açıkça itiraf edemeden, çifte kimlik taşımak zoruda kalmışlardır. 1 Mayıs'ı "komünist kitsch'in en tipik örneği" olarak gören Kundera'nın antisosyalist muhalefetini paylaşırken, aynı 1 Mayıs'larda meydanları dolduran binlerce insanın üstüne sürülen polis panzerlerinin sesleri kulaklardan gitmemiş, sevinçleri yüzlerinde donup kalmış genç ölülerin anısı belleklerden kolay kolay silinmemiştir.

Bununla birlikte, Türkiye'de yakın geçmişin suçluluk duygusunu bir türlü üstünden atamayan ve 1980 öncesinin değişik parti ve grupları içinde yetişmiş şu ya da bu biçimde emekliye ayrılmamış olanlar dışında, sosyalist bir partinin kadrosu içinde yer alabilecek pek az yeni insan yetişmiştir. İşçi sınıfı için de durum pek farklı değildir. Teslimiyetçiliğini her olayda kanıtlamış olan yönetimini, bir türlü üstünden atamayan Türk-İş kitlesi, bırakalım sosyalist partiyi, sosyal demokrat partiler için bile, taban desteği sağlayacak durumda değildir. DİSK'in mücadele içinde yetişmiş örgütlü kadroları büyük oranda dağılmıştır.

Bana öyle geliyor ki, sosyal ve ekonomik koşullar ne derece elverişli olursa olsun, Batı'da yukarıda sözünü ettiğim değişim süreci uzun süre etkisini devam ettirip sosyalizmin itibarını yeni bir yükseliş dönemine ulaştırıncaya kadar Türkiye'de sosyalizm ne aydın kesimde ne de emekçi kesimlerde anlamlı bir kitle desteği kazanamayacaktır. Dolayısıyla sosyalist parti daha uzun süre, Türkiye siyasal yaşamında kitlesel güç bakımından marjinal kalacaktır. Ancak bu niteliği onun siyasal bir etkinliğe sahip olamayacağı anlamına gelmez. Bir sosyalist parti geniş kitle desteği kazanmadan da uzun vadeli ve etkili bir sosyalist muhalefeti yürütebilir, sol yelpaze içinde izleyeceği akıllı politikalarla, sosyal demokrat kitle partilerini etkileyebilir. Demokrasi ve özgürlükler alanında çeşitli toplumsal gruplarla ortak mücadeleler örgütleyerek, sosyalist demokrasi için yeni ufuklar açabilir. Eğer bu tespitler doğruysa, bu tartışmalara katılan herkes, sosyalist kadroların son derece daraldığının bilincine vararak, en geniş katılımı sağlayacak şekilde davranmaya özen göstermelidir. Her şeyden önce tasarlanan sosyalist partinin, bu tartışmaların daha başında ifade ettiğimiz gibi, çeşitli siyasal çevrelerden gelen kadroları kucaklayacak, bunları içinde barındırarak ortak bir sosyalist muhalefetin sentezini yapabilecek özelliklere sahip olması gerekir. Bunun ilk koşulu ise, parti içi demokrasiyi, en geniş anlamda özümseyerek, alışılmış klasik işçi sınıfı partilerinin ideolojik birlik ilkesine saplanıp kalmayan bir anlayışı baştan kabullenerek yola çıkmaktır.

Geçmişte politikalarını Sovyetler Birliği'ne karşı ya da ondan yana olmak gibi dar bir alan içinde belirleyen sosyalist parti ve gruplar, her şeyden önce Sovyetler Birliği'nde olup bitenleri göz önünde tutarak, daha kişilikli ve bağımsız politikalar üretebilir, ayrılık noktalarını değil ortak noktaları ön plana çıkarabilirlerse, böyle bir sosyalist partinin kurulması ve gelişmesi büyük ölçüde kolaylaşır ■

UZAKTA BİR DOSTA "ULUSAL BASIN" HAKKINDA BİR MEKTUP

Ne kadar haklısın, olan bitenleri öğrenmek için haftalık dergileri görmek istiyorsun... Elbette gazeteler eline hergün geçmiyor. Elbette buraların havasını koklamak istiyorsun. Elbette sanıyorsun ki, "Haftalık siyasi ve aktüel" dergiler olma niteliği taşıdıkları için, sana olan bitenleri ancak bunlar iletebilir. Ama inan ki, kaç haftadır pazar günleri haftalık dergileri, bir hevesle gidip alıyor, ama sana gönderemiyorum. Bunları okuyunca buraların hali hakkında pek yanlış fikirler uyanır sende diye tedirgin oluyorum.

Bir kere, bu dergilerin bir çoğunun kapaklarını gördüğünde, insanların elleri uçkurlarında, ortaklıklarda deli danalar gibi dolaştıklarını sanman işten bile değil. "Politika ve Seks", "Gençlik ve Cinsellik", "Erken Boşalma", "Hz. Muhammed'in Cinsel Yaşamı", sözünü ettiğim ve senin Türkiye'nin sosyo-politik ve de ekonomik, ayrıca da kültürel ve sanatsal yaşamını öğrenmeye çalıştığın dergilerin kapaklarının yalnızca birkaçı. Yanlış anlama, bu dergiler -birkaçını bileceksin, Le Point, Nouvelle Observateur, Newsweek, Time, The Economist gibilerini örnek alanlar- "magazin" dergileri filan değil. Ciddi ciddi dergiler işte...

Bak, ben ahlakçı değilimdir, bilirsin. İnsanın cinsel yaşamının önemsenmesi gözlerimi yaşartmıyor da değil. Ama, bir düşünüyorum, bu dergileri çıkaranlar, oldum olası baskın ve epeyce azgın bir erkek grubudur ve cinsel yaşam deyince yalnızca kendilerininkini düşünür. Hâlâ aynı derecede feodaldir kafaları ve de eski hamamdır, eski tastır. Hani, o kapakları görüp de, "Aaa, ne iyi hiç olmazsa bu yönden birşeyler oluyor..." diye yanılmayasın istiyorum. Değişen tek şey, cinsellik ekmeğinin arasına şunu bunu tıkıştırıp, sandviç yayıncılık yapmayı öğrenenlerin sayısı arttı, o kadar.

Bir zamanlar bize "Bulvar gazeteciliği" konusunda temel ilkeler öğretilirdi. Denirdi ki, "İnsanların bir yayın organına çam sakızıyla yapışır gibi yapışmalarını sağlamak istiyorsanız insan yaşamının üç ögesini karıştırın, Allah, karıştırın: Cinsellik, para ve sağlık... Gerisini boşverebilirsiniz... Yayın organınızda bu üçünden birini akıllıca kullandınız mı, okur, havuç görmüş gibi peşinize takılacaktır!"

Şimdi her hafta kilolarca havuç asılmakta gazete bayilerinin vitrinlerine. Günlük havuçlar yetmiyor, haftalık havuçlar... Onlar da yetmiyor, aylık havuçlar. Kara poşette havuçlar, açıkta satılan havuçlar...

Benim, sana göndermek üzere istifleyip bir türlü postalayamadığım haftalık havuçlar ise, bence en can sıkıcı durumda olanları. Aslında havuç adı altında satılmıyorlar. Sağlıklı bir sebze, hatta "doğal besin" niteliği taşırmış gibi bir halleri var. Bakıyorsun, bir tanesinin temelini, Türkiye'nin uluslararası basın dünyasında adını duyurmuş, demokrat, bilgili, deneyimli, usta bir gazetecisi atmış... Temeli atar atmaz da, sermaye sahibi bu iyi niyetli adamı devre dışına atıp, o temel üstüne kendi bildiğince bir dergi çıkartmış. Dahası, bu derginin başına da, aynı iyi niyetle hareket eden, bilgili, kültürlü, "yurt dışından büyük zahmetlerle getirttiğimiz" bir başka deneyimli gazeteciyi getirmiş... Ama o iki değerli insanın ellerinde büyüyen çocuk, bugün arsızlaştı işte. Tombul bir manken hanıma politikacı giysisi kondurup, erkeklerin tozu dumana kattıkları siyaset dünyasındaki seks, sanki iri göğüslü kadınlarca yönetiliyormuşcasına kapaklar yapıyor... Homoseksüalite, satılık cinsellik, gün geçmiyor ki sayfalarında cirit atmasın...

Buna da peki... Diyeceksin ki, "Ne bekliyorsun? Alan belli, satan belli... Sermaye belli, çalışan belli...".

Ya öteki?

Bir zamanlar baskı kalitesi düşük olduğu için, satışı da düşük diye biçimini değiştiren, Bab-ı Ali'nin Milad'ı ofset baskının civcivli renklerine bürünen ötekine ne demeli? Alternatif bir görüşü yansıtmaya kararlı görünürken, "erken boşalan" bu dergiyi nerelere koymalı? Yoo, sanma ki bu sonuç şaşırtıcıdır. Değildir, çünkü bu dergi de, bir öncekinin yazgısına benzer bir geçmiş yaşamıştır. Paha biçilmez bir adamın ellerinde yoğrulmuştur ama, biraz önce sözünü ettiğim derginin tezgâhından geçmiş bir başkasının kucağına verilmiştir. Bu dergiyi kucaklayan yeni yönetici, gururlu bir baş hareketiyle "rakibinin" ve aslında onu yetiştiren derginin satış rakamına yaklaşmakla, dergiye sermaye yatırana şirin görünmeyi becermektedir. Kırkbir kere maşaallah!

Dört bir yandan yaşamımızı cendereye sokan ekonomik, siyasal, toplumsal, pis-kolojik (!) ve de profesyonel etkenler varken, iki-üç tane bağrımıza basacağımız yayın organı istemek de mi bağışlanamaz suçlara giriyor? Kim serpti dost bildiklerimizin üstüne bu afrodizyak tozları da Hz.Muhammet'ten, Beyoğlu'nun yazgısı Türkiye'li olmaktan öte bir özellik taşımayan kadınlarına kadar herkesin orası-burasıyla uğraştırıyorlar bizi!

İmdat diyorum, imdat! Lütfen bana aklı başında birkaç tane haftalık dergi gönder. Ne dilde olursa olsun, razıyım. Birini bulur çevirmesini rica ederim. Yeter ki, yılda bir kereden fazla aralıkla yatak odalarında bilim kurgu öykülerin muzır gözleri gibi dolaşmasınlar... Yeter ki, o dergileri yönetenler, "Hangi havuçla baştan çıkarırım bu budala kitleyi?" diye aşağılamasın bizi...

Yeter be kardeşim, yeter! ■

DİPTEN GELEN DALGA

Mitingler, yürüyüşler, grevler ve direnişlerin yanısıra işçi hareketinde gözlenen önemli olgulardan biri de bütün sendikalar arasında gelişen "güçbirliği" eğilimidir.

Türkiye'deki gelişmeleri "boyalı basın"ın manşetlerinden ya da çift kanallı devlet televizyonunun "teksesli" ekranlarından izlemeye çalışanlar, iç politikadaki canlılığa bakarak, bugün için ülkenin gündemindeki en önemli konunun, "yasaklı politikacılar"la ilgili Anayasa değişikliği tartışmaları olduğunu sanabilirler. Oysa bu görünüm, son derece yanıltıcıdır. "Houston Macerası"nın hemen ardından Türkiye'nin gündemine sokulan "175. ve Geçici 4. Madde" tartışmaları, Başbakan Turgut Özal'ın "sürpriz" çıkışlarla kamuoyunu oyalama ve halkın ilgisini temel sorunlardan uzaklaştırma taktiğinin yeni bir uygulamasıdır. Gözlerini, siyasal arenada bilinçli olarak yaratılan bu sansasyonel ortamın ramp ışıklarından bir an için kurtarıp çalışma yaşamına çevirenler, son aylarda Türkiye'de gözlenen en önemli gelişmelerin, işçi ve sendika hareketinde ortaya çıktığını görmekte güçlük çekmezler.

Gerçekten de, 12 Eylül askeri müdahalesiyle uzun bir suskunluk dönemi yaşayan işçi hareketi, yeniden canlılık, dinamizm ve yaratıcılık kazanmış bulunuyor. Bir yanda grevler, ülke genelinde yaygınlaşırken, öbür yanda yürüyüş, miting, kapalı salon toplantısı, açlık grevi, yemek boykotu, iş yavaşlatma vb. eylem biçimleri gündeme geliyor. Renkli basının sayfalarına, güdümlü TRT'nin ekran ve mikrofonlarına çoğu kez yansımayan bu gelişmeler, aslında, Türkiye'de yeni bir dönemin başladığını muştuluyor. Başbakanlık Konutu ile Çankaya Köşkü arasında "Anayasa değişikliği" üstüne aylardır sürüp giden pazarlıklar ve içeriği her gün değişen "mutabakat"lar, kabaran işçi hareketindeki "dipten gelen dalga"yı gizlemeye yetmiyor. Türkiye'nin yüreği Çankaya'da değil, fabrikalarda, sancılı işyerlerinde atıyor. Yığınsal grevler, çeşitli direnişler, yaratıcı işçi eylemleri, 12 Eylül rejiminin dayanaklarını bir bir çatırdatıyor. 1982 Anayasası'nın "güdümlü demokrasi" kalıpları zorlanıyor. İşçiler, suskunluğu aşmaya, zincirlerini ve prangalarını kırmaya çalışıyor...

Zorla çalıştırma uygulamalarının yürekli direnişlerle durdurulması sayesinde fabrikaların "kışla"ya dönüştürülmesi önlenmişti.

12 Eylül 1980'de, askeri yönetimce tüm sendikal özgürlüklerin askıya alınması ve daha sonra 7 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası'yla "hak grevi"nin yasaklanması, işçileri, hak arama ve kazanımlarını koruma yolunda yeni yöntemler bulmaya zorladı. "Yemek boykotu"ndan "açlık grevi"ne uzanan ve giderek çeşitlenip yaygınlaşan eylemler, işçilerin olağan ve gündelik direnişlerine dönüştü. Özellikle 1986 yılının sonlarına doğru, bu eylemlerde büyük bir tırmanma gözlendi. "Servis arabalarına binmeyerek işe yayan gitme", "İşyerlerinde düzenlenen törenlere, tören yemeklerine katılmama", "Fazla çalışmaya kalmama", "İş bitiminde işyerinden ayrılmama", "Kurallara uyarak işi yavaşlatma, hız kesme, verimi düşürme", "Sık sık viziteye çıkma", "Toplu dilekçe" ve "Oturma grevi" gibi yeni uygulamalarla da zenginleştirilen işçi direnişleri, büyük kentlerdeki fabrikalardan, ilçe ve kasabalardaki işyerlerine değin yayılmaya başladı. Örneğin, Bozüyük ve Gemlik'te yığınsal mitingler, yürüyüşler; Arhavi ve Karabük'te "tüketici boykotları" düzenlendi.

Kuşkusuz, 12 Eylül'ün en baskıcı günlerinde bile işçi direnişleri bütünüyle durmamıştı. Özellikle, zorla çalıştırma uygulamalarının "angarya"ya dönüştüğü işyerlerinde, işçilerin yürekli ve özverili direnişleriyle, fabrikaların "kışla"ya dönüştürülmesi önlenebilmişti. Ancak, işçi eylemlerinde son aylarda büyük bir sıçrama kaydedildiği de gerçektir.

Direnişler, çok çeşitli nedenlere dayanıyor. Bu nedenlerin başında ise, "işten çıkarmalar" ve "toplu iş sözleşmesi görüşmelerindeki tıkanıklıklar" geliyor. Ancak, başka nedenler de var. Örneğin, "Ücret ve ikramiyelerin geç ödenmesi", "Yürürlükteki toplu sözleşmenin uygulanmaması", "İşyerinde sağlık kurallarına uyulmaması", "Sendika seçme hakkına saygı gösterilmemesi", "İşçilerin onur kırıcı biçimde aranmak istenmesi", "Haksız ceza kesimi", "Bozuk ve düşük kalorili yemek çıkarılması"... gibi nedenler de, işçi direnişlerinin kamuoyuna yansıyan gerekçeleri arasında..

Kimi "sol" çevrelere göre, "açlık grevi" ve benzeri direnişler, günümüzde aşılmış, geri ve "modası geçmiş" eylem türleridir. Onlar, bu tür uygulamalarla, işçilerin edilginliğe, etkisizliğe itildiği görüşündeler. Söz konusu eylemlerin "tarihsel" olarak aşıldığı savunulabilir. Kökleşmiş demokrasi geleneklerinin var olduğu, "genel grev" ve "dayanışma grevi" gibi ileri eylem biçimlerinin yasal olarak uygulanabildiği gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçilerin "açlık grevi"ne başvurması, elbette düşünülemez. Ancak, 12 Eylül askeri müdahalesiyle Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerin rafa kaldırıldığı; uzun bir suskunluk, yılgınlık ve "depolitizasyon" dönemi yaşandığı göz önünde bulundurulursa, küçümsenen bu eylemlerin ülkemiz açısından önemi daha iyi anlaşılır. İşçi sınıfı, en ağır koşullarda gerçekleştirdiği direnişlerle, rejimin dayattığı kölelik düzenine boyun eğmeyeceğini gösterdi. Ne "mevzuat" cenderesi, ne siyasal iktidarın ve işverenlerin türlü çeşitli baskıları bu sonucu değiştirebildi. İşçiler, siyasal iktidara karşı daha etkili ve sonuç alıcı eylemlerin, demokratik olanakların genişletilmesine bağlı olduğunu görüyor, bu nedenle de geçmişin deneyimlerinden yararlanarak, geniş kesimlerin ve kamuoyunun desteğini kazanmaya özen gösteriyorlar.

Eylemlerin temel özellikleri

Son aylarda işçi hareketinde gözlenen temel özelliklerden biri, eylem biçimlerindeki "zenginlik" ve "çeşitlilik"tir. 12 Eylül yasalarıyla elleri kolları bağlanmak istenen işçiler, gerek toplu sözleşme görüşmeleri sürecinde, gerek kazanılmış hakları koruma uğraşında, dönemin koşullarına ve işyerinin özelliklerine uygun eylem biçimlerini seçip uygulama konusunda büyük beceri ve yaratıcılık gösterdiler. Bu olgu, egemen güçlerin tüm baskılarına, ideolojik saldırılarına ve sistemli unutturma çabalarına karşın, işçi sınıfımızın, geçmişin olumlu birikiminden ve savaşım geleneğinden kopmadığını kanıtlaması bakımından, ayrı bir önem taşıyor.

"Yeni dönem"in işçi eylemlerini yaşama geçirmede, bu geleneğin sürdürücüsü, bağımsız Otomobil-İş Sendikası'nın özel bir yeri olduğunu belirtmeliyiz. Otomobil-İş üyesi işçiler, MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası)'e bağlı 100'ü aşkın işyerinde, 1986 yılı Kasım ayının ilk haftasında başlattıkları direnişlerle, toplu sözleşme görüşmelerinde işveren örgütünün dayattığı koşulları geriletmeye çalıştılar. Metalurji işçilerinin Türkiye genelindeki "servis arabalarına binmeme" ve "yemek boykotu" eylemleri dikkati çekiyordu. Bu öncü eylemler, çok geçmeden başka işkollarındaki uyuşmazlıklarda da gündeme geldi. Üstelik, eylem biçimleri her işyeri özelinde yeni buluşlarla zenginleştiriliyordu. Örneğin, Türk-İş'e bağlı Selüloz-İş Sendikası üyesi 2 bin kâğıt işçisi, toplu sözleşme görüşmelerinin uzamasını protesto amacıyla, SEKA'nın 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla 6 Kasım 1986 tarihinde İzmir'te düzenlenen "tören yemeği"ni boykot ettiler.

"Törene katılmama" biçiminde geliştirilen protestolardan birine daha, son günlerde Haliç Tersanesi'nde tanık olundu. Türk-İş'e bağ-

lı Dok Gemi-İş Sendikası'nın "işveren yanlısı tutumu"nu kınayan işçiler, gemilerin suya indiriliş törenini boykot ettiler.

"Yemek boykotu"da son zamanlarda en sık başvurulan direniş biçimlerinden biri oldu. Bu eylemin, çeşitli işyerlerinde tek başına ya da başka protesto yöntemleriyle birlikte uygulandığını görüyoruz. Örneğin, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Yem Sanayii T.A.Ş. Genel Müdürlüğü işyerlerinde "açlık grevi" ile "yemek boykotu" birlikte uygulandı. Öz Gıda-İş Sendikası üyesi işçiler, Aralık 1986'nın ilk yarısında Ankara, Erzurum, Samsun ve Bursa Yem Fabrikaları'nda dönüşümlü olarak yemek boykotları yaptılar. Ayrıca, Koç Holding'in Bolu'daki Ardem Fabrikası'nda 600, İstanbul'daki Türk Elektrik A.Ş. işyerinde 700, İstanbul-Kazlıçeşme'deki 130 deri işyerinde 3 bin, İskenderun ve Karabük Demir-Çelik Fabrikaları'nda 25 bin, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na bağlı 9 fabrikada 4 bin 200, Vakıflar Bankası'nda 800 ve cam sanayiinde çalışan 13 bin işçi, toplu sözleşme uyuşmazlığı nedeniyle, 1987 yılının ilk 4 ayı içinde "yemek boykotu" uyguladılar.

Açlık grevleri

12 Eylül'den sonra işçi kesimindeki açlık grevlerinin öncülüğünü, Hak-İş konfederasyonuna bağlı Öz İplik-İş Sendikası Genel Başkanı **Mehmet Er** yaptı. Çukobirlik işyerinde toplu sözleşme sorununun 2,5 yıldır sonuçlandırılmadığını belirten Mehmet Er, bu haksızlığı protesto etmek için, 1 Aralık 1986 günü Adana'da açlık grevine başladı. İzleyen günlerde, Öz İplik-İş'in 6 şube yöneticisinin daha katılımıyla genişleyen açlık grevi, 10 gün sürdü. Mehmet Er ve arkadaşları, Antbirlik Sözleşmesi'nin Çukobirlik işçilerine de uygulanacağı konusunda yetkililerce güvence verilmesi üzerine, eylemlerine 18 Aralık'ta son verdiler. Böylece, işçi kesimindeki ilk "açlık grevi", amacına ulaşmış oldu.

Toplu sözleşme uyuşmazlığından kaynaklanan ikinci açlık grevini de yine Hak-İş üyesi bir başka sendika uyguladı. Öz Gıda-İş Sendikası Genel Sekreteri **Salim Uslu** ile 2 işyeri temsilcisi, Yem Sanayii T.A.Ş. ile imzaladıkları toplu iş sözleşmesinin uygulanmasını sağlamak amacıyla, 9 Aralık 1986 günü, Sendika'nın Ankara'daki Genel Merkez binasında açlık grevine başladılar. Eyleme, birkaç gün sonra Öz Gıda-İş'in İstanbul yöneticileri de katıldı. 4,5 aydan beri çözülemeyen toplu sözleşme sorunu, 9 günlük açlık greviyle kesin sonuca ulaştırıldı. Kamu Koordinasyon Kurulu'nun engellemeleri aşılarak, Yem Sanayii işyerlerindeki toplu iş sözleşmesi, uygulamaya konuldu.

"Açlık grevi"nin etkili örneklerinden biri de, 19-29 Mart 1987 tarihleri arasında, Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları'nda gerçekleştirildi. 8 yıldan beri toplu iş sözleşmesinin, işçilerin özgür istenciyle yapılamadığı bu işletmede, Otomobil-İş Sendikası üyeleri, yetkili sendikanın "özel referandum" yoluyla belirlenmesi için imza kampanyası başlattılar. Ancak işveren, imza kampanyasına öncülük ettiklerini ileri sürdüğü 7 işçiyi işten attı, yüzlerce işçiye de "ihtar" cezası verdi. Otomobil-İş Sendikası yetkilileri, işverenin baskılarını protesto etmek için, 19 Mart'ta fabrika önüne siyah çelenk bıraktılar. Bu eylem nedeniyle, aralarında Otomobil-İş Genel Örgütlenme Sekreteri **İsmail Aykanat** ile Ereğli Şubesi Başkanı **Hüseyin Türkoğlu**'nun da bulunduğu 8 yönetici gözaltına alındı. Olaylar birbirini izledi ve işten atılan işçilerden 4'ü, aynı gün açlık grevine başladı.

"Açlık grevi" uygulamasına, daha sonraki günlerde başka işyerlerinde de başvuruldu. Örneğin, bağımsız Genel Hizmet-İş Sendikası İzmir Şubesi Başkanı **Hıdır Barut**, İzmir Anakent Belediyesi önünde 6 Ocak 1987'de, Otomobil-İş Sendikası Philips işyeri Baştemsilcisi **Mehmet Helvacı** 13 Ocak 1987'de, işten atmalara karşı açlık grevine başladılar. Ayrıca Türk Telekom Endüstri A.Ş. işyerinde 11 işçi (18-19 Mart 1987), Zorluteks Tekstil Fabrikası'nda 4 işçi, Dıbırdık Holding'e bağlı Bursa Plateks işyerinde 17 işçi (8 Nisan 1987), Kütahya'nın Emet ilçesinde kurulu Değirmisaz Maden İşletmesi'nde 42 işçi (6 Mayıs 1987), çeşitli nedenlerle açlık grevi eylemlerine giriştiler.

1987 yılı içinde işyerlerinde başka direniş türleri de uygulandı. Örneğin, İstanbul-Sefaköy'de kurulu Emayetaş işyerinde Şubat ayı ikramiyelerini alamayan 270 işçi, 25 Mart günü fabrikadan ayrılmayarak durumu protesto etti. Apeks işyerinde de benzer bir uygulamaya giren işçiler, geceyi toplu olarak fabrikada geçirdiler. Kale Kilit Fabrikası'nda Otomobil-İş üyesi işçiler, Ocak ayında bir saat süreyle işi durdurdular. OSTİM'de Demir-Çelik ve Galvaniz Fabrikası'nın kadrosuz işçileri, toplu iş bırakımına giriştiler. İstanbul-Kazlıçeşme'de "iş cinayeti"ne kurban giden 16 yaşındaki **Muharrem Yeşilyurt**'un çalıştığı Abdinur Alkoç Deri Fabrikası önüne, 23 Mart'ta 1.000 kadar işçi "siyah çelenk" koydu. 130 fabrikadan yaklaşık 3 bin deri işçisi de öğle yemeği yemeyerek, iş cinayetlerini protesto etti. Bu arada, Tekel'in Üsküdar Tütün İşletmesi'nde, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 700 işçi, işyerinin yıkılmasına karşı (18 Aralık 1986); İstanbul-Rami'de Erka Oto işçileri, sözleşme koşullarının uygulanmasını sağlamak için (Aralık 1986 sonu); Yapı ve Kredi Bankası'nda çalışan 9 bin 400 işçi, sözleşme görüşmelerinin sendika istekleri doğrultusunda sonuçlanması amacıyla (18 Şubat 1987) çeşitli direnişlere başvurdular.

Bu dönemde, Türk-İş'in Meclis'e yürüyüş girişimi (24 Mart 1987), Samsun (26 Nisan 1987) ve İzmit (10 Mayıs) mitinglerinden başka, Bozüyük ve Gemlik'te düzenlenen yerel yürüyüş ve mitingler de dikkati çekti. Bilecik'in Bozüyük ilçesinde Toprak Holding'e bağlı Toprak Seramik işyerinden 56 işçinin atılması, 29 Mart'ta yığınsal bir mitingle protesto edildi. Gemlik'te ENKA Holding'e bağlı Çimtaş Çelik Kontrüksiyon Fabrikası'nda çalışan işçiler de ücretlerinin düzenli ödenmemesini kınamak için 10 Nisan'da 5 kilometrelik bir yürüyüş yaptılar.

Son günlerin ilginç bir direnişi de İstanbul'da, İETT şoförlerince gerçekleştirildi. Toplu sözleşme görüşmelerinde yüzde 10 gibi gülünç bir ücret artışı öneren işverenin tutumu, yürürlükteki bir "Talimatname", yaratıcı biçimde "uygulanarak" protesto edildi. 20 Şubat 1987 günü hız kesip iş yavaşlatan İETT şoförleri, İstanbul'un trafiğini altüst ettiler.

Geride bıraktığımız günler içinde, kimi sendikaların bağıtladığı toplu iş sözleşmelerini beğenmeyen işçilerin, sendika merkezlerini "toplu ziyaret" ya da kısa süreli "işgal" eylemlerini de anmak gerekir. Özellikle büyük sendikalardan TEKSİF'in Sümerbank'ta, Tek Gıda-İş'in Tekel ve Çay-Kur işyerlerinde imzaladığı yeni dönem toplu iş sözleşmeleri yetersiz bulunarak eleştirildi. Sümerbank işçileri TEKSİF'te işgal eylemine girişirken, Çay-Kur'un 500, Tekel'in 100 işçisi de 11 Mart'ta Tek Gıda-İş Sendikası'nın İstanbul'daki Genel Merkezi'ne giderek, imzalanan toplu iş sözleşmesinden duydukları hoşnutsuzluğu dile

▲ *Türk-İş'in İzmit Mitingi. "12 Eylül'ün kısıtlayıcı yasaları karşısında işçiler yeni eylem biçimleri bulup uygulama konusunda becerilerini geliştirdiler."*

getirdiler.

Mitingler, yürüyüşler, grevler, direnişler ve öteki eylemlerin yanı sıra, geride bıraktığımız günlerde işçi hareketinde gözlenen önemli olgulardan biri de, konfederasyon ayrımı yapılmaksızın, bütün sendikalar arasında gelişen "güçbirliği" eğilimidir. Bu eğilim, son aylarda Kocaeli, Konya, Eskişehir, İstanbul ve İzmir'de kurulan "Sendikalararası Birlik Komiteleri" ile daha bir somutluk kazandı. Örneğin, sanayi bölgesi Kocaeli'nde 120 bin işçiyi temsil eden 12 sendikanın işçi hakları için birlikte davranma kararı, "sendikal birlik" yolunda umut verici bir gelişmedir. Türk-İş'li, Hak-İş'li ve bağımsız sendikalara üye işçilerin ortak amaçlar için birleşmesi, tüm demokrasi güçlerinin savaşımına ivme kazandıracaktır. Petrol-İş Sendikası'nın Kocaeli bölgesinde yoğunlaşan grevlerini desteklemek için 10 Mayıs'ta İzmit'te düzenlenen "Grevdeki İşçilerle Dayanışma Mitingi", sendikalararası güç ve eylem birliğinin ilk ve parlak örneğidir. Bu hareketin genişlemesi, her bakımdan yaşamsal bir önem taşıyor.

İşçi sınıfı, tarih boyunca kanıtladığı öncülüğü ile, demokrasi güçlerine yol gösteriyor. Halkımızın barış ve demokrasi savaşımı, birlik içinde yeni kazanımlara doğru ilerliyor...

"Hava döndü, işçiden, işçiden esiyor yel!" ■

olan gerçek ücret endeksi, 1977'de 100'e çıktı, 1985 yılında tekrar bir düşüş göstererek 66.6'ya düştü. İşçi sınıfı 1963'ten 1977'ye değin kazandıklarının çok daha fazlasını 8 yılda (1977-85) kaybetti (Tablo 1). Bu gerileme ülkenin topyekûn yoksullaşmasının, diğer bir deyişle emek verimliliğindeki düşüşün bir sonucu değildi. Tam tersine 1977-85 arasında sanayide yaratılan milli gelir % 36.8 oranında arttı (DİE). Bu reel artışın % 19'u istihdam artışından kaynaklanıyor. Geriye kalan % 17.8 ise emek verimliliğindeki artışın sonucudur. İşçi başına üretim 8 yılda % 17.8 artarken işçilerin mutlak gelirleri % 55.4 geriye gitti. İşgücünün değerindeki gerileme toplam % 73'tü (Tablo 2). 1977-85 arasında emek verimliliğindeki artış (% 17.8) hiçbir şekilde ücretlere yansımadığı gibi tam tersine ücretlerde mutlak bir düşüş oldu. O halde ekonominin bütünü açısından bakarsak emek verimliliğindeki artış doğrudan artı-değer kütlesini artırdı. Gerçek ücretlerdeki düşüş de artı-değerde ayrı bir artışı getirdi. Sömürü oranı, 1977'yi % 100 varsaydığımızda, 1985'te % 260 oldu. Bu yoksullaşmanın temel nedeni, ücret düzeyinin artırılmasının en önemli yolu olan sendikal mücadelenin ortadan kaldırılmasıdır.

1977 sonrasında Türkiye'de tekelci burjuvazi için "deniz" kurumaya başladı. **İthal ikameci sanayileşm(eme)me modeli** tıkandı, fiyat artışları, döviz darboğazı, sanayide eksik kapasite kullanımı, ekonomiyi felç etti. Tekelci sermaye çevreleri işçi ücretlerine karşı bir kampanya başlattı. Hatta ücretler enflasyonun baş müsebbibi ilan edildi. İç pazar tükenmişti; ücretler kısılmalı, iç talep düşürülmeli, maliyetler ucuzlatılmalı, yaratılan ucuz iç talep fazlası **ihraç** edilmeliydi. Şimdi sıra **ihracata yönelik sanayileş(eme)medeydi**. Türkiye için uluslararası finans kuruluşlarının, emperyalizmin öngördüğü yeni senaryo buydu.

Dipçikli tahkim düzeni

İşçi sınıfının durumunun kötüleşmesinin temelinde **özgür toplu pazarlık** düzeninin, grevin ortadan kaldırılması yatıyor. Türkiye'de çalışma düzeninde hep varolan "tahkim"(**) kurumu biçim değiştirdi, tekelci sermaye, **tahkim** edildi.

1980'lere gelindiğinde mevcut sınıf mücadelesi koşullarında işgücünün değerini daha da düşürmenin olanakları yoktu. İşçi sınıfı bütün güç odaklarıyla yeni senaryoya karşı koyuyordu. Oysa yeni "Sanayileşme stratejisi" için "**stabilizasyon**" gerekliydi. Stabilizasyonun toplumsal meşruluk kazanması için ise önce "**destabilizasyon**" uygulanmalıydı. Her şey mizansene uygundu. **Coup d'etat(*)** gerçekleştirildiğinde toplumsal psikoloji de hazırdı. **Coup d'etat**'nın ardından sınıf mücadelesinin koşulları yeniden belirlendi. Beş yıl süreyle işçi sınıfı tüm diğer toplumsal ve politik süreçlerin yanında kendisiyle bizzat ilgili olan toplu iş sözleşmesi sürecinin de dışında bırakıldı. Tekelci sermaye, verilen beş yıllık **avansla** birlikte Yüksek Hakem Kurulu dipçikli tahkim sistemiyle işçilerin yuvasını yapmaya başladı (Tablo 3). Sendikalar 1977'den sonra giderek, bağıtladıkları toplu sözleşmelerle fiyat artışlarının ardından yetişemez oldular. 1977'de 100 olan gerçek ücret endeksi 1980'de 75'e düştü. 1980-85 arası ise YHK tarafından bağıtlanan sözleşmelerle enflasyon oranının çok altında ücret verilmesiyle gerçek ücret endeksi 1985'te 44.6'ya düştü. YHK tarafından bağıtlanan toplu iş sözleşmeleriyle sağlanan ücret artışları, enflasyonun 97 puan gerisinde kaldı (Tablo 3). Ayrıca toplu iş sözleşmeleri, maddi ve demokratik hükümler tek tek ayıklanarak, TİSK illerine uyduruldu. Diğer yandan iş yasasında yapılan işçi aleyhindeki yeni değişikliklerle (kıdem tazminatı, ikramiye, ara dinlenmeleri) işçilerin eline geçen toplam gelir düşürüldü. Sermayeye verilen beş yıllık avans süresinde, hazırlanan anayasa ve sendikal yasalarla (2821-2822) işçi sınıfının gerçek gelir düzeyinin düşürülmesinin, sömürü oranının artırılmasının bütün koşulları hazırlandı. "Dipçikli tahkim"in ardından uygulanmak üzere "zorunlu tahkim" anayasalaştırıldı. Toplu pazarlık düzeni **fiilen** ortadan kaldırıldı. Yeni çalışma düzeniyle, işçilerin sırtı yerde güreşmesi "**anayasal teminat**" altına alındı. Bizzat politik süreçlerle, elleri, kolları bağlanan sendikalar siyaset yasağı daha da ağırlaştırılarak hükümetle bütünleşmiş tekelci sermayenin karşısında "**ekonomik mücadeleye**" sürüldüler. Oysa paylaşım mücadelesi şimdiye kadar hiçbir dönemde bu kadar politik bir hal almamıştı.

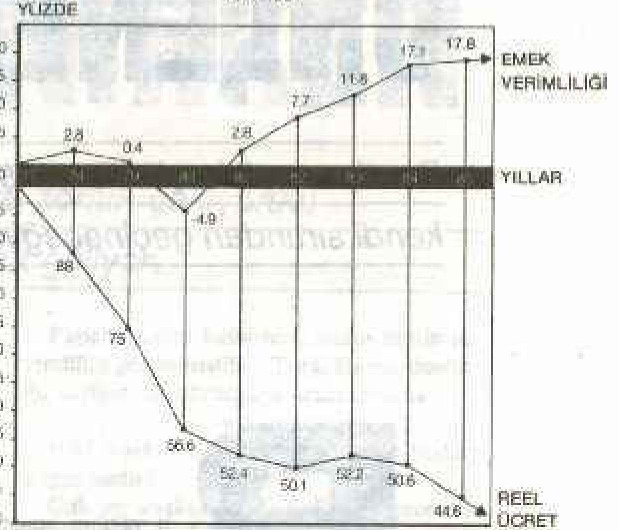
Peki, dipçikli tahkim sistemi altında işçi sınıfının yoksullaşması dolar cinsinden ne boyutlarda? 1979'da işçi ücretleri ülkemizde dolar olarak en yüksek seviyeye ulaştı (Tablo 1). 1979'da günlük ücret 8.4 dolara kadar çıktı. 1985 yılında ise günlük ortalama ücret 2.8 dolara düştü. 1979'da 100 olan dolar ücret endeksi 1985'te 33.3 olmuştur. İşgücünün değerini uluslararası planda bu kadar kısa sürede bu kadar hızla ucuzlatabilmiş bir başka ülke yok, ama bu "**başarı**" olsa olsa sahiplerine **madalya** kazandırır.

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ise Türkiye işçisinin hali pür melali en hafif deyimle perişandır. Türkiye'de ortalama saat ücretleri 0.4 dolar civarında, diğer deyişle 40 sent. Oysa Amsterdam'da bir işçi saatte 6 dolar, Atina'da 3.1 dolar, Şikago'da 11.2 dolar, Tokyo'da 8.7 dolar, Hongkong'da 3.1 dolar, Johannesburg'da 4 dolar kazanıyor (Tablo 4). Tablodan da görüleceği gibi ülkemiz ucuz işgücü cennetlerinin cenneti durumunda. Çokuluslu tekellerin iştahı haklı olarak kabaracak; artık gelsin serbet bölgeler...

İşçi sınıfının bugün içinde bulunduğu durum tek başına ekonomik olmayıp bizzat politik müdahale ve süreçlerle oluşturulduysa, bunlara karşı mücadele de sadece ekonomik alanla sınırlanamaz.

Tekelci sermaye işçi sınıfına karşı politik silahlarla saldırdı ve işçi sınıfının yoksullaştırılmasının politik çerçevesini hazırlattı. İşçi sınıfı mücadelesini de "zor"la oluşturulan bu politik çerçeveye yöneltmeli. Yoksa 10 yıllar süren mücadelelerle kazanılanların bir gecede Ankara'da geri alınmasına engel olunamaz. "Dipçikli tahkim" dönemi bir kez daha işçilere, sendikalara "**politikanın yoğunlaşmış ekonomi**" olduğunu gösterdi. Şimdi, sendikalar ekonomik mücadeleyi politik mücadeleye bağlamanın yollarını bulmalıdır.

"...işçi sınıfının egemen sınıflar karşısına bir sınıf olarak çıkıp onları sıkıştırdıkları her hareket apaçık politik bir harekettir. Örneğin, belirli bir fabrikada hatta belirli bir sanayi dalında grevler vb. aracılığıyla kapitalisti iş gününü kısaltmaya zorlama girişimi, katıksız ekonomik bir harekettir. Buna karşılık, sekiz saatlik iş günü vb. bir ***kanunu*** *çıkartmak için girişilen hareket* ***politik bir harekettir****. Ve böylece, işçilerin ayrı ayrı ekonomik hareketlerinden her yerde* ***politik*** *bir hareket doğar. Bu hareket çıkarlarını genel bir biçimde, zorlayıcı nitelikte bir toplumsal gücü içerir biçimde, elde etmeyi amaçlayan* ***sınıfın*** *hareketidir." (Sendikalar Üzerine, Bilim Yayınları, İstanbul 1975 s.91)*

İşçiler anti-demokrasinin en geri biçimi altında yoksulluğun, açlığın ekonomi politiğini öğrenmeye başladılar. Apolitik olunamayacağını sofralarında, kemiklerinde, iliklerinde hissettiler. Bu dönem, sendikalara da "sendikalizm"i aşmaları, ekonomik mücadeleyi politik mücadeleye bağlamaları açısından eşsiz deneyimler bıraktı. Hayat bize "kayıpların tekrar kazanılması"nın salt ekonomik mücadeleyle mümkün olmadığını öğretiyor.

Hayat bize öğretti, öğretiyor. Şimdi asıl sorun bizim hayata ne öğreteceğimizdir. ■

(*) Coup d'etat: hükümet darbesi.

(**) Tahkim: Toplu sözleşme sürecinin tıkanması durumunda gönüllü ya da zorunlu olarak hükümetin ya da üçüncü bir kurulun araya girerek sürece müdahale etmesidir.

Tablo 3
Toplu iş sözleşmeleri artış oranları ve kayıplar (1980-1985)

Yıllar	Enflasyon %	Ücret artışı %	Kayıp
1980	107	70	-37
1981	37	28	-9
1982	25	25	-
1983	31	22	-9
1984	53	29	-24
1985	45	27	-18

Kaynak: DİE verileri; Türk-İş Yönetim Kurulu çalışma raporu 30 Nisan 1986

ÖNLENEMEYEN İŞSİZLİK

Rantiye sınıf, başkaları çalıştığı için rahat yaşayan bir sınıftır ve işçi sınıfı, çalışmayan sınıfın kendi sırtından geçineceğini bildiği halde, yaşamak için iş aramakta ve bulamamaktadır.

Bu yazının amacı, gelişmiş kapitalist ekonomilerde işsizliğin niteliği, bu ülkelerde işsizliğe yol açan nedenler, az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de işsizliğe yol açan nedenler ve Türkiye'de işsizliğin boyutları üzerinde durmaktır.

Faal nüfusa dahil olduğu ve belli bir süre iş aradığı halde piyasada geçerli ücretle iş bulamayanlar "işsiz" sayılırlar. Faal nüfus, nüfustan çocuk, öğrenci ve yaşlıların, çalışamayacak kadar hasta ya da sakat olanların çıkarılmasıyla elde edilir. Demek ki bir kimsenin işsiz sayılması için (1) çalışacak durumda olması, (2) piyasa ücretinde çalışmaya istekli ve iş aramakta olması gerekiyor. Bu tanıma göre emekliler, ev kadınları işsiz sayılmıyor.

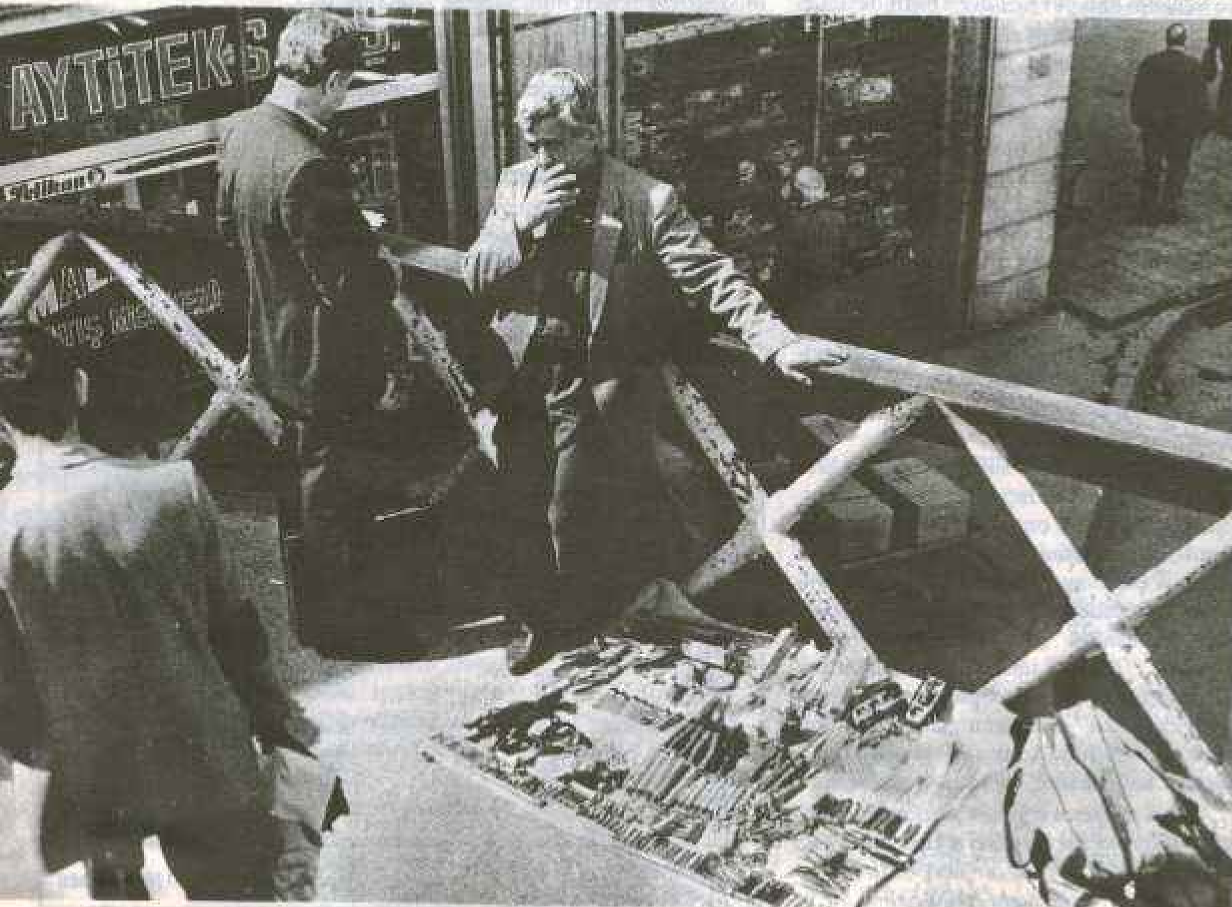
Yine bu tanıma göre, faal nüfusa dahil, fakat babasından kalan servetin iradıyla yaşayan bir rantiye, hiçbir iş yapmadığı halde, iş aramadığı için işsiz sayılmaz. Buradan şu sonuca varılabilir: bir ekonomide herkes rantiye olsaydı, işsizlik de olmazdı. Ancak kapitalist bir ülkede ulusal servet, herkese miras yoluyla yeterli bir servetin kalabileceği kadar büyük ve bireyler arasında eşite yakın dağıtılmış olsaydı bile, hiç kimse iş aramadığı ve çalışmadığı için hiçbir şey üretilmezdi ve herkes açlıktan ölürdü. Demek ki rantiye sınıf, başkaları çalıştığı için rahat yaşayan bir sınıftır ve işçi sınıfı, çalışmayan sınıfın kendi sırtından geçineceğini bildiği halde, yaşamak için iş aramakta ve çoğu kez iş bulamamaktadır.

Bir ekonomide karşılaşılan işsizlik tipleri şu kategorilerde toplanabilir. **Geçici işsizlik,** işini bırakan ya da kişisel nedenlerle işsiz kalıyorsa, böyle bir işçinin yeniden iş bulması ortalama 15 gün alıyorsa, belli bir anda yapılan anket araştırmasında faal nüfusun yaklaşık % 1'i geçici işsiz olarak ortaya çıkar. Öğrenimini bitirip henüz iş bulamamış kişileri de bu kategoriye sokmak gerekir. **Mevsimlik işsizlik,** işçiden yalnız yılın belli sürelerinde faydalanan tarım, inşaat gibi endüstri dallarında ortaya çıkar. Gerek tarımın egemen geçim alanı olması, gerek doğa koşullarından etkilenme derecesinin büyük olması nedeniyle bu tip işsizlik daha çok azgelişmiş ülkelerde egemendir. **Yapısal işsizlik,** aynı anda iş arayan işçiler ve işçi arayan işyerleri olmasına karşın, iş arayan işçinin istenen beceriye sahip olmaması nedeniyle iş bulamadığı durumdur. Ülkenin bazı bölgelerinde ise emekgücü fazlası, diğer bazı bölgelerinde emekgücü talebi fazlası bulunduğu durum da yapısal işsizliğin kapsamına girer. **Teknolojik işsizlik,** üretim sürecinde yeni makineler ve yeni üretim yöntemleri kullanımının, emek gücüne olan talebi azaltmasından kaynaklanan işsizlik tipidir. **Gizli işsizlik,** çalışır göründüğü halde, üretime bir katkısı olmayan işçilerin durumudur. Başlıca örnekleri, tarım kesiminde geleneksel aile üretiminde ortaya çıkar.

Konjonktürel işsizlik, 8-12 yıl süren konjonktür dalgasının ekonomik bunalım döneminde toplam talebin yetersiz olmasından kaynaklanır. Çağımızda gelişmiş sanayi ülkeleri için en tehlikeli işsizlik tipidir. Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve kapitalizmin bütün müesseseleriyle yerleşmesi sonucu, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında Konjonktür dalgalanmaları sistematik hale geldi. Konjonktür dalgalanmaları ve işsizlik, merkezileşmemiş, tarımsal bir ekonomide ortaya çıkamazdı, çünkü bu sorun, modern piyasa ekonomisine özgü bir özelliktir. Ne var ki, konjonktür dalgalanmalarının uluslararası niteliği, gelişmiş kapitalist ülkeler kadar olmasa bile, azgelişmiş ülkeleri de etkilemektedir.

İşsizliğin ekonomiye maliyeti iki bölümde incelenebilir: (1) üretilebilecekken işsizlik nedeniyle üretilemiyen mal ve hizmetlerin değeri. Ekonomik bunalım ne kadar uzun sürmüşse ve işsizlerin miktarı ne kadar büyümüşse, işsizliğin ülkeye maliyeti de o kadar büyük olur. 1929'da tarihin belki de en büyük ekonomik bunalımı başladı. Örneğin ABD'de işsizlik oranı 1929'da % 3'ün biraz üstündeyken, 1931'de % 16'ya, 1933'de % 25'e yükseldi. 1933'de GSMH, 1929'dakinin ancak üçte ikisi kadardı. Bu, çok kısa süren bir olayda değildi. 1941'de emekgücünün % 10'u hâlâ işsizdi. (2) İşsizliğin ikinci maliyeti, ekonomik olmayan maliyet'tir. İşsiz insan kendine saygısını yitirir, becerisini yitirir, moralman çöker ve toplumsal huzursuzluğun kaynağı olur.

İşsizliği sistemli olarak inceleyen ilk iktisatçı Marx'dır. Marx işsizliğin uzun süreli eğilimini ve ekonomik bunalım dönemindeki durumunu ayrı ayrı incelemiştir. Önce işsizliğin uzun süreli eğilimi üzerinde duralım. Marx'a göre, kapitalist artı değer yaratmak için işçi çalıştırmak zorundadır, fakat kârını arttırmak için işçi yerine makine koymak zorundadır. Bu, kapitalizmin temel çelişkisidir. Marx'a göre birikim, emekten tasarruf eden bir süreçtir. Üretimde, bir kaç işçinin yerini alan bir makineye yer verildiğini varsayalım, işsiz

▼ **İsportacı.** *Bazılarınca 30 milyon özel girişimciden birisi, bilimsel olarak gizli işsiz.*

▲10 metrekarede 4 işyeri. *İşsizlik oranı artınca abonman, jeton ve kâğıt mendil satıcılarından geçilmez oldu.*

kalan işçiler en çok satın aldıkları bazı malların talebini azaltacak, bu malları üreten bazı işçiler de işsiz kalacaktır. Demek ki işsiz sayısındaki ilk artış giderek büyüyecekti. İşçi yerine makine ikamesi, uzun sürede kâr haddini düşürürken, işsiz sayısı da artacaktır.

Az gelişmiş ülkelerde işsizliğe yol açan en önemli nedenler, bu ülkelerin faydalandığı teknolojilerin, sermaye malı yerine işçi ikame edecek tipte olması ve sermaye yetersizliğidir. Ne var ki, bu ülkelerde tarım ya da el sanatları kesimindeki açık ya da gizli işsizlik, hemen sabit sermaye yetersizliğine hamledilmiştir. Oysa çoğu kez, bu ülkelerle ilişkilerinde sömürgeci ya da yarı sömürgeci durumunda olan ülkeler, artı değer elde etmek için azgelişmiş ülkede geleneksel el sanatlarını tahrip etmiş, elde ettiği artı değeri bu ülkede alternatif çalışma alanları kurmak için kullanmıştır, ya da bu ülkenin tasarruf potansiyelini azaltacak yollara baş vurmuştur. Çoğu kez, hızlı nüfus artışı, tasarrufu güçleştiren bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de işsizlik temel sorunlardan biridir. Nüfusun hızla artması (yaklaşık binde 30), tutarlı bir istihdam politikası izlenmemesi gerek mutlak olarak, gerek yüzde olarak işsizliğin artmasına yol açmıştır. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, hızlı ekonomik kalkınmayla 1970'e kadar işsizlik sorununun çözüleceği belirtilmesine rağmen, sorun yıl geçtikçe ağırlışmaktadır. Son yıllarda çalışmak üzere yabancı ülkelere gidenlerin sayısının düşmesi, kesin dönüş yapanların sayısının artması da işsizlik oranını yükseltmektedir.

Tablo 1, son beş yılda Türkiye dahil başlıca 15 ülkede işsizlik oranını göstermektedir. Bu tablo yardımıyla şu sonuçlara varılabilir: (1) 1983-87 yılları dünya konjonktüründe gelişme yılları olmasına karşın, ele alınan ülkelerde işsizlik oranı yüksektir. (2) Türkiye, Yunanistan, İrlanda, İspanya, İtalya, Fransa dışında bütün ülkelerde 1983-87 arasında işsizlik oranı düşmektedir. (3) Türkiye'de işsizlik oranı İspanya, Hollanda, İrlanda'dan daha düşük, bütün diğer ülkelerden daha yüksektir. Ne var ki, farklı ülkelerde işsiz tanımının farklı olması, uluslararası karşılaştırmaları güçleştirmektedir.

Tablo 2, mart ayı sonu itibariyle, 1987'de 1986'ya oranla işsizlik artış hızını vermektedir. Bu tabloda Türkiye, işsiz sayısında % 8,3'lük artışla Fransa'yı izlemektedir. Aynı süre içinde F.Almanya ve İngiltere'de işsiz sayısı azalmıştır. Üzerinde durulması gereken bir nokta da, Türkiye'nin rekor denilebilecek bir iktisadi büyüme (yaklaşık % 8,0) gerçekleştirdiği bir yılda, işsiz sayısının % 8,3 artmasıdır.

Tablo 3, bir kişilik iş yaratmak için yapılması gereken sabit sermaye ve teçhizat yatırımlarının miktarını göstermektedir. Ulaştırma, haberleşme ve enerji kesimlerindeki yatırım projelerinde ithal teknoloji kullanılması nedeniyle, bu kesimlerde kişi başına yatırım maliyeti en yüksek noktaya ulaşmaktadır. Yine, büyük ölçekli yatırım projelerinde bir kişilik dolaysız iş yaratmak için gerekli yatırım maliyeti, aynı üretim kolundaki küçük ölçekli yatırım projelerindekinden daha yüksektir.■

Tablo 1
İşsizlik Oranı

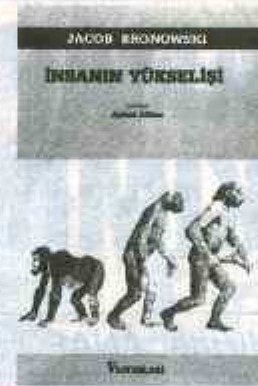
Ülkeler	1983	1987
ABD	9,6	6,8
F.Almanya	8,2	7,3
Fransa	8,4	10,3
İngiltere	11,6	11,8
İtalya	9,8	11,5
Avusturya	4,2	5,3
Belçika	14,0	12,8
Yunanistan	7,4	9,3
İrlanda	14,1	17,0
Hollanda	15,0	14,3
Portekiz	10,8	9,8
İspanya	17,8	21,3
İsveç	3,3	3,0
İsviçre	0,9	0,5
TÜRKİYE	12,0	13,8

Tablo 2
1986-1987'de İşsizlik Artış Hızı (%)

Ülkeler	İşsizlik Artış Hızı
Fransa	+ 8,5
Türkiye	+ 8,3
İspanya	+ 6,2
F.Almanya	— 1,7

Tablo 3
Türkiye'de Bir Kişilik İş Yaratmak için Gerekli Ortalama Yatırım Tutarı (Milyon TL)

Yatırım Cinsi	1984	1985
Komple yeni yatırım	18,2	35,9
Tevsi	15,3	18,9
Tamamlama	24,3	43,4
Modernizasyon	16,0	38,7
Darboğaz Giderme	18,9	28,4
Kalite düzeltme	32,7	73,9

Jacob BRONOVSKI, İnsanın Yükselişi, Çev.: Aykut Göker, Ankara, 1987, V Yayınları, 190 s.

Dr. Bronovski, bu kitabında, tarih öncesinden modern zamanlara insanın bilim alanındaki ilerleyişini adım adım izliyor ve kendi çevresinin, geleceğinin şekillendiricisi olarak yükselişini gözler önüne seriyor.

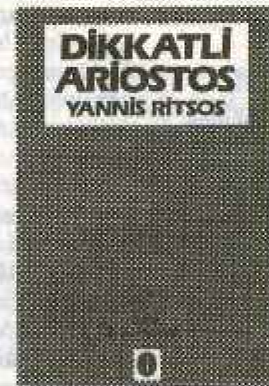
Fehmi YAVUZ, Anılarım, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 170 s.

Bir köy öğretmeni dar boğazdan nasıl geçti? Köy öğretmenliğinden Milli Eğitim Bakanlığı'na uzanan yolda, SBF emekli öğretim üyesi Fehmi Yavuz, kendi yaşam öyküsü çevresinde Türk toplumundan bir kesiti anlatıyor. Anı yazmanın bir zorluğu bazılarının düşmanlığını kazanma olasılığıysa, Fehmi Yavuz "anı yazmanın bir sorumluluğu yerine getirmek olduğu inancı ile" bu zorluğu göğüslüyor. "Gerçek bir aydın"ın anılarından öğrenilecek çok şey var.

Andrze WALICKI, Rus Düşünce Tarihi 1760-1900, Çev.: Alaeddin Şenel, Ankara, 1987, V Yayınları, 432 s.

Prof. Walicki, Rus düşünce tarihinin II. Katerina döneminden yirminci yüzyılın başına kadar uzanan kesimini sunup yorumluyor. Yapıt yalnızca düşünce tarihi ile ilgilenenler için değil, Çernişevski, Dobrolyubov, Plehanov gibi sanat eleştiricileri ve Dostoyevski, Tolstoy gibi edebiyat "peygamberleri" ile ilgili derin incelemelerinden dolayı, sanatseverler için de önemli bir kaynak niteliğinde.

□

Yannis RITSOS, Dikkatli Ariostos, İstanbul, 1987, De Yayınevi, 112 s.

L. ALTHUSSER, Politika ve Tarih, Çev.: Alâeddin Şenel-Ömür Sezgin, Ankara, 1987, V Yayınları, 158 s.

Donald QUATAERT, Osmanlı Devleti'nde Avrupa İktisadi Yayılımı ve Direniş (1881 - 1908), Çev.: Sabri Tekay, Ankara, 1987, Yurt Yayınları, 140 s.

□

ANAP'LI BELEDİYELER KİMİN SORUNUNU ÇÖZÜYOR

Hizmet ANAP'lılara ve ayrıcalıklı küçük bir kesime, fatura halka. Hatta bu faturadan halkın doğmamış çocukları da paylarını alacaklar.

Ahmet Usta sabah erken uyandı. İşe yetişmek için erken uyanması gerekiyordu. Elektrik düğmesine bastı, ışığın parlaklığı bir an gözlerini kamaştırdı. Sabah temizliği için muslukta sıcak su da soğuk su da onu bekliyordu. Gazeteler ve süt şişesi kapının önüne bırakılmıştı. Kahvaltı, giyinme derken baktı ki otobüsün durağa gelmesine 8 dakika var. Metroya da binebilirdi, ama hava güzeldi, otobüsü yeğledi. Otobüse yetişmek için de yeterli zamanı vardı. Dışarıda, geceden yıkanmış, tertemiz bir sokak bekliyordu onu. Uzaktan göründü belediye otobüsü, her zamanki gibi tam zamanında. Ahmet usta otobüste oturacak yer bulmakta güçlük çekmedi. Sabah saatlerinin taşıt yoğunluğuna göre ayarlanmış trafik akışı içinde elbette zamanında ulaştı işyerine.

Gönül rahatlığı içinde çalışmaya başladı. Biliyordu ki evden çıkışından bir süre sonra belediye kreşinin ve çocuk yuvasının servis otomobili çocukları evden almıştır ve akşam eşiyle yaklaşık aynı saatlerde eve döndükten kısa bir süre sonra çocuklar da eve bırakılacaklardır. Üstelik yuvada iyi beslenmiş, çocuk bahçesinde oynamış, eğitilmiş, öğleden sonra uykularını uyumuş olarak.

ANAP'lı belediyeler bazıları için imar planı adına kaçak inşaatları yıkıyorlar, bazıları için de kaçak inşaatlar adına imar planını.

İşten çıkışta yine rahat sayılabilecek koşullarda mahalleye dönecekti. Belediyenin tanzim satış mağazasından erzak alacaktı. Çarşı düzenliydi. Mahalle, belediyenin altyapısını hazırladığı bir arsada Ahmet Usta'nın da ortağı olduğu bir kooperatifçe kurulmuştu. Çocuk parkı, mahalle hekimliği, kültür alanları, gerekli her şey belediyece düşünülmüştü.

Ahmet Usta ve onun gibi kent sakinleri, belediyenin kent yaşamındaki önemini biliyorlardı. Belediye yönetimine halkın geniş bir katılımı, yapılanları yakından ve sürekli denetlemeleri, yönetimin de halkla birlikte hareket etmesi gerekiyordu. Bu bilinçle kent halkı belediye seçimlerine çok önem vermiş, yöneticilerini bilinçle seçmiş, halkla içiçe yaşayan bu kurumda demokratik bir yönetimin tam anlamıyla oluşturulması konusunda kendilerine düşen görevi yerine getirmişlerdi.

Doğrusu, belediyelerin gelirlerinin arttırılması ve mali bakımdan merkezi yönetime bağımlılıktan kurtarılması çok iyi olmuştu.

Kent halkı, kendi sorunlarına demokratik bir biçimde oluşturdukları belediye örgütü eliyle anında çözüm bulabiliyor, kentte rahat bir ortak yaşamın maddi koşullarını oluşturabiliyorlardı. Mutluydular.

□ □ □

ANAP'lı belediyelerde durum biraz farklı. ANAP'lı belediyelerin çözmeye uğraştıkları sorunlar Ahmet Ustalar'ın sorunları değil. Örneğin, ANAP'lı Beşiktaş ve Anakent Belediyeleri'nin çözmeye uğraştıkları sorunlardan biri, ANAP İl Yönetim Kurulu Üyesi Şahin Zapçı'nın sorunu:

Beşiktaş'ta Mimar Sinan'ın yaptığı Sinan Paşa Camii'nin arkasında bir ada var. Bu adanın yeniden düzenlenmesi, bu arada camiin arkasındaki alanın büyütülmesi söz konusuydu. Ama, bu adada yer alan iki parsel üzerinde inşaat yapmak isteyen biri vardı: Şahin Zapçı.

Şahin Zapçı inşaat ruhsatı aldı, işe başladı. Bu arada, öbür parsellerin sahipleriyle anlaşarak, inşaatını ruhsata aykırı olarak onların arsalarına yaydı. Kaçak inşaatın zemindeki alanı 6000 m² nin üzerindeydi. Beşiktaş ve Anakent Belediyeleri'ne şikayetler yağdı.

Bir yıl boyunca belediyelerden ses çıkmadı. Oysa kaçak inşaatın yıkılması ve ayrıca kaçak inşaat sahibine 500 bin ile 25 milyon lira arasında ceza verilmesi gerekiyordu. Bunlar yapılmadı. İnşaat ruhsatının verilişinden bir yıl sonra Beşiktaş Belediyesi imar planını değiştirdi ve değişikliği Anakent Belediyesi'ne onaylattı. Yani, inşaatı imar planına uygun yaptıracağı yerde imar planını ANAP İl Yönetim Kurulu Üyesi Şahin Zapçı'nın inşaatına uydurdu.

Zemindeki dükkanların bir metrekaresinin satış fiyatı 2,5-3 milyon lira. Kaba bir hesapla, imar planındaki bu değişiklik, Şahin Zapçı'ya en azından 20 milyar lira haksız kazanç sağladı.

□ □ □

Bursa Belediyesi ise bazı kaçak inşaatları yıktı. Bursa Dikkaldırım Semti Karaağaç Mahallesi'nde belediye ekipleri yıkıma geldiklerinde mahalle halkının tepkisiyle karşılaştılar. Yüze yakın mahalleli yıkım ekiplerine saldırdılar. İnşaatları yıkılan Alakoçoğlu Kardeşler "Belediye'nin ana cadde üzerindeki yasa dışı uygulamaları görmediğini ve gücünün fakir halka yettiğini" söylediler. İnşaatı yıkılan bir başka yurttaş, Yusuf Kibar, "Belediye Reisi rahat uyusun. Başka bir şey demiyorum. Yarın seçim olacak, oy istemeye gelecekler. Biz onlara o zaman göstereceğiz" dedi (Cumhuriyet, 16.4.1987).

ANAP'lı Belediyeler, bazıları için imar planı adına kaçak inşaatları yıkıyorlar, bazıları için de kaçak inşaatlar adına imar planını.

Topbaş villaları. *Bir zamanlar çocuklarımızın papatya topladığı Küçük Çamlıca'daki alanı ANAP İl Başkanına kanunsuz milyarlar kazandırıyor.*

□ □ □

Ülkemizde konut sorunu çok büyük. Bu sorunun çözümünde belediyelere büyük görev düşüyor. Belediyeden beklenen altyapı yatırımları yapılmış yeni yerleşim alanları açmak ve bunları gerçek ihtiyaç sahiplerine uygun koşullarda vermek. Devletin de desteğiyle buralarda oluşturulacak toplu konutlar konut sorununa çözüm bulmada etkili olurken planlı bir kentleşme de böylece sağlanabilecek.

Ancak, ANAP'lı Belediyeler'in sorunu ihtiyaç sahibi yurttaşların sorununu çözmek değil.

Boğaz'ın öngörünüm bölgesinde inşaat izni verilmesi söz konusu oldu. Bunun üzerine Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, milletvekilleri, yüksek bürokratlar, bir kısım gazete sahipleri ve yazarları UYUM konut yapı kooperatifini kurdular. Metin Emlak'tan metrekaresi 3000 TL'den arazi satın aldılar Boğaz'da. İsmet Acar'ı müteahhit olarak seçtiler, ama koşullu olarak: İsmet Acar UYUM ortaklarının villalarını maliyetinin altında bir fiyata yapacak, buna karşılık arkadaki orman, orman alanı olmaktan çıkarılacak, imar planı değiştirilecek, bu alana inşaat izni verilecek, Acar da parayı oradan kazanacak. Öyle de oldu, verilen sözler yerine getirildi. UYUM II kuruldu. UYUM I'in inşaat ruhsatını almasından 8-9 ay sonra UYUM II de ruhsatını aldı.

□ □ □

UYUM'un öyküsü ANAP milletvekili Leyla Yeniay Köseoğlu'nu uyandırdı. Köseoğlu YENİ UYUM'u kurdu. Boğaz geri görünüm bölgesinde bir orman alanı da o satın aldı. Sonra yıldırım hızıyla, yangından mal kaçırır gibi arazisini orman alanı olmaktan "kurtardı". İmar planı değişikliğini gerçekleştirtti ve imar iznini aldı. YENİ UYUM'un arsanın metrekaresine ödediği bedel, sadece, yarım kg. kıyma parası: 1354.-TL.

Ama, adında İŞÇİ YAPI KOOPERATİFİ olan 400'e yakın dosyanın bir bölümü 70'li yıllardan beri Belediye'de bekliyor. Bunların sorunlarının çözülmesi için arada bir YENİ UYUM'ların gündeme gelmesi gerekiyor. Çünkü, YENİ UYUM'un dosyasının yanında, göstermelik olarak, iki işçi konut kooperatifinin dosyaları da çözüme kavuştu.

□ □ □

İnsanlar yeşil alanlarda nefes alacaklar, kent yaşamının baskısından kurtulup ferahlayacaklar. Belediyelere düşen, kişi başına yeşil alanları çoğaltmak, düzenlemek, çocuklara özgürce oynayacakları ve yaratıcılıklarını geliştirici bahçeler kurmak.

Oysa ANAP'lı Belediyeler varolan yeşil alanları yok ediyorlar.

Çengelköy'de orman alanına katılması gereken bir alan, konut alanı haline getirilip inşaata açılıyor. 640 dönümlük bir alan ATA II Konut Kooperatifi için, kitabına uygun bir biçimde inşaat alanı yapılıyor. Bu kooperatifin başında ise Kartal ve Anakent Belediyeleri'nin ANAP'lı Meclis Üyesi ve imar komisyonu üyesi Mehmet Hasdemir var.

Zeynep-Asım Ekren'in Jaguar olayına konu olan arsanın komşusu olan Boğaz'a bakan Belediye'nin malı arsa ANAP'a yakın sanatçıların kurduğu "PETEKLER" kooperatifine satılıyor. Satış fiyatını Anakent Belediye Meclisi SHP Grup Başkanı Sayın Ayfer Atay da bilmiyor. Çünkü bu Dalan'ın sırrı.

Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, Çamlıca Tepesi'nde Eymen Topbaş'ın kurduğu villaların arazisinin kamulaştırılmasına ilişkin kararı bir yıldır imzalanmıyor. Eskiden insanların baharda çocuk çoluk koşup oynadıkları, papatya topladıkları alanda lüks Topbaş villalarına yakında sahipleri yerleşir.

□ □ □

Yeşil alanlar yok ediliyor, çocuk bahçeleri yapılmıyor, yollar onarılmıyor, çukurlar kapatılmıyor ve çocuklar ölüyor:

Hürriyet Gazetesi 24 Şubat 1987 tarihli sayısında 5 sütuna başlık atmış: Katil Belediye! İstanbul'da, Ankara'da, başka yerlerde, sularla dolmuş çukurlara düşen çocuklar boğularak ölüyorlar. Ana babalar göz yaşları içinde ağıt yakıyorlar: Kent yöneticileri yavrularını kaybeden ana babaların yüreğine oturan evlat acısını dindirmenin mümkün olmadığının farkındalar mı? Kanalizasyonun yuttuğu ya da çukurlardaki su birikintilerinde boğulan Zeliha'lar, Mustafa'lar, Cihan'lar, Mesut'lar geri gelebilecekler mi?

□ □ □

Ölen ölüyor. Geride kalanlara belediyelerin sunduğu, cenaze masrafları ve mezar ücretlerine zam.

Zam sadece bunlara değil. Toplu taşıma ücretlerine zam, elektriğe zam, suya zam, vergiye zam, zam, zam... Yapılmayan yolların masraflarına katılma payını ödemeyi de ihmal etmeyiniz. Belediye sonra onu da zamlı alır.

Hizmet ANAP'lılar'a ve ayrıcalıklı küçük bir kesime, fatura halka. Hatta, bu fatura yalnızca şu anda yaşamakta olan halka da değil. Onun doğmamış çocukları da paylarını alacaklar. Çünkü belediyeler borç batağında. Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem'in yaptığı açıklamaya göre belediyelerin borçları 380 milyar TL'ye ulaştı. Ayrıca 348 milyar TL'lik de borç bağlantısı yapıldı. Bu borçları elbette bir biçimde kent sakinleri, onların çocukları, torunları ödeyecekler.

□ □ □

Belediyelerin gelirleri arttı, borçları arttı, bütçeleri büyüdü. İstanbul Belediyesi'nin 1986 yılı harcamaları neredeyse iki trilyona yaklaştı. Bu paralar tümüyle halka hizmete dönüşmediyse nereye gittiğini araştırmaya pek de gerek yok. Bakırköy Belediyesi, Bakırköy Çarşısı'nın içine altı-yedi milyar lirayı gömsün. Kayalar İnşaat AŞ varsın büyük paralar kazansın. Bu paralarla kenar semtlere çok daha ucuza düzenli, güzel çarşılar yapılır, hizmet halkın ayağına giderse bazı yakın müteahhitler o kadar büyük paraları nasıl kazanırlar?

Tercüman Gazetesi yazarı Nazlı Ilıcak "Belediyelerde ipin ucu kaçtı, bol para israfa dönüştü, bol yetki rüşvet iddialarının yaygınlaşmasına dönüştü. Özal'ın silahı geri tepti" diyor. Basında çıkan yüzlerce, binlerce örnek, eleştiri ANAP'lı Belediyeler'i etkilemiyor. Yeşil alanlar, okul alanları yap-satçılara sunuluyor. İstanbul'da beş yıldızlı otel projesinden geçilmiyor. Güzelim deniz manzaralı yeşil vadilerde dev oteller kurulacak. Okullar, tarihi binalar beş yıldızlı otel olacak (dört ya da üç yıldızlı değil). Fransız Hastahanesi de bu akıntıya sürüklendi, o da 5 yıldızlı otel olacak. Orman alanları ayrıcalıklı kooperatiflere konut alanı olarak sunulmaya devam edilecek. Ama itfaiye çukura takılacak, fabrika yanacak, çocuklar çukurlarda boğulacak.

▲ **İstanbul'da bir sokak manzarası.** İşler tamamlanıncaya kadar kaç yurttaş kazaya uğrayacak?

□ □ □

Ahmet Usta işten çıktı. Otobüs durağında müthiş bir kalabalık birikmişti. Başkalarını daha çok itebilen otobüse binebiliyordu. Balık istifi bir otobüsün girişine sığındı. 8 kilometrelik yolu bir saat yirmibeş dakikada gidebildi otobüs. Mahalleye geldiğinde, gündüz yağan yağmurun balçık tarlası haline getirdiği her yanı kazılmış sokaklarda, sıra sıra dizilmiş işportacıların arasından, dizlerine kadar çamura batarak ilerlemeye çalıştı. Balıkçının tablasındaki istavritler nisbeten ucuz göründü gözüne. Bir kilo istavrit, iki ekmek, bir marulla akşam yemeği geçiştirilebilirdi.

Bitkin bir halde evine geldiğinde, işinden biraz önce dönmüş olan eşinin çocuklardan yakınmalarıyla karşılaştı. Okuldan üstleri başları çamur içinde gelmeleri yetmiyormuş gibi evin de altını üstüne getirmişlerdi.

Ahmet Usta'nın eşi, paketleri aldı, yemek hazırlayacaktı. Balığı görünce siniri bir kat daha arttı. Balıkların yarısı bayattı ve asıl önemlisi balıkları nasıl temizleyecekti, marulu nasıl yıkayacaktı? Sular akmıyordu... ■

ÖZAL'IN TARIM MANEVRALARI

Yönetimin yalnızca küçük köylüler için değil, orta ve zengin köylüler için de doyurucu önlemler getirmesi mümkün değil; getireceği götüreceğinden daha az olacak.

Son seçim yenilgisi ve kamuoyunda giderek gelişen eğilimlerin ortaya koyduğu ipuçları, varolan rejimin toplumun hemen hemen tüm kesimlerinden yalıtlanmaya başladığını dile getiriyor. İşçiler, kent orta katmanları, aydınlar, gençlik, esnaf ve zanaatkârlar, küçük işadamları, hatta tekeldışı burjuvazinin önemli bir kesimi, giderek daha yoğun biçimde muhalefete kayıyor, hoşnutsuzluğunu belirtiyor. Bu eğilim, her sınıf ve katmanın nesnel çıkar ve istemleriyle koşullanıyor, onların öznel durumlarına (örgütlülüklerine ve ilişkilerine) göre çok değişik biçimler alıyor. Sözgelimi, DYP örneğinde olduğu gibi, kimi burjuva partilerinin şimdiki yönetimle ciddi bir çatışma, ciddi bir çıkar çatışması içine sürüklenmesi tam da bu süreci yansıtıyor. Kapitalist sistemin özü ve temelleri konusunda olmamakla birlikte, biçimi, yöntemi, sınıf bağlaşıkları ve dengeleri, açılımları, kimi iç ve dış uygulamaları konusundaki ayrılıklara ilişkin, dikkate değer bir nitelik de gösteriyor.

Zengin köylülüğün gelişmelere tepkisi, DYP muhalefetinin desteklenmesini, dolayısıyla ANAP tabanının oyulmasını getiriyor.

Legal muhalefet partilerinde kısmen yankısını bulan bir toplumsal tepkinin de köylülükten kaynaklandığını, onun durumunu ve genel hoşnutsuzluğunu dile getirdiğini belirtmek gerekiyor. Önce şaşkınlık ve umutsuzluktan, sonra alım kampanyalarındaki aleyhte gösterilerden, ofis ve banka kapılarındaki öfkeli çıkışlardan başlayarak, kimi kooperatiflerin yerel yönetimlerinin seçimlerine ve giderek merkez seçimlerine, kimi muhalefet partilerinin yerel tutumlarına, son seçimlerde yönetim adaylarının uğradığı yenilgilere dek uzanan ve belli bölgelerde (Güneydoğu gibi) çok daha karmaşık öğelerin etkisiyle birleşen köylü tepkisi, rejimi bu sorunu bir kez daha düşünmeye itti. Köylü hareketinin belli bir geleneğe sahip olduğu ve göreli bir canlılık taşıdığı Ege ve Karadeniz bölgelerinde hükümet adaylarının uğradığı kesin yenilgiler ANAP'ı "bir şeyler" yapmaya yöneltmekle birlikte, dış bağlantılarının, sınıf yapısının, programı ve temel amaçlarının, onu bu konuda olumlu bir çabaya girişmekten engelleyeceği de açık. Bu iki eğilim birleşerek, hükümet çevrelerinin şimdilerde kamuoyuna sunduğu sözümona tedbirler programını oluşturuyor.

Belirtmek gerekir ki, bu programın "sözümona" niteliği kuşkusuz geniş köylü yığınları açısındandır. Yoksa, kapitalistleşen ya da bu yolda ilerleyen toprak ağaları, büyük tarım işletmeleri, tekellerle bağlı tarımsal kuruluşlar, yabancı tarım yatırımcıları açısından bu programın nesnel bir mantığa sahip olmadığı elbette düşünülemez. Bu mantık, anılan kesimlerin kapitalist yapıyla daha sıkı eklemleşmesini, bütünleşmesini, tekellerin kırsal alandaki etkisini daha da güçlendirecek mekanizmaların geliştirilmesini, tarım kesiminden tarım dışına yönelik kaynak aktarımının çoğaltılmasını, yoksul ve orta köylülüğün muhalefetinin (geçici ve belli bir zaman için bile olsa) saptırılması ve yatıştırılması için yeni yöntemler geliştirilmesini içeriyor. Bu amaçla, sözgelimi destekleme genel politikalarında "artık biraz daha liberal davranılacağı" söylentileri yayılıyor.

Özal Hükümeti, getirilen bu önlemlerle (iddia edildiği gibi, genel olarak köylülere karşı değil) yalnızca belli bir gruba karşı "biraz daha liberal" davranmaya niyetlenmekte. Bunu kanıtlamak gerekiyor ve bu çok kolay. Anılan paketteki en gözalıcı adımın, toplam 200 milyarı bulacağı ilan edilen "kredi kolaylıkları" olduğu görülüyor. Önerilen "tedbirler"in mantığını açmak için, bu "kolaylıklar"ın yapısını anlamak, bu bakımdan zorunlu. Buna göre, köylüler bankaya yahut kooperatife teslim ettikleri belge (ürün satış makbuzu) karşılığında ipoteksiz ve ucuz kredi alabilecekler. Geçen ayın ortalarında açıklanan bilgilere bakılırsa (**Tercüman**, 20.4.1987), köylü ödediği vergiyle orantılı olarak kefilsiz, ipoteksiz ve ucuz kredi almaya hak kazanacak. İster satış bedeli, isterse ödenen vergi olsun, bu ölçütlere ulaşabilecek köylü kesimlerinin kimler olduğu açık olup, getirilen iyileştirmenin olsa olsa piyasayı zaten elinde tutan çok dar bir kesime yönelik olacağı ortada. "Tarım paketi" bu kesime yeni fonlar aktarmayı amaçlıyor.

Paketteki bir başka nokta, "toprak dağıtımı" vaadi. GAP'ın açacağı olanaklardan kimlerin, ne biçimde yararlanacağı bölgedeki spekülatif alımlardan, köylülerin göçe zorlanmasından, geliştirilmek istenen plantasyon tarımından belli. Bu yüzden, Harran uygulamasının, toprağa asıl gereksinim duyan köylüler için, eski Urfa deneyiminden parlak olmayacağı kolayca söylenebilir. Bu uygulama, sonuçta, tarımdaki eşitsizliklerin daha da büyümesinin nedenlerinden biri olabilir. Mersin, Antalya ve Muğla'da "toprak dağıtılacağı" söylentilerine gelince, bu iller, ormanlık diye saptanan bölgelerden çıkarılacak köylülerin iskân edileceği illerdir ve burada yerleştirilecek köylülere "dağıtılacak toprak", eski toprağına el konmuş ve buradan çıkarılmış köylülere tahsis edilecek arazidir. Ama bu, hiç de toprak dağıtımı değildir. Bununla birlikte, pakette bir "bedel"den sözedilmiş olması, toprağına el konulan küçük ve orta köylülere tahsis edilen yeni arazinin onlara verilmeyip, satılacağını anlatması bakımından ilginçtir ve anlaşılacağı gibi, pek de köylü lehine bir adım olarak nitelenemez.

Geniş köylü yığınlarının temel özlemleri gerçekleştirilmeden, topraksız ve az topraklı köylüler toprağa kavuşturulmadan, tarımda üretimi ve verimi arttıracak önlemler alınmadan, girdi fiyatları makul bir düzeye getirilmeden, yeni ve etkin kooperasyon biçimleri geliştirilip uygulanmadan, destekleme politikasının yapısı değiştirilip, köylüye alınterinin hakkı tam olarak ödenmeden, tarımda devlet sektörünün ağırlığı sağlanmadan, tarım ile sanayi arasındaki ilişkiler düzeltilmeden ve bütün bunlar için zorunlu olan, kırsal alanda çok yönlü bir demokratikleşme gerçekleştirilmeden, tarımda köylü yığınları yararına kalıcı adımlar atılabilir mi?

▲ *Tarımda çalışanlar. ANAP politikaları yüzünden zor durumda.*

Özal Hükümeti, kamuoyunu ve köylüleri, bunun mümkün olduğuna inanmaya zorluyor. Oysa öte yandan, bu hükümetin topraksız ve az topraklı köylü için yapacağı hiçbir şey olmadığı inancı da öylesine güçlü ki, bu tür seçim vaadleriyle kolay kolay sarsılması beklenemez. Hükümetin uzmanları bunu gözönüne almadan edemezler. Bu durumda, yönetimin propaganda mekanizmasının asıl odak noktasını zengin ve orta köylülüğün

oluşturması kaçınılmaz. Bu vaadlerle onların özlemleri gıdıklanıyor, esas olarak onlara sesleniliyor. Onlar üzerinde kurulacak etkinin, daha alt köylü kesimleri üzerinde de bir tür tampon işlev göreceği, onları da bir ölçüde yatıştıracağı hesaplanıyor. Ama gerçekte bu "tedbirler" zengin ve orta köylüye ne kazandırabilir?

Bu noktada, şu tezi formüle etmek gerekiyor: Özal yönetiminin yalnızca küçük köylüler için değil, orta ve zengin köylüler için de doyurucu önlemler getirmesi artık mümkün değil. Bundan, bu hükümetin tarım kesimindeki hiçbir üretici sınıfla, üretimle şu ya da bu ölçüde ilintisi olan hiçbir kesimle **birebir** bir çıkar ilişkisinin kalmadığı sonucu çıkar. Bu anlamda, Özal yönetiminin tarıma getireceği pek bir şey de kalmıyor, yahut başka bir deyişle, **getirecekleri götüreceklerinden hep daha az olacak**. Yoksul ve orta köylülük gibi, zengin köylüler de sınıf içgüdüleriyle bunu sezinliyorlar. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin açıklanan pakete karşı tepkisi, beklentilerinin karşılanamadığını dile getirmesi bunun bir göstergesi. DYP muhalefetinin kırsal kesimlerde güç kazanmaya başlaması ve özellikle tarım sorunlarında Özal Hükümeti'ni, giderek daha fazla ölçülerde, canevinden vurması yine bunu anlatıyor.

Özal ve danışmanları da bu sürecin bilincindeler. Daha 1986 sonlarında enflasyon hedef-oranı % 20 ilan edilirken, buğday, arpa, çavdar, pancar gibi başlıca tarım ürünleri 1987 taban fiyatlarının % 28-32 oranında arttırılacağının açıklanması bunu gösteriyor. Ne var ki, evdeki hesap çarşıya uymadı, fiyat artışlarıyla birlikte enflasyon daha yılın ilk üç ayında % 10'a ulaştı. Seçim ortamının etkisiyle, bu oranın katlanarak büyümesi doğaldır. Bu gelişmeden zengin köylülüğün de rahatsız olması kaçınılmaz. Zengin köylülüğün tepkisi ise, başlıca DYP muhalefetinin desteklenmesi biçiminde görülüyor ve bu da, kırsal kesimde ANAP'ın tabanının oyulmasını getiriyor.

Özal'ın teknisyenlerinin bile kabul edeceği % 25 enflasyon hızı varsayımıyla yaptığımız hesaplar, ilan edilen tabanfiyatları sonucu köylülüğün 1987'de buğday, arpa, pamuk, ayçiçeği gibi temel ürünler bazında **alımgücünün 1984 yılının altında kaldığını** gösteriyor. Hatta, arpa dışında, tüm bu ürünlerin alımgücü 1981 düzeyine bile ulaşabilmiş değil. Bu gelişmeler tüm köylü katmanlarını olumsuz etkiliyor.

Öyleyse ne yapmalı?

Kırsal kesimdeki temel bağlaşıklarımızı, yani topraksız ve az topraklı köylüleri ve onların haklı istemlerini bir an bile unutmadıkça, onlarla birliktelik yollarını sürekli genişlettikçe, orta köylülüğün direnişinden usta bir biçimde yararlandıkça ve zengin köylülüğün tepkisine gerçekdışı (abartılmış) misyonlar yüklemeyerek, onların yakın bir gelecekte izleyeceği genel doğrultuyu gerçekçi biçimde öngörebildiğimiz ölçüde, böyle bir abartma söz konusu olmayacak. Şimdiki aşamanın temel görevleri, köylü sorununu zamansız ikilemler içinde boğmadan, ortak hedefe doğru yönlendirebilmekten geçiyor. ■

Barbi örneği ya da finans kapitalin lumpenleşmesi...

Nazi işgal ordularının Lyon'daki Gestapo şefi Klaus Barbi'nin yargılanmasına başlandı. Nazi devletinin çöküşünden sonra birçok Nazi gibi Klaus Barbi de Amerikan askeri istihbaratçıları tarafından önce ABD'ye kaçırılmış, sonra da Güney Amerika'ya gönderilmiş, orada Bolivya'ya yerleştirilmiş, Bolivya ordusunda albaylığa kadar terfi etmiş, uluslararası faşist örgütlerle, silah kaçakçıları ve tacirleriyle, "Ölümün Nişanlıları" adlı yerli bir faşist çeteyle çalışmış, kokain ticaretinin silahlı gangsterleri olan bu siyasi kuruluşun manevi babalığını yapmış, bu sayede bir hayli de para kazanmış, Bolivya'da 1982'de demokratik bir rejimin kurulmasıyla yeni yönetim tarafından Fransa'ya verilmişti. Fransız hükümeti ise dört yıllık bir bekleyişten sonra ancak şimdi Barbi'yi adalet karşısına çıkarıyor. Bu uzun bekleyiş yıllardır Fransa hükümetinin bir oyalaması olarak nitelendiriliyor, nedeninin ise Barbi'nin bugüne değin deşifre olmaktan kurtulmuş, işgal yıllarındaki Fransız işbirlikçilerinin ve adı rezistansçıya çıkmış, kimi muhbirlerin isimlerini açıklamasından korkuluyor olduğu belirtiliyor.

Klaus Barbi'nin Nazi savaş suçluluğundan kokain ticaretine kadar uzanan aşağılık hayatının insanlık adına ne denli utanç verici olması bizi ilgilendirmiyor. Çünkü tek tek Barbi'ler Almanya'da, İtalya'da, Bolivya'da, Amerika'da, Türkiye'de, Fransa'da da varolmuşlardır. Barbi olayında dikkati çeken ve tekil sayılamayacak olan şey kişilerin tıyneti değil, birtakım rejimlerin, ideolojilerin tıynetidir.

Örneğin Nazi Almanyası'nda karşı müttefik kuvvetler arasında savaşan ABD'nin sayısız Nazi savaş suçlusunu, hemen sıcağı sıcağına, kaçırması, yargılanmaktan kurtarması, kendi hesabına kullanması, dahası da onları başka ülkelerdeki faşist rejimler için uzman olarak istihdam etmesi ABD adına yüz karasıdır.

İkincisi, Barbi ve gibilerinin savundukları faşist ideolojinin ve faşistlerin jenositten, uyuşturucu ticaretine kadar insanlığın en azılı düşmanı olan suçların bilfiil faili ve yürütücüsü olmalarıdır. Barbi örneğinde görülen bu olgu ülkemizde de yaşanmıştır. Kahramanmaraş, Sivas, Çorum katliamları, aynı zamanda uyuşturucu madde trafiğiyle, Türk mafyasının "babalarıyla" içiçe yürümüştür.

Bu açıdan denilebilir ki, bir yandan faşizm, finans kapitalin en gözü dönmüş unsurlarının diktatörlüğüdür, öte yandan, bu unsurlar hangi titri, sıfatı, rütbeyi taşırlarsa taşısınlar gerçekte toplumun, insanlığın en deklase, en lumpen unsurlarıdırlar. Şu halde, hangi saygın maskeler takınırlarsa takınsınlar, hangi yüce mevkilerde otururlarsa otursunlar, hangi bankalara, holdinglere hükmederlerse hükmetsinler bütün "unsurlarıyla", faşizm, aynı zamanda finans kapitalin lumpenleşmesidir de. ■

▲ *Genç Nazi Barbi. Lyon kasabı gibileri her ülkede var.*

SHP ve 1 Mayıs'ı kutlamaktan vazgeçmek

İşçi sınıfının 1 Mayıs'ı kutlaması gelenektir. İşçi sınıfının var olduğu her yerde 1 Mayıs kutlanır. Tek tük istisnaları yok değil; ama onlar da her yerde kuralı doğrular. Bu bakımdan Türkiye'de de işçilerin, tüm çalışanların 1 Mayıs'ı kutlama talebi "aşırı" bir talep değil, tam tersi, 1 Mayıs'ı yasaklama aşırılığına karşı çıkıştır.

Yanlış olan, 1 Mayıs'ın kutlanmasını savunanların, gerekçe olarak, Batı'yı örnek göstermeleri, ya da "1 Mayıs komünist bayramıdır." diyenlere "öyle olmadığını" ispatlamak için bin dereden su getirmeleridir. Bu tavır, doğrudan doğruya, demokratik taleplerin haklılığını Batılı ölçülere vurma alışkanlığından kaynaklanıyor. Türkiye'de kitlelerin demokrasi özlemini, demokratik hak ve özgürlüklere duydukları acil ihtiyacı Türkiye toprağındaki gerçek maddi temelinden soyutlayıp "Bizde de niye olmasın?" düzeyine indirgiyor. Böylece, "Batı taklitçiliği" yavesini diline pelesenk eden gericiliğin ekmeğine yağ sürüyor.

Öte yandan, SHP'lilerin yaptıkları gibi "Türkiye'de demokrasi yok!" diye habire yakınmayı sürdüre sürdüre 1 Mayıs'ın sembolik düzeyde de olsa kutlanılmasından vazgeçilmesi, yokluğundan yakınılan demokrasiyi de, demokrasinin yokluğunu da aslında hiç ciddiye almamanın bir göstergesi. Demek ki demokrasi olmadan da pekâla olabiliyor!

SHP Genel Başkanı'nın sonradan ileri sürdüğü gerekçeler ise ("Yanlış anlaşılabilirdik", vb...) bu tavrın ve ardındaki düşünce tarzının vahim boyutlarının bir ölçüsü. Ülkede yasakçılığa çoğu zaman hiç yoktan geçerlilik kazandıran esas faktör işte bu türden "yanlış anlaşılma" endişeleridir. Başka konularda da sık sık ortaya çıkıyor! SHP'de başı çekenler, belli ki, kendilerini en demokratik hakların pervasızca çiğnenmesi üzerine kurulu bir siyasal sosyal "huzur"un asli unsurlarından sayıyorlar.

SHP kendi iç yapısıyla, olaylar ve olgular karşısında tavrını belirleyen şartlanmalarıyla rejimin aşırılıklarına, kafa tutmalarına demokrasi adına direnç göstermekten aciz olduğunu bu vesile ile bir kere daha göstermiştir. Demokrasiyi ciddiye almanın ölçüsü, demokrasinin gereği ya da varlığı yokluğu üzerine âfaki vaazler çekmek değil, o direnci gösterebilmek ve rejimi bunun sonuçlarını göze almaya zorlayabilmektir.

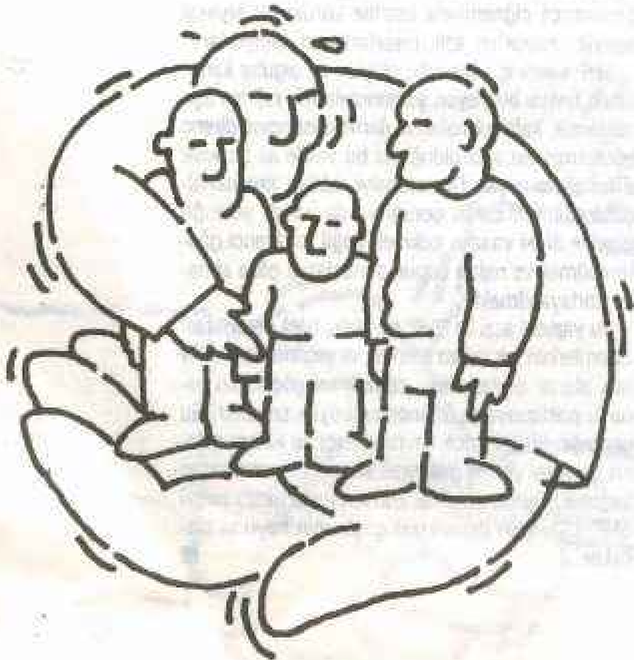
Bu yapısal aczi ile SHP'nin daha hâlâ demokrasi özlemlerinin tek çekim merkezi ve yegâne umut mihrakı olarak algılanması, demokrasi güçlerinin zorunlu politizasyonu önünde en büyük engeldir. Bu gerçeğin bir an önce kavranılması ve kavrayanların gereğini yerine getirerek sosyal demokrasiden bağımsız bir demokratik konsensusta birleşmeleri SHP dahil tüm demokrasi güçlerinin hayrına olacaktır. ■

Gerçek Demokrasi

Genel olarak demokrasi sınıfsal demokrasiyle sınırlıdır, onun tarihsel sınırlarına göre genişlik kazanır. Sınıflı toplum, yerini sınıfsız topluma bırakacağı zaman, sınıfsal demokrasi de sınıfsal devletle birlikte sönmek üzere, en geniş sınırlarına varacaktır.

Gerçek demokrasi, kısaca söylemek gerekirse, egemen sınıfın hegemonyasıdır. Bir başka deyişle, egemen sınıfının ideolojik yönetimi. Böyle olduğu için de çoğunluk onayına dayanan ve halkın, halk için, halk tarafından yönetildiği bir devlet biçimi olarak görünür. Ama çoğunluk onayına dayanan her devlet biçimi de demokrasi değildir; çünkü şu ya da bu biçimde çoğunluk onayına dayanmayan devlet yoktur. Ve egemen sınıfın düşüncelerinin her zaman egemen düşünceler olması, bütün devlet biçimlerinin her zaman herhangi bir biçimde belli bir çoğunluk onayı ile temellendirilmesi olanağını sağlar. Ne var ki hegemonik bir yönetimde egemen sınıf, devleti sivil toplumun denetimi sayesinde sağladığı "aktif" onayla yönetir. Aktif onay, egemen sınıfın kendi ekonomist, sendikalist ya da korporatist sınırlarını aşarak, böylece de bir "tümel" sınıf durumuna gelerek, toplumu tümüyle ilerletebilme yeteğine dayanır. Oysa yönetilenlerin hegemonik (ya da demokratik) olmayan yönetimlerle sağladıkları onay, "pasif" bir onaydır. Yığınların devlet yönetimine etkin bir biçimde değil, ama edilgin ya da "transformist" bir biçimde katıldıkları anlamına gelir bu. Egemen sınıf bu durumda kendi ekonomik-korporatif sınıf çıkarlarının sınırlarını aşma, kendi çıkar ve özlemleri ile yönetilenlerin çıkar ve özlemleri arasında bir uzlaşma arama gereksinmesini duymaz. Yığınlara karşı "yönetici" olarak değil, "egemen" olarak davranır. Bununsa demokrasi ile bir ilgisi yoktur. Çoğunluğun onayı ile demokrasiyi özdeşleştirmek, liberal bir yanılsamadır.

Liberalizm, burjuvazinin özgül ideolojisiydi. Liberalizmin özünü sermayenin girişim özgürlüğü oluşturuyordu. Egemen sınıf olarak burjuvazinin hegemonyası, liberal demokrasi oldu. Liberal demokrasi, burjuvazi hegemonik ya da "yönetici" sınıf olarak kaldığı sürece bir gerçek demokrasi biçimiydi. Burjuvazi "yönetici" sınıf olmaktan uzaklaştığı, "egemen" sınıf durumuna dönüştüğü ölçüde, liberalizm de demokrasiden uzaklaştı. Uluslararası burjuvazinin güncel liberalizmi ile liberal demokrasiyi işte bundan ötürü karıştırmamak gerekir.

Karıştırılmaması gereken bir başka şey de, egemen sınıfın gerçek demokrasi ile özdeşleşen hegemonyası ile, aynı sınıfın egemenliği fethetmeden önceki "stratejik" hegemonyasıdır. Bir sınıf, egemen olmadan önce de "yönetici" (hegemonik) sınıf olabilir. Ama egemenliğe öngelen hegemonya ile bir devlet biçimi olarak demokrasi arasında bir özdeşlik kurulamaz.

Her egemen sınıfın kendi temel çıkarları ile toplumsal gelişme çıkarlarının örtüştüğü bir "devrimci" dönemi vardır. Egemen sınıflar ancak devrimci dönemlerinde hegemonik sınıf olarak kalabilirler ve devrimci bir sınıf işte bu nedenle egemen sınıf olmadan önce de hegemonik sınıf olabilir. Gerçek demokrasi, ancak egemen sınıfın devrimci döneminde gerçeklik kazanabilir. Gerçek demokrasi olarak hegemonya, egemen sınıfın, devleti politik toplumdaki egemenliğinden çok, sivil toplumdaki hegemonyası aracıyla yönetmesi anlamına gelir. Gürbüz bir sivil toplumun varlığını öngerektirir bu. Gürbüz bir sivil toplum ise toplumsal yaşamın bütün düzeylerinde (ekonomik, politik, teorik) yansıyan bütünsel bir sınıflar savaşımına dayanır. Gerçek demokrasiye gerçekliği, egemen sınıfın devrimciliği kadar ve onunla birlikte, ancak yönetilen sınıfların bütünsel bir savaşım yeteneği kazandırabilir. Çünkü egemen sınıf hegemonyasının dayandığı toplumsal tabanın genişliği, yönetilen sınıfların bilinç ve örgütlenme düzeylerine bağlıdır. Ve çünkü egemen sınıf hegemonyasını temellendiren "ideolojik blok" (ya da "entellektüel blok", aydınlar bloku), egemen sınıf tarafından, işlevi "yönetici" değil, "egemen" olacak bir biçimde de kullanılabilir. Nasıl?

Egemen sınıf, devleti (ve toplumu) kendi organik aydınları aracıyla yönetir. Egemen sınıfın yönetimi, hem sivil toplumdaki hegemonyasına, hem de politik toplumdaki egemenliğine dayanır. Yönetici sınıf olarak egemen sınıf, hegemonyası ile yönettiği kadarıyla "yönetici", egemenliğine dayanarak yönettiği kadarıyla da "egemen" sınıf niteliği kazanır (tırnaklar ayrı sözcüklerin farklı anlamlarda kullanıldıklarını belirtmek için). Egemen sınıf hegemonyasının temelinde, egemen sınıf aydınlarının öteki aydın katmanlar üzerinde uyandırdığı ve bu katmanları egemen sınıfın bu organik temsilcileri ile kaynaştıran entelektüel çekiciliğin yol açtığı bir ideolojik blok yatar. Egemen sınıf hegemonyasını, öyleyse bir devlet biçimi olarak gerçek demokrasiyi de işte bu ideolojik blok temellendirir. Ama bu blok, az önce de belirtildiği gibi, işlevi "yönetici" değil, "egemen" olacak bir biçimde de kullanılabilir. Bu kullanımı da, belki her şeyden çok yönetilen sınıfların bilinç ve örgütlenme düzeyleri, bütünsel savaşım yetenekleri belirler. İdeolojik blokun, işlevi "yönetici" olacak biçimde kullanılması, yönetilen sınıflar aydınlarının ideolojik blok içinde kendi sınıflarının organik aydınları olarak kalabilmeleri olanağını yaratacak; ideolojik blokun, işlevi "egemen" olacak biçimde kullanılması ise yönetilen sınıfların aydınlarının da egemen sınıfın organik aydınları gibi işlev görmelerine yol açacak, kendi sınıflarına karşı egemen sınıfın "egemenlik" uygulama görevlileri olarak davranacaklardır. Egemen sınıfın öteki sınıflar aydınlarını, bu sınıfları kendi yöneticilerinden yoksun bırakmak üzere, ideolojik blok aracıyla kendi içinde eritmesi, kendi organik aydınları durumuna dönüştürmesi anlamına gelen "transformizm" sözcüğü, ideolojik blokun, işlevi "egemen" olacak biçimde kullanılmasını simgeler. Egemen sınıf kendi çıkar ve özlemlerini yönetilen sınıfların çıkar ve özlemleriyle bağdaştırmak istemediği, buna gereksinme duymadığı zaman "transformist" yöntemlere başvurur: onlara karşı "yönetici" olarak değil, "egemen" olarak davranır. İdeolojik blokun temellendirdiği hegemonya, egemen sınıfın toplumun öteki sınıfları üzerindeki "yönetimi" olmaktan çıkar, egemen sınıfın bir bölümünün tüm egemen sınıf üzerindeki "yönetimi" durumuna dönüşür. Toplum, egemen sınıf bölüntüleri dışındaki sınıf ve katmanların hiçbiriyle aktif onaya dayanan bir uzlaşmaya varılmaksızın, öyleyse "hegemonyasız diktatora" ile yönetilir. İdeolojik blok, egemen sınıfın düşüncelerinin egemen düşünceler olarak kalmasını sağlar. Ama bu, egemen sınıfın, hem de hegemonyasız bir diktatora uygulamasını engellemez. Üstelik bu durumda diktatora ideolojik bloktan, dolayısıyla sivil toplumdan da yararlandığı için, yalnızca politik topluma dayanan ve onun aşırı biçimlerinden biri olan bir diktatora, dolayısıyla geçici bir durum olmaktan çıkar, "normallik", süreklilik kazanır.

Ama hegemonya ile egemen sınıfın devrimci dönemi arasındaki ilişkiden başlayarak, diktatora ile egemen sınıfın gericiliği arasında bir ilişki kurmak da gerekmez. Günlük dilde diktatora sözcüğü, politik toplumun aşırı biçimleri anlamında kullanılır. Oysa politik toplumun, eskinin dışavurumu olarak yeniye karşı savaşmaya ve eskiyi zorla korumaya yönelik aşırı biçimleri olduğu gibi, yeninin dışavurumu olarak eskiye karşı savaşmaya ve gelişmesinde karşılaştığı dirençleri kırmaya yönelik aşırı biçimleri de vardır. Ayrıca devrimci denebilecek dönemlerinde "transformist" yöntemler uygulayan burjuvaziler de yok

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

değildir. Örneğin Alman ve İtalyan burjuvazileri, ülkelerindeki burjuva demokratik devrimleri "transformist" yöntemlerle, dolayısıyla "pasif devrim" biçimleri altında gerçekleştirmişlerdi. "Transformizm" kavramı, ensonu, Türk solunun kimi halkçı, milliyetçi ve cuntacı aydınlarının devrimcilik serüvenlerini irdelemekte de işe yarayabilir.

Hegemonyasız diktatora, hegemonyasız egemenlik olabilir. Ama egemenliksiz hegemonya (ya da... diktatorasız demokrasi) olmaz. Şundan ki hegemonya hiçbir zaman tam değildir. Egemen sınıf, en geniş demokraside bile, hegemonyasının toplumsal tabanını oluşturan yardımcı ve bağlaşık sınıf ve katmanları "yönetir", hegemonik sistem dışında kalan sınıf ve katmanlara "egemenlik" uygular. Gerçi hegemonyasız diktatora biçimlerinde de egemen sınıfın bir bölümü tüm egemen sınıf üzerinde hegemonya uygular, onu "yönetir". Buna göre "egemenlik"te hiçbir zaman tam değilmiş gibi görünür. Ama hegemonyasız diktatora biçimlerinde yönetilen tüm sınıfların hegemonik sistemden dıştalandıkları unutulmamalıdır. Yönetilen sınıflar üzerindeki egemenlik tamdır. Hegemonya hiçbir zaman tam değildir; ama "egemenlik", bazen tamdır. Hegemonik bir sistemin varlığında, egemen sınıfın hegemonik sistem dışındaki toplumsal sınıf ve katmanlar karşısında "egemen" sınıf olarak kalması, "hegemonyalı diktatora" olarak adlandırılır. Egemen sınıfın gerek "transformist" yöntemler kullanarak, gerekse politik toplumun aşırı biçimlerine başvurarak uyguladığı "hegemonyasız diktatora" durumlarıyla karıştırılmaması gereken "hegemonyalı diktatora" kavramı, her devletin diktatora olduğu yolundaki ünlü formülün gerçek anlamıyla kavranmasını da sağlar.

Devletin topluma bağımlılığı anlamına gelen demokrasinin karşıtı, yurttaşlarının bir bölümünü demokrasiden dıştalayan diktatora değil, devletin toplumdan bağımsızlığı anlamına gelen despotizmdir. Demokrasi diktatoryayı içerir; despotizm demokrasiyi dıştalar. Demokrasi ile despotizm, birbirlerini karşılıklı olarak dıştalarlar. Diktatora, politik toplumun aşırı biçimi olarak, yalnız despotizme değil, demokrasiye de eşlik edebilir. Despotikadiktatoral devlet biçimleri olduğu gibi, demokratikodiktatoral devlet biçimleri de vardır. Örneğin devrimci demokrasi, sınıfsal devletin demokratikodiktatoral biçimidir. Sınıfsal despotikodiktatoral biçimleri, ilerlemeci bir içerik taşıdıkları zaman bile demokrasiyi dıştalarlar. Demokratik olmamaları, her zaman gerici olmalarını gerektirmez.

Devrimci demokrasi, ya Jakoben diktatora gibi, egemen sınıf hegemonyasının toplumsal tabanını, halkın zorlaması ile, bu sınıfın amaçlarını aşan sonuçlara yol açacak derecede genişletmeye yönelik bir diktatoradır; ya da proletarya diktatorası gibi, politik toplumda egemenliği fetheden devrimci sınıfın, sivil toplumda hegemonyayı fethetmesine yönelik bir diktatora. Jakoben diktatora, egemen sınıf hegemonyasının toplumsal tabanını ne denli genişletirse, egemen sınıfı kendi ilk hedeflerini aşmaya o denli zorlayarak, gelecekteki hegemonik sistemin daha o zamandan hazırlanma koşullarının oluşmasına yol açar. Hegemonyanın toplumsal tabanının genişlemesi, sınıfsal devlete üst bir aşamaya doğru bir geçiş devleti niteliği de kazandırabilir. Jakoben diktatoradan esinlenen proletarya diktatorası, onun uzantısında yer alır. Bu durumda devrimci sınıfın devrimden önce ve devrimi olanaklı kılacak ölçüde fethettiği devrimci sınıf hegemonyası (ya da "stratejik" hegemonya ile devrimden sonra fethedeceği (ve devrimci diktatoranın yeni bir ekonomi tipine uyarlamak için etkinlik gösterdiği bir sivil toplumda fethedeceği) egemen sınıf hegemonyasını karıştırmamak gerekir.

Demokrasi, hegemonyalı diktatorayı zaten içerir. Hegemonyasız diktatora biçimlerinden biri de olsa, devrimci demokratik diktatora demokrasi ile bağdaşır. Ama gerici diktatoraların demokrasi ile bağdaşması olanaksızdır: gerici demokratik diktatora olamaz. Yönetilenlerin pasif onayına dayanan çoğunluk destekleri, gerici diktatoralara demokratik bir nitelik kazandıramaz. Çünkü demokrasinin, egemen sınıfları "tümelleşmeye", kendi ekonomik-korporatif sınırlarını aşmaya zorlayan devrimci bir içeriği vardır. Gerici diktatoraların temel işlevi de bu sınırları güvence altına almaktır. Gericilik, demokratik denilen biçimlerle bağdaşabilse bile, demokrasinin devrimci içeriğini yadsır, dolayısıyla demokrasiye ters düşer. Yoksa geniş halk desteklerine dayandıkları için, dünkü İtalyan ve Alman faşist diktatoralarını, bugünkü İran mollalar diktatorasını, vb., demokratik saymak gerekirdi. Gerici demokratik diktatora olamaz. Ancak gerici despotik diktatora olabilir. Bununla birlikte, her ikisinin de demokrasiye ters düşmelerine karşın, kurulu devlet düzenini gerici güçlere dayanarak sürdürmek isteyen gerilek despotik diktatoralar ile aynı düzeni ilerici güçlere dayanarak sürdürmek isteyen ilerlemeci despotik diktatoraları da karıştırmamak gerekir. Örneğin gerilek bir Sezarizm olduğu gibi, ilerlemeci bir Sezarizm de vardır.

Demokratik diktatoralar da, despotik diktatoralar da, geçici nitelikte birer "egemenlik" uygulaması olarak, politik toplumun aşırı biçimlerini simgelerler. Bu bakımdan aralarında hiçbir fark yoktur. Aralarındaki fark, içerik farkıdır. Despotik diktatoraların sivil toplumu eski devlet tipinin ilerlemeci ya da gerilek nitelikteki entelektüel ve moral temeli olarak yeniden biçimlendirmeye girişmelerine karşın, demokratik diktatoralar sivil toplumu ya yeni bir devlet tipinin ya da bir geçiş devleti tipinin entelektüel ve moral temeli olarak biçimlendirmeye çalışırlar.

"Sivil toplumculuk" denilen ideoloji, politik toplumdan sivil toplumu dönüştürmek için yararlanmak şöyle dursun (diktatoral yönetim anlamına gelirdi bu), politik toplumu sivil toplum karşısında etkisizleştirme girişimi olarak, en "devrimci" söylemi içinde bile, liberal demokrasi ufuklarını aşamaz. Hamuru, Liberal yanılsama ile yoğrulmuştur. Demokrasi adına her türlü diktatorayı, dolayısıyla devrimci demokrasiyi de reddeder. Ama burjuvazi devrimci dönemini arkada bıraktıktan sonraki "liberal demokrasi"nin egemen sınıf hegemonyası ya da gerçek demokrasi olmadığını göremez. Sivil toplum fetişizmi, "transformizm" körlüğüne yol açar. Sivil toplumculuk, ancak burjuvazinin devrimci döneminde gerçek demokrasiden yana olmak anlamına gelirdi. Gerçek demokrasi, egemen sınıf hegemonyası olarak, demokrasinin sınıfsallığını da dışavurur. Genel olarak demokrasi adına demokrasinin sınıfsal niteliği yadsınmamalıdır. Tümelin tikelde içkin olması gibi, genel olarak demokrasi de sınıfsal demokraside içkindir. Öyleyse genel olarak demokrasi, sınıfsal de mokrasiyle sınırlıdır, onun tarihsel sınırlarına göre genişlik kazanır. Sınıflı toplum, yerini gelişmiş sınıfsız topluma bırakacağı zaman, sınıfsal demokrasi ile birlikte genel olarak demokrasi de, sınıfsal devletle birlikte sönmek üzere, en geniş sınırlarına varacaktır. O zaman Oktay Rifat, bir Perçemli Sokak dizesini gerçek demokrasi için yazmış gibi olacaktır:

"Bir kız vardı yok gibi öyle güzel" ■

 Esat Bilge

BİR ARAYIŞ...

Güncel ve gelecek bağlantısını programlaştırabilmekle, öğrenci hareketi dönemlere özgü hareket niteliğinden sıyrılıp, demokratik bir hareket niteliğine kavuşabilecektir.

Voltaire'in Kandid'i Server Tanilli'nin çevirisi ve önsözüyle gerçekten okunmaya değer bir kitap. İnsanın sürekli iyiyi ve güzeli doğruyu ve adil olanı arayışının, Kandid'in kişiliğinde bu çileli ve uzun ama bir o kadar da insansı çabanın ulaştığı nokta ve sonuç evrensel değerde bir bakış açısına ulaşıyor. Kandid veya insanlık, tarihsel serüveni içinde gerçeği yakalıyor. Bu öyle bir gerçek ki, insanın kendisini yok eden, tüketen koşullara karşı, suskunluktan, edilgenlikten ve boş laflardan ötede ve onlara karşıt olarak, en somutu yani yaşamın kendisini öne sürüyor.

Kandid de bu somut gerçeği onca suskunluk ve pasiflikten sonra İstanbul'da bir Türk bahçevanından,O'nun şu sözünden öğreniyor;

"Bahçemizi yetiştirmemiz gerek".

Türkiye Gençliği de onyıllardır Kandidvari bir arayışın, uzun ve çileli bir arayışın sancıları içinde. Tarihin bugünlere denk düşen evresinde ise acaba diyoruz, bu çabalara karşın meyve toplama açısından hangi noktadayız.

50'li yılların sonları, 60'lı, 70'li ve nihayet 80'li yıllarda bir öncekine bakarak hep ileri bir noktada olunduğunu söylemek doğrudur. Geçen yılların hem azımsanmayacak, hem de silinemez türden bir birikimi beraberinde getirdiği de ilk saptamanın devamı olarak söylenebilir.

Bu noktada 80'li yılların özellikle son birkaç yılın gençlik bazında önceki dönemlerle kıyaslanamayacak bir düşünsel ve pratik olgunlaşmaya sahne olduğunu da belirtmeden geçemeyeceğiz. Bu olgunlaşma sürecinin en temel özelliği de hiç şüphesiz öğrenci hareketine Türkiye temelinde bir örgütlülük kazandırma ve bu örgütlülüğü birlik temeli üzerinde inşa etme çabalarıdır. Bu olgu ise tek başına öğrenci hareketini geçmiş dönemlerden farklı kılan ayırdedici bir özelliktir. Formüle edecek olursak, öğrencilere "demokratik bir örgüt kazandırma" yolunda bu güne kadar gösterilen en olumlu çabalardır diyebiliriz.

Başarıyı ve süreci etkileyecek objektivite nedir? 90'lı yıllara varırken ülke üzerindeki topyekün susturma çabalarının geçici olsa da başarıya ulaşmasının belki de en son evresine girmiş bulunuyoruz. Bu sürecin uzunluğunu da kısalığını da toplumun ileriye evrilmesinin motoru işçi sınıfı ve onun siyasi hareketinin düzeyi belirleyecek. Buradan öğrenci hareketinin başarısının bu siyasi haraketin gelişimine koşut olacağını bu sınıfın başarısının öğrenci hareketi için kalıcı ve zengin kazanımlar sağlayabileceğini akıldan çıkarmamak gerekiyor.

Türkiye halkı, insanca yaşam mücadelesinde bir yerlere ulaşacaksa, bu ancak ve ancak işçi sınıfının öncülüğünde ve onun diğer demokratik güçlerle ittifakı ve dayanışması ile olacaktır. Öğrenci hareketi de bunun bilincinde olmak zorundadır. Öğrenci gençlik bu bilinci kazanacaktır. Kazanacaktır, ama belli bir sürecin sonunda. Öğrenci hareketinin önünde, her ne kadar yukarıda belirttiğimiz bir olgunlaşma sürecine girilmiş olsa bile, deyim yerindeyse yenmesi gerekli bir fırın ekmek vardır. Sorunlar vardır.

Ülkemiz gençlik hareketi veya onunla özdeş kabul olunan öğrenci hareketimiz son 1-2 yıldır gösterdiği canlılıkla 12 Eylül rejiminin ölü toprağını yavaş yavaş üstünden atmaya başladığını gösteriyor. Bu olgunun pratik içinde boy verdiği platform ise hiç kuşkusuz öğrenci dernekleri.

Düşünce halindeyken bile engellenmeye çalışılan, yaşama geçirildikten sonra ise üzerindeki baskılar daha artan öğrenci dernekleri, gerek üniversite çevrelerinde, gerekse kamuoyunda genel kabul gören birer nitelik haline geldiler.

Öğrenci hareketi üzerine kafa yoran, düşünce üreten çevreler, gelinen noktada ortaya çıkan sorunları aşağı yukarı aynı formülasyon içinde dile getiriyorlar. Düşünceler, özünde farklı bakış açılarından kaynaklanıyor olsa bile sonuçta ulaşılan noktalar, soyutlama düzeyinde aynı dili konuşuyor.

Öğrenci hareketine bir gelişim perspektifi çizme uğraşında olan bu düşünce biçimlerinin hedef olarak öne çıkardığı olguları;

Öğrenci hareketine Türkiye genelinde bir örgütsellik kazandırma;

Birliğin sağlanması

Kitlesellik kazandırılması, şeklinde genellemek mümkün.

Hem sorun olarak hem de ulaşılması zorunlu hedefler olarak satırbaşlarında söylenebilecek bu genellemeler, ortak tespitler olurken, öğrenci derneklerinin yönetimi, işleyişi, mücadele çizgisi türünden somut ve güncel sorunlar üzerinde, birkaç kişinin oluşturduğu grupların sayısı kadar düşünce ortaya çıkıyor.

Kendisine yön verme çaba ve arayışları içinde olan bir hareket için bu olguyu-en azından işin başında-doğal karşılamak gerekir kanısındayız. Üstelik bu olgu sadece öğrenci hareketinin içinde ve ona özgü değilken, ülkenin demokratikleşmesinde ana unsur olacak güçlerin de aynı türden olumsuzluklar içinde bulunduğu göz önüne alınırsa, mevcut durumun çok da şaşırtıcı olmadığı öne sürülebilir.

Yine de öğrenci hareketini etkileme gücünde olanların bilinçli davranmaları halinde birçok sorunun üstesinden gelinebilineceği tartışma götürmez bir gerçekliktir.

"Bilinçli davranmak" düşüncesi, sübjektif bir saptama olarak değerlendirilebilir. Ancak bilimin ışığında yapılabilecek olanların -her şeye karşın- hiç de azımsanmayacak kazanımları da beraberinde getireceği unutulmamalıdır. Somut durumun somut tahlili biçiminde formüle edilebilecek olan bu görüş, bilimi yol gösterici olarak egemen kılmanın da bir sonucudur.

Öyleyse yapılacak ve yapılması gerekli çok şeyin varolduğu, yapılmaması gerekenin ise işi oluruna bırakmak veya bir şeyler yapılsın da ne yapılırsa yapılsın mantığına saplanmak olduğu aşikardır. Aslında hiçbir şey yapmamakla eşdeğer her iki düşünce biçimi de dikkat edilmezse sonuçta öğrenci hareketini revize edecek ve ona zarar verecek genel bir anlayışa dönüşebilir.

Öyleyse ne yapılması gerekiyor?

Bugün öncelikle yapılması gerekli olanın, Mehmet Salim'in Görüş'ün Mart sayısında net olarak saptadığı gibi öne çıkarılması gereken ayrılıklar değil, en geniş kesimlerin üzerinde anlaşabilecekleri konular olmalıdır.Bunun yolu yöntemi nedir, sorusunu ana hatlarıyla yanıtlamaya çalışalım.

Öğrenciler hareketlerine bir program kazandırmak zorundadırlar. Güncel ve günübirlik talepler ile en geniş öğrenci yığınlarını etrafında toplayacak bir programlaşmanın ay-

▼ **Sultanahmet'te öğrenciler.** "Bahçemizi yetiştirmemiz gerek."

nı zamanda gençliğin ve toplumun geleceğini de kapsayan geniş erimli bir formülasyon içinde değerlendirilmesi gerekir. Güncel ve gelecek bağlantısını programlaştırabilme, öğrenci hareketinin birbirinden kopuk dönemlere özgü hareketler niteliğinden sıyrılıp demokratik öğrenci hareketi niteliğine kavuşması anlamına gelecektir.

Bu niteliksel sıçrama harekete ilkesellik boyutunu da mutlaka kazandıracaktır. Bu sayededir ki öğrencilerin yaşadıkları ve kazandıkları dönemsel özelliğinden kurtulup, heder olmayacak daha ileri gelişimlere temel olma işlevi görecektir.

Bugünlerde çok sözü edilen kitleselleşme olgusu da bu çabaların içinde ve onun ürünü olarak gerçekleşecektir. Kitleselleşmenin günümüzde anlaşıldığı gibi tek başına hiçbir şey ifade etmediğinin tesbiti de bu noktada önemlidir. Nasıl olursa olsun kitleselleşelim anlayışı ise ne gençliğe ne onun gelişimine bir şey kazandırmaya, üstelik bilime de ters bir anlayışın ürünüdür. Sonuçta teslimiyete gidecek bir ideolojinin sonunun başlangıcıdır.

Demokratik öğrenci hareketi ancak ve ancak bu nitelikleriyle, geleneksel ve kalıcı bir örgütselliğin ve mücadele anlayışının ürünü olarak yeni bir toplum uğraşında üstüne düşeni yapabilecektir.

Program kısmında "Ulusallık", "antiemperyalistlik" vb. detaylı ve karmaşık konuların birtarafa bırakılması gerektiği kanısındayız. Programın hareket noktasının, ulaşılan düzey değerlendirilerek azamiden başlaması gerektiği doğrudur. Ancak bırakalım ulusallığı, anti emperyalistliği (kaldı ki öğrenci hareketinin başına konulacak ulusal betimlemesinin ne kadar doğru olduğu tartışılır), en temel demokratik hak ve özgürlükler bazında bile Türkiye toprakları üzerinde ortak mücadelenin geliştirilemediği düşünülürse önermelerin sonuç alıcı bir anlam taşımadıkları görülecektir.

Bu nedenledir ki programın azami düzeyi, demokratik ve özerk bir üniversite için mücadele ile öğrenci gençliğin üniversite düzeyinden, toplumsal yaşamın her alanına etkin ve aktif katılımını sağlamaya yönelik bir mücadele biçiminde formüle edilebilir. Bu mücadelenin zenginleştirilmesi yolları bulunabilir. Keza öğrenci hareketinin daha ileri nitelikleri programlaştırabilmesi yolları, toplumun gelişim sürecinde daima açık kalacaktır.

Öğrenci hareketini demokratik öğrenci hareketine dönüştürebilmek bir görevdir, öğrenci hareketini politik bir atlama taşı olarak görme ise büyük bir yanılgı. Bu anlayış aynı zamanda grupçu tavırların körüklenmesi anlamına gelir. Grupçuluğa karşıyız demekle, bu anlayışı öne sürerek körüklemek başka değirmenlere su taşımakla eşdeğerdir. Önemli olan baştan kabul edilme ve uygulanma şansı zayıf önermelerle ileri çıkmak değil, sonuç alıcı, güncel koşulları tesbit açısından yapıcı ve yaratıcı önermeleri gündeme getirmektir.

Mumla aradığımız, yokolmaması için kavga verdiğimiz, özveri, dürüstlük, dostluk ve dayanışma gibi insani değerler ise ilkeler uğruna verdiğimiz mücadelenin moral değerleri olmalıdır. ■

"İLKE YASALLIK VE BARIŞÇILLIK"

Öğrenci dernekleri, özerk, demokratik üniversite mücadelesini her yerde savunur

Kamuoyundaki adıyla "Tek Tip Öğrenci Derneği Kanun Teklifi" TBMM İçişleri Komisyonu'nda bekliyor. Beklesin. Biz mevcut öğrenci derneklerinin nasıl örgütler olduğu ve bunların sorunları konusunda değişik çevrelerle ve kişilerle yaptığımız röportajlarımızı yayımlamayı sürdürüyoruz. **Yeni Çözüm** Dergisi Yazı İşleri Müdürü Çelik Malkoç'a sorduk:

▶ Öğrenci dernekleri nasıl örgütlerdir?

Bu soruya yanıt vermeden önce genel olarak demokratik kitle örgütlerinin (DKÖ) ne olduğunu açıklamak gerekiyor. DKÖ'ler farklı sınıf ve tabakalardan insanların bir arada ve ortak hedefler doğrultusunda çalıştıkları ya da çalışabilecekleri örgütlenmelerdir. Farklı sınıf düşüncesine sahip olan insanların oluşturdukları bu derneklerde demokratik içeriği koruyabilmek ve kitleselliği sağlayabilmek, birliğin sağlıklı temeller üzerinde biçimlenmesini gerektirir. Sağlıklı bir temel oluşturabilmek de mümkün olan en geniş kitleden insanların ve grupların bakış açılarındaki ortak noktaları yakalamaktan geçer. Mümkün olan en geniş kitleden, antifaşist ve antiemperyalist olmayı, birlikte hareket etmek için gerek ve yeter şart sayıyoruz. Öğrenci gençlik içindeki düşünce ve görüş farklarını, toplumsal sınıf ve tabakalar arasındaki ilişki ve çelişkilerden bağımsız olmadığı gerçeğini gözardı etmediğimizde öğrenci derneklerinin de nasıl örgütler olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor. YÖK'ün biçimsel reformlarla özünden uzaklaştırılamayacağının, sorunun eğitim sisteminin ve eğitim sistemine kaynaklık eden sosyoekonomik koşulların ta kendisi olduğunun bilinci ile hareket eden örgütlenmelerdir öğrenci dernekleri. Özerk demokratik üniversite mücadelesini her yerde savunur, mücadelenin geneli içindeki yerini abartmadan fakat canlılığını ve dinamizmini koruyarak işlevini sürdürür.

▶ Derneklerde ilkeli birlik hakkında ne düşünüyorsunuz?

DKÖ'lerde savunulması gereken ilkeleri üç ana başlıkta toplayabiliriz. Bunlar, örgüt anlayışı, mücadele anlayışı, çalışma tarzının ilkeleridir. Ayrı ayrı ele alınacak bu ilkeleri, bir bütünün parçaları olduklarını unutmadan şöyle açabiliriz;

a) Örgüt anlayışı ya da iç işleyiş: Daha önce de söylediğimiz gibi temel öneme sahip olan DKÖ'nün demokratikliği ve kitleselliği sürdürülemezse işlevlerini yitirecekleri açıktır. Birer mücadele mevzii olan DKÖ'de örgütlenme sorunu öğrenci gençliğin denemeyanılma yöntemleri ile keşfedeceği bir model olamaz. "Demokratik merkeziyetçilik" DKÖ'lerdeki örgüt anlayışında, gerek Türkiye'de gerekse dünyada, doğruluğu pratik deneylerle sınanmış bir işleyiş modelidir. Burada dikkat edilmesi gereken, demokratik merkeziyetçilik anlayışını "çokseslilik, katılım, birlik-eleştiri-birlik, azınlığın çoğunluğa tabiliği" ilkeleri ile birlikte düşünebilmektir.

b) Çalışma tarzı: Çalışma yöntemlerini, faaliyet alanlarının niteliği ve yaşanılan ülke koşulları belirler. İçinde bulunduğumuz baskı koşullarında çalışma tarzının birinci ilkesi "yasallık" ilkesidir. Bundan kastımız örgütlenme ve mücadelenin yasal çerçeveler içinde ele alınmasıdır.

Çalışma tarzının ikinci ilkesi de "barışçıllık" ilkesidir. Örgütlenmenin iç işleyişinde ve mücadelede şiddeti yadsımak anlamına gelen bu ilke DKÖ'lerin üstlendiği misyonu anlamak açısından gereklidir.

c) Mücadele anlayışı:

Bizce öğrenci derneklerinin ikili bir işlevi olmalıdır. Bu işlevlerden birincisi üniversitede yaşanan akademik-demokratik sorunları sahiplenmektir.

Öğrenci gençliğin mücadelesinin devrimci-demokrat mücadeleden ayrı düşünülemeyeceği ve gelişen toplumsal muhalefetin bir parçası olması olgusu da ikinci işlev olarak görülmelidir.

▶ Öğrenci derneklerinin kitleselleşmesi sizce nasıl sağlanır?

Akademik-demokratik istemler doğrultusunda hareket eden ve kaçınılmaz olarak toplumsal muhalefetin de bir parçası durumunda olan öğrenci derneklerinin en geniş kitleyi kucaklayabilmesinin ön koşulu somut taleplerden hareket edip pratik kazanımlar elde etmesiyle gerçekleşecektir. İçinde bulunduğumuz baskı koşullarında anti-faşist, anti-emperyalist kitleyi kucaklayabilmek ancak ve ancak somut sorunları doğru değerlendirip, buna uygun doğru yöntemler belirlemekle olabilir.

Derneklerde demokratik içeriği koruyabilmek ve kitleselliği sağlayabilmek, birliğin sağlıklı temeller üzerinde biçimlenmesini gerektirir.

▶ Öğrenci Postası hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Öğrenci Postası'nı şu andaki işleviyle savunmak mümkün değildir, ancak derginin akademik-demokratik istemleri dile getirmede önemli bir araç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumda derginin şu andaki yönetim mekanizmasında bazı düzenlemeler yapılması gerekir. Dergi akademik-demokratik çalışma alanı içinde bir araçtır dedik. Bu bağlamda Öğrenci Postası'nın en geniş anlamıyla birliğin sesi olamayacağı açıktır. Bizce en kısa zamanda derginin yayın kurulu değişmeli, özellikle dernek çalışmalarının yoğun olduğu üç büyük ilde (İstanbul, İzmir, Ankara) oluşturulan kurullar aracılığıyla istemlerin dile getirilmesi fonksiyonu abartılmadan kullanılmalıdır. ■

Afrika Ulusal Kongresi 75. yılını geride bırakıyor

HALK İKTİDARINA DOĞRU

Yirmi dört milyon siyahın ve onları destekleyen bir avuç beyazın asgari isteği, "tek adam tek oy"

Güney Afrika'da, siyahların deyimiyle "ırkçı beyazların seçim sirki", beyaz palyaçoların zafer naralarıyla sona erdi. İktidardaki Botha'nın Nasyonal Partisi sandalyelerini korudu, aşırı sağcılar oy oranlarını yükselttiler, liberaller ise oy kaybettiler. Botha bunu biliyor, seçimden önce Durban'da yaptığı bir konuşmada "yaşadığım sürece, sadece beyazların korunması temelinde reformlar devam edecektir" diyordu. Aynı anda Johannesburg'daki bir üniversite kampüsünde bin kadar öğrenci şu sloganlarla gösteri yürüyüşü yapmışlardı: "Botha'yı asın, Mandela'yı serbest bırakın". 22 bin siyah ulaşım işçisinin seçimleri boykot grevine polis müdahale etmiş, 12 kişi hayatını yitirmişti. Yıllardır ilk kez polis beyaz öğrencilerin gösterisini kırbaçla dağıtıyordu.

24 milyon siyahın ve onları destekleyen bir avuç beyazın asgari isteği "tek adam tek oy". Yani siyah, beyaz, melez, Hintli ayırdetmeksizin herkesin oy hakkına sahip olması. Oysa Botha çoğunluğun egemenliğine ya da siyah bir devlet başkanına asla izin vermeyeceğini söylüyor. Nitekim seçimlerde de beyaz azınlığın tam güvenini sağladı.

Güney Afrika'da üç bölümlü bir parlamento var. Beyazların bölümü tüm yetkilere sahip ve seçimlerle yerini -kendi açısından- sağlamlaştırdı. Parlamentonun diğer iki bölümünün biri melezleri, diğeri de Hintliler'i temsilen oluşturulmuş; ama bunların hiçbir yetkisi yok ve seçimleri de 1989'da yapılacak.

Güney Afrika'daki siyahlara gelince, onların da takviminde, Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) "Halk iktidarına Doğru Yürüme Yılı" yazıyor.

ANC bu yıl 75. kuruluş yılını geride bırakıyor. Bugün Güney Afrika'da ırkçı rejime karşı, yükselen mücadelenin öncüsünün ANC olduğunu Batı da kabul etmek zorunda kaldı. ANC 1912 yılında kurulmuştu. Acımasız bir baskı ve talan ortamında, siyahların topraklarının ellerinden alındığı sırada ANC'nin mücadelesi giderek genişleyen bir zemine yayıldı. 1919'da Sanayi ve Ticaret İşçileri Birliği'nin kurulması ANC'nin güçlenmesine yardımcı oldu.

İki yıl sonra kurulan Güney Afrika Komünist Partisi ile ANC arasındaki ilişkileri ANC Başkanı Oliver Tambo şöyle özetliyor: "Bizimki, konferans masalarında yaratılmış, belgelerin imzalanmasıyla resmilik kazanmış ve yalnızca liderler arasındaki bir anlaşmayı yansıtan kağıt üzerinde bir ittifak değildir. Bizim ittifakımız mücadele içinde doğup büyümüş canlı bir organizmadır".

1940'ların başında ANC Gençlik Birliği kuruldu. Bu birliğin saflarından gelen Nelson Mandela ve Walter Sisilu 25 yıldır ırkçı rejimin zindanlarında tutulurken, Oliver Tambo ANC'nin bugünkü başkanı. Örgütlenme ve eylemlerle yoğun geçen bu yıllarda hareketin radikalleşmesinde bir dönüm noktası olan 1946 maden işçileri grevi, aynı yıl Hintli nüfusun pasif direnişi ve ANC ile Hintliler'in örgütleri arasında güçlü işbirliği temellerinin atılması, 1949'da ise ANC Kadınlar Birliği'nin kurulması gerçekleşti.

1950'de Güney Afrika Komünist Partisi yasaklandı ve çalışmalarını illegal olarak yürütmek zorunda kaldı. ANC, komünizmi yasaklayan kanuna karşı kampanya açtı. Bunu, 1955'te bugün ANC önderliğindeki mücadelenin acil taleplerini oluşturan "Özgürlük Bildirgesi"nin kabulü, giderek tırmanan protesto yürüyüşleri, direnişler, Güney Afrika Sendikalar Kongresi'nin kurulması izledi. ANC giderek ırkçı beyaz rejim için tehlike oluşturmaya başlayınca 1960'da yasaklandı.

Koşullar yeni mücadele ve örgütlenme biçimleri gerektiriyordu. Bir yandan silahlı mücadele gereği kendini dayatmıştı, diğer yandan en geniş kitlesel örgütlenmeler gerçekleştirilmeliydi. 16 Aralık 1961'de ANC ve KP'nin önde gelen aktivistleri Umkhonto We Sizwe'yi (Halkın Mızrağı) kurdular. Bu örgüt, ANC liderleri ve üyelerinin hapiste olduğu 1960'ların başında son derece önemli rol oynadı ve sayısız isimsiz savaşçısını kurban verdi. Geçen Aralık ayında da 25. kuruluş yılını her zamankinden güçlü kutladı.

1970'li yıllarda ırkçı rejimin Soweto'daki gibi insanlık dışı katliamlarına rağmen örgütlü mücadele yükseldi ve 1980'lere gelindiğinde milyonlarca üyeli Birleşik Demokratik Cephe (UDF) ve sendikal merkezi örgüt COSATU gibi legal kitlesel örgütlerin ortaya çıktığı görüldü. Hareket öylesine kitleselleşmişti ki, ağırlaşan sansüre rağmen 8 Ocak 1987 günü bazı günlük gazetelerde, UDF, COSATU ve diğer demokratik örgütlerin imzasıyla tam sayfa bir ilan yayınlandı: "ANC'nin 75. yılı. ANC üzerindeki yasaklar kalksın. Bırakın ANC kendi adına kendi konuşsun."

Bugün ANC'nin kırka yakın ülkede resmi temsilciliği var ve uluslararası platformlarda resmen tanınıyor. ANC Genel Sekreteri Alfred Nzo, örgütün 75. kuruluş yıldönümü dolayısıyla yaptığı açıklamada, uluslararası yaklaşımlarının bir kere daha altını çizdi: "Reagan yönetimi, bölgemizdeki sorunların çözümünde kendisini dürüst bir arabulucu gibi göstermek istiyor. Durum böyle olmaktan çok uzaktır. Washington ve Pretoria, ANC'ye karşı hücumda müttefiktirler. Antikomünist saldırılarını artırarak ANC'yi destekleyen herkese, özellikle de Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkelere saldırılarını yoğunlaştırıyorlar. ABD'nin maksadı, ANC'yi geleneksel müttefiki Güney Afrika Komünist Partisi'nden tecrit etmektir."

Evet, bu yıl ANC'nin "Halk iktidarına doğru yürüme yılı". Irkçı rejimin ülke genelinde yönetemez duruma getirilmesi; ırkçı rejime karşı UDF başta olmak üzere en geniş kitlesel örgütlenmenin daha güçlü seferber edilmesi; demokratik, ırk ayrımı olmayan birleşmiş bir Güney Afrika hedefine doğru yürünmesi yılı... Zor bir yıl... ■

▼*Vurun siyahlara.* Güney Afrika'da örgütlü mücadelenin kitleselleşmesi beyazları korkutuyor.

—Efendiler! Celse-i hafiyeyi küşat ediyorum.

MUSTAFA KEMAL VE "RESMİ" TKF

"Komünistim diyen hükümetçe resmen programı görülmüş ve varlığı resmen onaylanmış cemiyete katılabilir."

Resmi Türkiye Komünist Fırkası 18 Ekim 1920'de, Ankara'da, Mustafa Kemal Paşa tarafından kurdurulmuştur. Komünizmin tüm ilkelerinin Sovyet Rusya'da bile tatbik kabiliyeti olmadığını ileri süren Fırka, ülke dışındaki komünist hareketlerden bağımsız, Türkiye'nin koşullarına özgü bir komünizm anlayışını uygulama alanına sokmayı amaçlamıştır. Hükümetin onayını almadan dışarıdan gelecek bolşevizme karşıdır. Bolşevizmin ancak Türkler tarafından ve yukarıdan getirilebileceğini savunmaktadır. Türkiye Komünist Fırkası Komintern'e üye olmak için başvurmuş, ancak başvurusu kabul edilmemiştir.

Herhangi bir pratik faaliyetine rastlanmayan Türkiye Komünist Fırkası, kuruluşundan üç ay kadar sonra, Çerkez Ethem ayaklanması dolayısıyla girişilen solu bastırma dalgası içinde dağılıp gitmiştir.

Başlıca kurucuları şunlardır:

Tevfik Rüştü (Aras), Mahmut Esat (Bozkurt), Mahmut Celal (Bayar), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Kılıç Ali, Hakkı Behiç (Bayiç), İhsan (Eryavuz), Refik (Koraltan), Eyüp Sabri (Akgöl), Süreyya (Yiğit).

Resmi TKF'nin Mustafa Kemal Paşa tarafından kurdurulduğu genel olarak bilinmekte, ancak, bir "muvazaa partisi" olmadığı öne sürülmektedir.*

TBMM'nin 22 Ocak 1921'de yaptığı gizli oturumda, Mustafa Kemal TKF'nin kuruluşu konusunda açıklamalar yapma gereğini duymuştur.**

Mustafa Kemal'e göre, komünizm akımı ülkeye dışardan gizlice getirilmektedir. Ancak, *"ülke içinde komünizmin ne olduğunu bilmeyen, ancak bu esaslara dayanarak oluşan, örgütlenmiş bir Bolşevik gücünün bizim için kurtuluş gücü olabileceğini varsayan bazı insanlar bile, hatta bu dışardan gelen komünizm akımına temas etmeksizin kendiliğinden komünizm örgütü yapmak hevesine düştüler."*

Bu akımlara karşı hükümet etkili önlemler düşünmektedir. Mustafa Kemal iki tür önlem alınabileceğini belirtmektedir: *"Doğrudan doğruya komünizm diyenin kafasını kırmak"* ya da bu konuda kamuoyunu aydınlatmak. Ancak bu arada Sovyetler Birliği'yle ilişkileri bozmamak gerekmektedir. Öte yandan, Mustafa Kemal, düşünce akımlarına karşı zora başvurmanın o akımı ortadan kaldırmayacağını, tersine güçlendireceğini düşünmektedir. *"Bu nedenle, komünizmin ülkemiz için, ulusumuz için, dinimizin gerekleri için kabul edilemez olduğunu anlatmak, yani kamuoyunu aydınlatmak en yararlı çare olarak görülmüştür"*. Komünizme karşı çareleri ve önlemleri anlatan Mustafa Kemal Paşa şunları ekliyor: *"Hükümet aydınlatma ile bu akımın önüne geçmeyi düşündüğü sırada, aynı şekilde düşünen bir takım değerli ahlâklı ve her açıdan güvenilebilir arkadaşlar bana başvurmuşlardır. Bu kimseler, bu açıdan bu ülke ve ulusun çıkarlarına ne şekilde hizmet edebileceklerini düşünüyorlardı. İşte bu düşüncenin ürünü olmak üzere Ankara'da Komünist Fırkası adı altında bir fırka oluştu."*

Fırkanın kuruluşunu böylece açıkladıktan sonra, yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için, Mustafa Kemal, fırkayı kuran kişilerin düşüncelerini açıklama gereğini duymuştur: *"Bu kimseler bir defa ulusal sınırlar içindeki halkın bağımsızlığının korunması, yani bu ulusun, ulusal amacının, geleceğinin sağlanması ve üretilmesi için görev yapmak istiyorlar. Yine onlar da hepiniz gibi ulusun refah ve gerçek mutluluğunu maddi olarak elde edebilmek için idare makinasının iyileştirilmesi(ni), toplumsal durumumuzda olanaklı olduğu kadar ulusun sindirebilme yeteneğinin derecesine orantılı bir gelişmeye ulaşmayı düşünen insanlardı. Bu nedenle, bu fırkayı kuranlar komünizmin ne olduğunu ulusa anlatmak ve komünizmin bütün esas ve ilkeleri ulusça bilinir olmadıkça, olsa olsa bu esas ve ilkelerden halkın yeteneklerine olanaklı olduğunca hizmet edebilecek olanların, uygulama olanağı görüldüğünde uygulamak düşüncesindeydiler. Ancak, çok bağnaz oldukları nokta, o da, bu ülke içinde ve bu ulus içinde her türlü toplumsal devrimin, zararlı da olsa, her türlü devrimin gerçek sahipleri yine bu ulus olmalıdır. Yine bu millet vekil olmalıdır ve çok bağnaz oldukları bir nokta varsa, bu ülke içinde yabancı ile bir devrim yapılmasına alet olanları aşağılamak ve rezil etmekti. İşte bu işi iyi niyetle yapmak isteyen arkadaşların girişimi hükümetçe uygun görülmüş ve kendilerinin başvurusu üzerine resmen izin verilmiştir."*

Mustafa Kemal, Hükümetin bu izni verirken güttüğü amacı şöyle açıklamaktadır: *"Yalnız bu izni vermekle Hükümet bir şey düşündü. Evet, komünizm toplumsal bir sorundur. Bunun her türlü esaslarını ve gerçeklerini istenildiği gibi söylemekte kötülük yoktur. Yalnız girişiminin amacı belli olmayan, yeri de istenildiği anda bilinmeyen bir takım kimselerin komünizm adı altında, Bolşevizm adı altında örgüt kurmasını kesinlikle yasaklamak istedik v bu bakış açısından Dahiliye Vekili mülkiye memurları başkanlarına dedi ki; komünistim diyen Hükümetçe resmen programı görülmüş ve varlığı resmen onaylanmış cemiyete katılabilir."*

Türkiye Komünist Fırkası'ndan *"kendi kendine teşekkül eden Fırka"* diye söz eden Mustafa Kemal, gerektiğinde Fırka'nın kendi kendisini dağıtacağını da ifade etmektedir: *"Varlık nedenlerinin kalmadığına inandıkları dakikada bütün ulusa karşı bizzat kendileri komünizmin bu ülke içinde uygulama olanağı olmadığını kendileri açıklarlar ve dağılırlar"*.

Türkiye Komünist Fırkası'nın kuruluşuna izin istenmesi, Hükümet'e, bu Fırka çerçevesinde komünist faaliyetleri denetleme, Fırka dışında gerçekleşebilecek faaliyetleri de ezebilme fırsatı yaratmaktadır.

Türkiye Komünist Fırkası yöneticilerinin ise, Mustafa Kemal Hükümeti'nin siyaseti çerçevesinde faaliyette bulunma konusunda gerekli güvenceleri vermekte sakınca görmediği anlaşılmaktadır.

Bu işi iyi niyetle yapmak isteyen arkadaşların girişimi hükümetçe uygun görülmüştür.

Bütün bu güvencelere karşın, Mustafa Kemal, Türkiye Komünist Fırkası'nın kuruluşundan da zararlar doğabileceği ve buna karşı da önlem alınması gerektiği düşüncesini kafasından silebilmiş değildir ve tedbiri elden bırakmamaktadır: *"Kısmen fakat yine bundan (bu izinden) doğabilecek zararlara karşı dahi sert ve kesin önlemler uygulanması ve olanağı saklı bulundurulmuş ve belki yakın zamanda bunun ürünlerini göreceksiniz".* ■

*(*) Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar** (1908-1925), 3. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1978, s. 163.*

*(**) 136. içtima, 3. Celse, 22 Ocak 1337 (1921), içinde: **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, C.1, s. 325-337, T.İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985*

Sabahattin Kerim

BİR DE BEN "İSPANYOL OLSAYDIM"

Ben İspanyol olsaydım, "Ey İspanyol titre ve kendine dön" der, aslında Katalanlar'ın "ova İspanyolları", Basklar'ın ise "dağ İspanyolları" olduğunu resmen ilan ederdim

Çağatay Anadol'un, GÖRÜŞ'ün Mayıs 1987 tarihli sayısında yayınlanan "İspanyol Olsaydım" başlıklı yazısını okuyunca, basbayağı tepem attı. Böyle de İspanyol mu olurdu? Bir de ben İspanyol olsaydım da görselerdi "İspanyollar", analar ne İspanyollar doğururmuş!

Ben İspanyol olsaydım eğer "Ey İspanyol titre ve kendine dön!" der ve hemen işe koyulurdum.

İlk iş olarak İspanya sınırları dahilinde yaşayan herkesin İspanyol olduğunu, İspanya toprakları üzerinde Katalan ve Bask ülkesi diye yerlerin bulunmadığını, buraların İspanya'nın "Doğu ve Kuzeydoğu" bölgeleri olduklarını ilan ederdim. Bu bölgelerde yaşayan insanlara Katalan ve Bask denilmesinin yanlış olduğunu, aslında Katalanlar'ın "ova İspanyolları" Basklar'ın ise "dağ İspanyolları" olduklarını **resmen** açıklar, bu tarihi gerçeği kanıtlayan **ilmi** araştırmalar yaptırırdım. Katalanlar'ın anadillerinin Katalanca olması, Basklılar'ın ise Hint-Avrupa dil ailesine dahi mensup olmayan bambaşka bir lisanı konuşmaları beni hiç ilgilendirmezdi. Bu lisanların kullanımını yasaklardım, olur biterdi.

Tabii sadece lisan yasaklamak, İspanya'nın "ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bir bütün" olmasına yetmezdi. Bakın daha neler yapardım:

Ben İspanyol olsaydım eğer, Katalanya'da ve Bask ülkesinde -pardon "Doğu'da ve Kuzeydoğu İspanya'da"- hemen sıkıyönetim ilan ederdim.

Mahalli parlamentoları dağıtır, bu parlamentolardaki temsilcileri ve diğer mahalli yöneticileri yakalatıp hapse tıkardım.

Katalanya ve Bask adını taşıyan, Katalanlar'ın ve Basklar'ın varlığını kabul eden bütün siyasi partileri kapatır, bu partilerin mensuplarını bölücülükle suçlayıp sıkıyönetim mahkemelerinde yargılar ve idam dahil ağır cezalara çarptırırdım.

Ben İspanyol olsaydım eğer, Katalanca ve Baskça bütün gazeteleri ve periyodikleri kapatır, bu dillerde yapılmış yayınları, ev ev dolaşmak dahil toplattırır ve kağıt fabrikalarına hammadde olarak sevkederdim.

Katalanca ve Baskça sokak, mahalle, köy, kasaba, akarsu vb. ne varsa hepsinin isimlerini değiştirip İspanyolca yapardım. Hele hele, bu lisanlarda yazılı mevcut sokak tabelalarını daha ilk gün indirir, yerine İspanyolcalarını asardım.

Nüfus dairelerine birer tamim gönderir ve yeni doğan çocuklara İspanyol isimlerinden başka isim koyulmasını yasaklardım.

Ben İspanyol olsaydım eğer, Katalanlar'ın ve Basklar'ın en temel insani haklarını savunanları, bunlar uğruna mücadele verenleri "bölücü", "komünist", "Moskof uşağı", diye suçlar, bu maksatla boyalı basını da yanıma alarak devamlı propoganda yapardım.

Katalan ve Bask dillerindeki öğrenimlere son verir, İspanya'da İspanyolca ve öteki devletlerin birinci resmi dilleri dışında başka lisan kullanılmasını yasaklayan bir kanun çıkartırdım.

Ben İspanyol olsaydım eğer, Fransız sınırına boydan boya mayın döşer, sınırdan içeriye on kilometrelik bir şeritteki Bask ve Katalan yerleşim merkezlerini dağıtır, buralarda yaşayanları Orta ve Batı İspanya'ya sürerdim.

Orman köylerinde yaşayan Bask ve Katalanlar'ı "ormanların korunması" amacıyla yine Batı'ya tehcir ederdim.

Ben İspanyol olsaydım eğer, İspanya'dan kaçıp Fransa'nın Bask bölgesine sığınmış, orada üslenmiş Bask milliyetçilerini -pardon "bölücü eşkiya"yı- cezalandırmak için arada bir bu bölgeyi uçaklarla bombalardım, İspanyol ordusunu Pireneler'den aşırıp, Fransa toprakları üzerinde "bölücü eşkiya" avı düzenlerdim.

Ben İspanyol olsaydım eğer, Katalanlar'ın ve Basklar'ın kendi kaderlerini tayin haklarını savunan İspanyollar'ı "kansız"lıkla, "İspanyol kanı taşımamak"la suçlar, böylelerinin İspanyol milletine kastetmiş harici düşmanların beşinci kolu olduklarını ilan ederdim.

İspanya'da Katalan ve Bask sorunları diye bir mesele olmadığını, bu sorunların, beynelminel komünizm tarafından İspanyollar'ı birbirine düşürmek ve iç savaşa sürüklemek, böylece "son İspanyol devleti"ni içerden çökertip, ortadan kaldırmak için sun'i olarak yaratılmak istendiğine dikkati çeker ve bu haince teşebbüslerin, Büyük Ferdinand'ın izindeki İspanyol ordusu tarafından hüsrana uğratılacağından hiç kimsenin kuşkusu olmaması gerektiğini açıklardım.

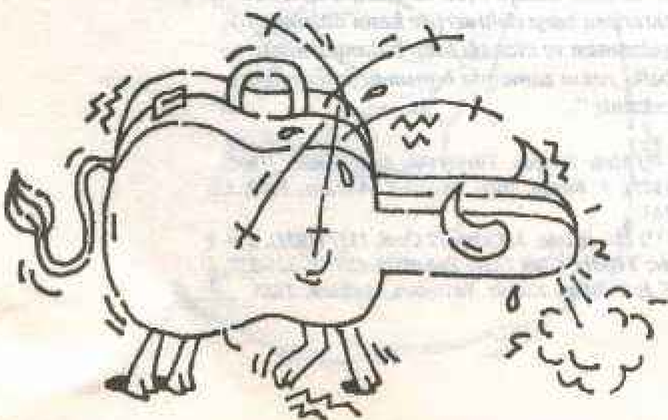
Katalanlar'ın ve Basklar'ın ulusal ve sosyal kurtuluşu için beraberce mücadele veren bütün komünistleri, ilericileri, devrimcileri, solcuları "komünistlerle bölücüler ihanet cephesinde elele verdiler" diye suçlar, böylelerini sıkı sıkıya takip eder, yakalandıklarında en ağır işkencelerden geçirir ve hapislerde çürütürdüm.

Silah aramak gibi bahanelerle, jandarma birliklerine Doğu ve Kuzeydoğu İspanya'daki köyleri sık sık bastırır, köylüleri meydan dayağından geçirir, köy erkeklerini köy meydanında anadan doğma soyup kadınların önünde aşağılardım.

Ben İspanyol olsaydım eğer, "Doğu ve Kuzeydoğu İspanya'daki sorunların etnik değil, ekonomik olduğunu", kendilerine Katalan ve Bask "denen" veya kendilerini "öyle gören" yurttaşların İspanyol ulusunun bireyleri olduklarını, İspanya toprakları üzerinde yaşayan farklı kökenli insanların hep beraber İspanyol ulusunu oluşturduklarını ileri süren, kimi sosyal demokrat İspanyollar'a, Katalanlar'ın ve Basklar'ın kendi kaderlerini tayin haklarını yok sayan kimi ilericilere ve solculara, İspanyol milletinin birliği uğruna gösterdikleri bu itinadan ötürü şükranlarımı arzederdim.

Çağatay Anadol yazısının sonunda "İspanyol olmak çok mu zor?" diye soruyor. Onun kastettiği türden İspanyol olmak zor mu kolay mı bilmem, ama benim İspanyolluğumun hiçbir zorluğu yok. Evet, ilk bakışta pek kolaymış gibi gözükmüyor. Sadece yukarıda saydıklarım dahi dünyanın "işi". Ama ne beis. Büyük Ferdinand'ın izindeki İspanyol silahlı kuvvetleri sağolsun.

İspanyol olmanın bir zorluğu yok da... Acaba, diyorum, İspanyollar ve Katalanlar ve Basklar ve cümle halkları yeryüzünün, tenezzül ederler miydi tükürmeye dahi suratına böyle bir İspanyol'un'?!..

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

3 0 G Ü N Ü N İ Ç İ N D E N

FKÖ

20 NİSAN FKÖ 1983'ten bu yana ilk kez tüm grupların sürgün parlamentosuna katılmasıyla bütünleşti.

1 MAYIS İsrail uçakları Myeh Myeh Filistin kampını bombaladı. 14 Filistinli öldü.

6 MAYIS FKÖ lideri Yaser Arafat Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanların birlikte yaşayacağı iki uluslu demokratik bir devlet kurulması çağrısında bulundu.

ORUÇ TERÖRÜ

3 MAYIS Van'da öğrenci lokalinde taş, sopa ve bıçakla yapılan saldırıda bir öğrenci öldürüldü, beş öğrenci yaralandı.

8 MAYIS Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi'nde oruç tutmayan öğrenciler tartaklandı.

9 MAYIS Cebeci Kız Meslek Lisesi'nde iki öğrenci oruç tutmayanların çayına zehir atarken yakalandı.

13 MAYIS Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde bir öğrenci oruç tutmadığı için saldırıya uğradı.

13 MAYIS Nusaybin Lisesi'nin kantini bazı öğretmenlerinin oruç tuttuğu gerekçesiyle kapatıldı.

ÖĞRENCİ SORUNLARI

28 NİSAN Ankara'da tek tip öğrenci derneğini protesto ettikleri için tutuklananların sayısı 109'a çıktı.

▶ Denizli'de tek tip öğrenci derneğini protesto için 19 öğrenci açlık grevine başladı.

4 MAYIS Van 100. Yıl Üniversitesi öğrencileri öldürülen arkadaşları Mehmet Şirin Tekin için oturma eylemi yaptılar.

6 MAYIS 100. Yıl Üniversitesi öğrencisi Mehmet Şirin Tekin'i öldürdüğü saptanan Adnan Sayın'ın gözaltına alındıktan sonra serbest bırakıldığı anlaşıldı.

▶ 100. Yıl Üniversitesi Rektörü Nihat Bayşu, Şirin Tekin'in ''pek de masum bir öğrenci olmadığını'' belirtti.

8 MAYIS Van 100. Yıl Üniversitesi'nde dört öğretim görevlisi öğrencileri örgütledikleri gerekçesiyle gözaltına alındı.

7 MAYIS Diyarbakır Dicle Üniversitesi öğrencileri Van'da öldürülen arkadaşları için 1 dakikalık saygı duruşunda bulundu.

16 MAYIS 12 Eylül sonrasının ilk öğrenci mitingi İzmir'de düzenlendi. 6 kişi gözaltına alındı.

18 MAYIS Bursa Uludağ Üniversitesi'nde 300 öğrenci, okuldan uzaklaştırılan arkadaşları ve Van cinayetini kınamak için yemek boykotu yaptılar. 50 öğrenci gözaltına alındı.

▶ İTÜ Taşkışla binasının beş yıldızlı otel olmasını protesto eden öğrenciler oturma eylemi yaptılar.

İŞÇİ OLAYLARI

20 NİSAN Grev yapma yasağı olan TPAO'lu işçiler görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması üzerine yemek boykotu ve mesai yapmama eylemlerine başvurdular.

23 NİSAN Ağaç-İş 4500 işçisiyle greve çıkıyor.

26 NİSAN Türk-İş'in Samsun'da düzenlediği miting 10.000 işçinin katılımıyla gerçekleştirildi.

28 NİSAN Toplu sözleşmeleri uyuşmazlıkla sonuçlanan 13.000 cam işçisi yemek boykotu yaparak durumu protesto ettiler.

8 MAYIS Kütahya Değirmisaz Kömür A.Ş.'de sendikalılaşmak istedikleri için işten çıkarılan 42 işçi açlık grevine başladı.

10 MAYIS Türk-İş'in Petrol-İş grevlerini desteklemek için İzmit'te yaptığı yürüyüş ve mitinge 25.000 işçi katıldı.

18 MAYIS Ücret ve sosyal haklarını alamayan 550 TOE işçisi tekrar açlık grevine başladı. 10 işçi gözaltına alındı.

13 MAYIS TÜBİTAK'ta grev 1200 işçinin katılımıyla başladı.

15 MAYIS Netaş'ta 158 işçi işten atıldı.

İNSAN HAKLARI/BASKILAR

21 NİSAN İnsan Hakları Komisyonu'na kişisel başvuru hakkı yürürlüğe girdi.

22 NİSAN Yurtdışında yaşayan, bir kısmı vatandaşlıktan çıkarılmış 20 sanatçı yayınladıkları bildirgeyle vatandaşlıktan çıkarılma uygulamalarını protesto ettiler.

25 NİSAN İnsan Hakları Derneği cezaevlerindeki açlık grevlerinde 11 kişinin öldüğünü açıkladı.

26 NİSAN Adana'da derste Darwin'i savunan Refik Baytar adlı öğrenci okuldan atıldı ve emniyette 12 gün dövüldü.

27 NİSAN 10 bin 100 imzalı Ekmek ve Hak Dilekçesi Prof. Fehmi Yavuz başkanlığındaki bir kurul tarafından Cumhurbaşkanlığı'na, Meclis Başkanlığı'na ve Meclis'te grubu bulunan partilere verildi.

27 NİSAN ABD İnsan Hakları ve İnsancıl İlişkiler Masası, Türkiye'de siyasi mahkûmlara işkence yapıldığını açıkladı.

28 NİSAN Barış Derneği davası 4 yıl 11 ay sonra sona erdi. 12 kişiye 6 ay ile 4 yıl arasında değişen cezalar verildi.

1 MAYIS Ankara'da kurulan Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği'nin çalışmaları İçişleri Bakanlığı'nca durduruldu.

▶ Etkin Dağıtım'ın 3500 kitabına ve dergisine el konuldu. 3 dağıtımevi görevlisi , gözaltına alındı.

5 MAYIS Mardin'in Gercüş ilçesi Güzelköy halkı jandarmaların kendilerine toplu dayak attığını söyleyerek Erdal İnönü'ye başvurdu.

7 MAYIS Aylık İlk Adım Dergisi'nin Şubat sayısında komünizm propagandası yaptıkları iddiasıyla, dergi sahibi Hakan Güldağ ve Yazı İşleri sorumlusu Kemal Kök aleyhinde DGM'de dava açıldı.

10 MAYIS Kartal Sanat İşliği Tiyatrosu kimliği belirlenemeyen kişilerin saldırısına uğradı.

▲Kadınlar yürüdü. Koca dayağına son verilmesini istediler.

13 MAYIS Uluslararası PEN Kulübü Türkiye'de tutuklu 55 yazarın serbest bırakılmasını istedi.

14 MAYIS Türkiye Sosyalist İşçi Partisi davasında karar açıklandı: Askeri mahkeme, TSİP yöneticilerinden Çağatay Anadol, Veli Gürcan ve Nurettin Bayram'a 8 yıl 10 ay ağır hapis cezası verirken, 6 kişi için 5 yıl 6 ay, 1 kişi için 2 yıl 1 ay, 2 kişi için 1 yıl, 31 kişi için ise beraat kararı verdi.

15 MAYIS ABECE Dergisi yöneticileri Ali Bozkurt, Nazım Bayata hakkında, yasanın suç saydığı fiili övdükleri gerekçesiyle soruşturma açıldı.

17 MAYIS Bin dolayında kadın koca dayağına karşı İstanbul'da yürüdü.

▶ Erzurum'da yayınlanan Hürsöz Gazetesi yazarı Nazir Akalın için Turgut Özal'a hakaret iddiasıyla 3 yıl hapis istemli dava açıldı.

▶ Çanakkale E tipi cezaevinin 210 siyasi tutuklusu, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi talebiyle 3 günlük yemek boykotuna başladılar.

DÜNYADAN

21 NİSAN Arjantin'in güneyinde insan haklarıyla ilgili davaların düşmesini isteyen bir birlik ayaklandı.

23 NİSAN Lübnan'da Genel İşçi Federasyonu 3 günlük genel grev kararı aldı.

▶ Peru'da 5500 petrol işçisinin grevine ordu müdahale etti. Askere işçiye ateş açma izni verildi.

14 MAYIS Fiji'de Albay Rabuka yönetime el koydu.

ÇEŞİTLİ

26 NİSAN Kaplumbağaların üretim bölgesinde inşaat yapılmasına karşı çıkan 13 doğa korumacı açlık grevine başladı.

8 MAYIS Güney Kore'de üniversitelerin demokratikleşmesi talebiyle gösteri yapan öğrencilerden 26'sı tutuklandı.

16 MAYIS Vali ve kaymakamlara doğrudan ceza yetkisi veren İl Özel İdare Yasası Meclis'ten geçti.

Düşünüzdeki
meyvayı
yaratın...

"DİPÇİKLİ TAHKİM" ALTINDA YOKSULLAŞAN İŞÇİLER

İşgücünün değerini uluslararası planda bu kadar kısa sürede bu kadar hızla ucuzlatabilmiş bir başka ülke yoktur

Uzunca bir aradan sonra işçiler, **karabasanın** etkisinden kurtularak grev boylarına, meydanlara, direnişlere çıkmaya başladılar. Sendikal mücadelede gözle görülür bir yükselme başladı. Sendikalar gerçek işlevlerini yerine getiremedikleri bir dönemin ardından yeniden birer **toplumsal mücadele örgütü** olma yolundalar. Günümüzde sendikal mücadelenin ağırlıklı talebi **kayıpların yeniden kazanılmasıdır.** Bu kayıplar işçi sınıfının gırtlağına basılarak gerçekleştirildi. İşçiler kazanmak için uzun yıllar mücadele ettikleri hak ve özgürlükleri yeniden mücadele ederek geri almak durumundalar. Çünkü bu kayıplar kazanılmadan daha ilerisini elde etmek mümkün değil, tarih şimdiye kadar böyle kestirme bir yol bulamadı.

İşgücü değeri

Verili koşullarda, kapitalizmde, işçi sınıfı ve sermaye arasında toplam toplumsal üretimi ifade eden milli gelirin paylaşılması için amansız bir mücadele sürdürülür. Her sınıf kendi payını daha çoğa çıkarmak ister. İşçi sınıfının milli gelirden alacağı pay, işgücünün değeri, **işgücünün arz ve talebine** ve **işçi sınıfının mücadele düzeyine** göre değişir. İşgücünün değerinin alt sınırı, işçinin kendini yeniden üretebilmesi için ihtiyaçlarının minimum toplamına eşittir. İşçi sınıfı işgücünün değerini artırmaya, milli gelirden alacağı payı büyütmeye çalışırken sermaye sürekli olarak işgücünün değerini düşürmeye çalışır. Çünkü işgücünün değerinin düşürülmesi, özünde sömürü oranının artırılması demektir.

Dipçikli tahkim dönemi bir kez daha işçilere, sendikalara "politikanın yoğunlaşmış ekonomi" olduğunu gösterdi.

Kapitalizmde işgücünün değeri 3 yolla düşürülür:

1) Emeğin verimliliği artırılarak ve işgücünün mutlak değeri aynı tutularak,

2) İşgücünün mutlak değeri düşürülerek,

3) Hem işgücünün mutlak değeri düşürülüp hem de emek verimliliği artırılarak.

Emek verimliliği arttığında işçi sınıfının aldığı pay **mutlak** olarak aynı kalsa, hatta bir ölçüde artsa bile işçiler **nispi** olarak yoksullaşırlar, sömürü artar. Milli gelirin paylaşımında işgücünün değerinin nispi olarak gerilemesi bir yana bıkarılarak tek başına **gerçek ücretleri** dikkate almak, sömürünün gerçek boyutlarını ortaya koymaz.

İşgücünün mutlak değeri düşürülürken -ki bu metaların fiyatları değerlerinin üzerine çıkarılarak (enflasyon) ve maliye politikalarıyla (vergi, kamu harcamaları) gerçekleştirilir.- öte yandan emek verimliliğinde de bir artış sağlanabilir. Böylelikle sömürü iki koldan birden artırılabilir. **Türkiye'de 1977'den bu yana hem ücretlerin mutlak düzeyi düşürüldü hem de emek verimliliği artırıldı. Sömürü iki koldan yükseldi (Tablo 1).**

Sömürü oranının artırılması için **işgücünün değerinin düşürülmesi eğilimi** kapitalizme özgüdür. Kapitalist toplumda milli gelir bir yandan bizatihi kapitalizmin kendi koşulları tarafından paylaştırılırken -ki bu sömürünün ta kendisidir- diğer taraftan fiyat artışları ve hükümet müdahaleleriyle **yeniden paylaştırılarak** sömürü daha da artırılır.

Sınıf mücadelesinin **normal şartları altında,** burjuva demokratik biçimler altında işgücünün değeri istenildiği kadar düşürülemez, sömürü oranı sürekli artırılamaz. İşçi sınıfı, örgütleriyle sömürüye ve daha da artırılmasına karşı çıkar. Bu noktada sınıf mücadelesine sermaye lehine müdahaleler söz konusu olur. Kapitalizm kendinden önceki üretim biçimlerinden **"ekonomi dışı zor"** kullanmamakla ayrılmakla birlikte, bu ekonomi dışı zora hiç başvurulmayacağı anlamına da gelmez. Bir çeşit ekonomi dışı zor olan **antidemokrasiye** zaman zaman başvurulur. Böylece işgücünün değeri düşürülerek milli gelirin sermaye lehine yeniden paylaşımı sağlanır. **Burjuvazi emekçi sınıflar karşısındaki ekonomik konumunu "zor" kullanmaksızın koruyamaz duruma geldiğinde, emekçi sınıfların mücadelesi önlenemez bir hal aldığında, ekonomik mücadele dolaysız politik bir hal alır ve politik düzeyde bir sınıf mücadelesine dönüşür.**

Türkiye'de işgücünün değeri 1977'den bu yana sistemli bir biçimde düşürüldü. Sendikal mücadelenin yasalaştığı 1963 yılında 66.6

TABLO 1
Türkiye'de ortalama gerçek ücretler, dolar ücretler

(1977-1985, petrol ve cam işkolları)

Yıllar	Reel ücret endeksi	Dolar ücret (günde)	Dolar ücret endeksi
1977	100	7.60	100
1978	88	8.31	109
1979	75	8.40	110
1980	56.6	4.78	62
1981	52.4	4.11	54
1982	50.1	3.73	49
1983	53.2	3.37	44
1984	50.6	2.95	38
1985	44.6	2.86	37

* *DİE'den yararlanılarak hazırlandı.*